

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Terhi Pöllänen

TURVALLISESTI NETISSÄ
Opas nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä

Opinnäytetyö
Helmikuu 2015

OPINNÄYTETYÖ
Helmikuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
(013) 260 6600

Tekijä
Terhi Pöllänen

Nimeke
Turvallisesti netissä. Opas nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä.

Toimeksiantaja
Rikosuhripäivystys, Itä-Suomen aluetoimisto

Tiivistelmä

Opinnäytetyö käsittelee nettirikoksia ja turvataitoja. Nettirikollisuus on uusi ja kasvava haaste yhteiskunnalle. Harva internetinkäyttäjä tietää internetin vaaroista ja kuinka ne voi välttää. Internetin käyttäjät tarvitsevat ohjausta internetin turvallisesta käytöstä. Jokaisella internetin käyttäjällä on oikeus yksityisyyteen ja loukkaamattomuuteen.

Opinnäytetyön tehtävänä oli suunnitella ja valmistaa opas Rikosuhripäivystyksen käyttöön. Oppaan aihealue nettirikollisuus pohjautuu kehitysvamma-alan toimijoille tehtyyn valtakunnalliseen asiantuntijahaastatteluun. Oppaan suunnittelun lähtökohtana oli selkokielliset lukijaryhmät, ensisijaisesti kehitysvammaiset ihmiset. Oppaasta hyötyy myös muut selkokieltä tarvitsevat ryhmät kuten maahanmuuttajat, mielenterveyskuntoutujat ja muistihäiriöiset.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntyi Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -opas. Oppaan sisältö on jaettu viiteen osaan: saatesanoihin, nettirikollisuuden muotoihin, turvataitoihin, toimintaohjeisiin ja yhteystietoihin. Tiedot oppaaseen hankittiin Rikosuhripäivystyksen ja kehitysvamma-alan työntekijän sekä nettilähipoliisien teemahaastatteluista ja alan kirjallisuudesta. Työntekijöille opas on työväline, jonka avulla on helpompi puhua internetistä ja rikollisuudesta. Lukijalle opas on kattava tietopaketti, joka auttaa nettirikollisuuden tunnistamisessa ja ymmärtämisessä. Selkokeskus myönsi oppaalle selkologon. Opas on Rikosuhripäivystyksen internetsivuilla vapaasti käytettävissä.

Oppaan arvioivat Joensuun kaupungin kehitysvammaisten asumisyksikön asukkaat. Arvioinnin perusteella opas oli toimiva ja selkeä. Opasta voisi tulevaisuudessa kehittää julkaisemalla se Papunetin selkosivuilla verkkokirjana, jossa on kuuntelumahdollisuus.

Kieli
suomi

Sivuja 113
Liitteet 7
Liitesivumäärä 45

Asiasanat
internet, rikollisuus, turvataitokasvatus, selkokieli

THESIS
February 2015
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260 6600

Author
Terhi Pöllänen

Title
Safely on the Internet. An Easy-to-Read Guidebook to Internet Crimes and Safety Skills.

Commissioned by
Victim Support Finland, Eastern Finland Regional Office

Abstract

This thesis deals with Internet crimes and safety skills. Internet crimes are a new and growing challenge to society. Only a few people who use the Internet are aware of the dangers of the Internet and how they can be avoided. Internet users need guidance on safe use of the Internet. All Internet users have a right to privacy and sanctity of private life.

The purpose of this thesis was to plan and prepare a guidebook for Victim Support Finland. The theme of the guidebook is Internet crimes. It is based on the results of expert interviews. The interviews were conducted nationwide among the organizations of mentally disabled. Readers in need of easy-to-read books were the basis for the guidebook, primarily mentally disabled. The guidebook is also useful for immigrants, rehabilitees with mentally illnesses and people with problems with their memory.

The output of this functional thesis was an easy-to-read guidebook called "Safely on the Internet. Information about Internet Crimes and Safety Skills". The guidebook was divided in five different content chapters: foreword, internet crimes, safety skills, instructions and contact details. Data for this guidebook was collected from literature and by theme interviews. The interviewees were an employee of Victim Support Finland, a counsellor for the mentally handicapped and police officers working with Internet related crimes. The guidebook is a tool for employees to broach the Internet and crime. For a reader the guidebook is a comprehensive informational content that helps in recognition and understanding of internet crimes. The Finnish Easy to Read Logo was conceded by The Finnish Centre for Easy to Read. The guidebook is freely available in Victim Support Finland's home page.

The guidebook was evaluated by the residents of the residential unit for mentally disabled. According to the data the guidebook was functional and clear. The guidebook could be developed in the future by publishing it in the website "Papunet". The guidebook would be an electronic book with the possibility to listen to it.

Language
Finnish

Pages 113
Appendices 7
Pages of Appendices 45

Keywords
Internet, crime, safety skills education, easy to read

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	6
2	Toimintaympäristö.....	8
2.1	Rikosuhripäivystys.....	8
2.2	Opinnäytetyön yhteiskunnallinen ajankohtaisuus ja tarve.....	9
3	Internetiin liittyvät rikokset.....	11
3.1	Internet ja rikollisuus.....	11
3.2	Nettirikollisuuden eri muodot	12
3.2.1	Nettikiusaaminen	14
3.2.2	Uhkaukset.....	16
3.2.3	Viharikokset	17
3.2.4	Seksuaalirikokset	18
3.2.5	Identiteettivarkaudet.....	19
3.2.6	Petokset.....	21
3.3	Poliisit internetissä.....	22
4	Internetin turvallinen käyttö	23
4.1	Mediataidot	23
4.2	Turvataidot.....	25
4.3	Turvataitokasvatus.....	26
5	Selkokieli.....	28
5.1	Selkokielen määritelmä.....	28
5.2	Selkokielen kohderyhmät.....	30
5.3	Selkokielen kirjoittaminen	31
6	Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	33
7	Opinnäytetyön lähtökohdat	35
7.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	35
7.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä	36
8	Tiedonkeruussa käytetyt menetelmät	37
8.1	Teemahaastattelu.....	37
8.2	Opinnäytetyöpäiväkirja	38
9	Opinnäytetyöprosessi	39
9.1	Aloituskvaihe	41
9.2	Suunnittelu- ja esivaihe.....	42
9.3	Työstäminen	45
9.4	Tarkistus- ja viimeistelyvaihe	47
10	Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -opas.....	51
10.1	Sisältö.....	51
10.2	Ulkoasu.....	53

11 Pohdinta.....	56
11.1 Opinnäytetyöprosessin ja tuotoksen arviointi.....	56
11.2 Oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu	58
11.3 Eettisyys ja luotettavuus	60
11.4 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat	62
Lähteet.....	64

Liitteet

Liite 1	Asiantuntijahaastattelun kysymykset
Liite 2	Toimeksiantosopimus
Liite 3	Teemahaastattelun suostumuslomake
Liite 4	Teemahaastattelurunko
Liite 5	Tutkimuslupa oppaan arviointiin
Liite 6	Oppaan arvioinnin saatekirje ja suostumuslomake
Liite 7	Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -opas

1 Johdanto

Internetistä on tullut 2000-luvulla laajojen kansanjoukkojen käyttämä väline. Internetin merkitys ihmisten elämässä kasvaa koko ajan ja siitä on tullut monelle tärkeä osa elämää. (Haasio 2011, 13–16.) Internetin käyttäjistä vain harva tietää, mitä vaaroja internetissä on ja kuinka ne voi välttää. Nettirikollisuuden uhriksi joutumisen voi kuitenkin estää vain tietämällä internetin todelliset vaarat. (Haasio 2013, 8.) Internetin tarjoamia palveluita ja käyttöä säätelee Suomen laki, jonka tarkoituksena on turvata jokaisen internetin käyttäjän oikeus yksityisyyteen, loukkaamattomuuteen ja omaan teokseen. Internetissä laitonta on pääsääntöisesti kaikki sellainen, mikä on muutoinkin laitonta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011a.)

Nettirikollisuus ei suuresti poikkea aiemmin olleista rikollisuuden muodoista (Lardot & Kaartinen 2014, 8). Internet on lisännyt rikosten julkisuutta, nopeutta ja tehokkuutta. Nykyisin tyypillisimpiä internetikäyttäjien rikkeitä ovat toisten käyttäjien haukkuminen ja kunnianloukkausjutut. Poliisin työssä internet ja sosiaalinen media näkyy aikaisempaa enemmän. Vuonna 2010 internet tai netti oli sanana noin 15 000 rikosilmoituksessa, mutta vuonna 2013 luku oli jo 37 000. Tällä hetkellä internetin suurimpia ongelmia ovat nettikiusaaminen, seksuaalirikokset ja petokset. (Kostiainen 2014, 5.)

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Rikosuhripäivystys, Itä-Suomen aluetoimisto. Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda työväline, jonka avulla valistetaan internetin välityksellä tapahtuvista rikoksista, ohjataan internetin turvallisempaan käyttöön ja tiedotetaan, minne voi ottaa yhteyttä lisätiedon sekä avun saamiseksi, jos henkilö epäilee tai kokee joutuneensa nettirikoksen uhriksi. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -opas. Oppaan suunnittelun lähtökohtana olivat selkokieliset lukijaryhmät, ensisijaisesti kehitysvammaiset ihmiset. Oppaasta hyötyy myös muut selkokieltä tarvitsevat ryhmät kuten maahanmuuttajat, mielenterveyskuntoutujat ja muistihäiriöiset. Oppaan tarkoituksena on toimia työntekijöille työvälineenä, jonka avulla on helpompi puhua internetistä ja rikollisuudesta. Lu-

kijalle opas on kattava tietopaketti, joka auttaa nettirikollisuuden tunnistamisessa ja ymmärtämisessä.

Opinnäytetyöraporttini teoreettisessa osuudessa käsittelemäni niitä nettirikollisuuden muotoja, joiden uhriksi voi joutua kehitysvammaisen internetin käyttäjä. Näitä ovat nettikiusaaminen, uhkaukset, viha- ja seksuaalirikokset, identiteettivarkaudet sekä petokset. Opinnäytetyön ulkopuolelle on rajattu sellaiset nettirikollisuuden muodot kuten koulu-uhkaukset ja tekijänoikeusrikokset, joissa kehitysvammaisen henkilö on tekijänä. Opinnäytetyön teoriaosuudessa on tietoa myös turvataidoista ja selkokielestä. Raportissa kuvaan lisäksi toimintaympäristöä ja oppaan yhteiskunnallista tarvetta. Opinnäytetyön prosessin kuvauksessa kerron sekä työskentelyn eri vaiheista että menetelmällisistä valinnoista, minkä pohjalta valmistui Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -opas. Lopuksi pohdin työskentelyni luotettavuutta ja eettisyyttä sekä kuinka opasta voisi kehittää tulevaisuudessa.

Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen, koska nettirikollisuus on uusi ja kasvava haaste yhteiskunnalle. Ihmiset tarvitsevat tietoa internetin vaaroista, jotta he pystyvät tunnistamaan ja ymmärtämään internetiin liittyviä rikoksia. Ihmisten ohjaaminen internetin turvallisempaan käyttöön ehkäisee nettirikoksen uhriksi joutumista. Selkokielisten lukijaryhmät käyttävät myös internetiä. Heille tieto pitää olla siinä muodossa, jonka he ymmärtävät. Materiaalia, joka käsittelee nettirikollisuutta ja turvataitoja selkokielellä ei ole vielä ilmestynyt. Vammaiset ihmiset ovat haavoittuvammassa asemassa rikoksen uhriksi joutumisen ja koettujen seuraamusten suhteen. Suomessa tulee voimaan vuonna 2015 rikosuhridirektiivi, jonka mukaan uhrin tukipalveluiden antama tiedotus ja neuvonta on toteutettava tavalla, jonka uhri ymmärtää. Tiedotuksessa ja neuvonnassa käytettävän kielen pitäisi olla selkeää ja helposti ymmärrettävää. Opinnäytetyönä syntyvä opas osaltaan auttaa täyttämään rikosuhridirektiivin vaatimuksia haavoittuvassa asemassa olevien uhrien osalta.

2 Toimintaympäristö

2.1 Rikosuhripäivystys

Rikosuhripäivystys (RIKU) on vuonna 1994 toimintansa aloittanut yhteistyöhanke, jota yhteistyösopimukseen perustuen toteuttavat Ensi- ja turvakotien liitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Mielenterveysseura, Kirkkohallitus, Suomen Punainen Risti ja Suomen Setlementtiliitto (Rikosuhripäivystys 2014). Rikosuhripäivystyksen perustehtävänä on parantaa rikoksen uhrin asemaa vaikuttamalla ja tuottamalla palveluita (Kjällman 2011a, 16). Vaikuttaminen kohdennetaan asenteisiin, käytäntöihin, lainsäädäntöön ja päätöksentekoon (Kjällman 2002, 21). Rikosuhripäivystyksen tarjoamia palveluita ovat puhelin- ja verkkoauttaminen, tukihenkilöiden välittäminen rikoksen uhreille sekä todistajien tukeminen ja vertaistukiryhmät (Oikeusministeriö 2014a). Kaikki nämä palvelut ovat käyttäjille maksuttomia ja niissä voi asioida nimettömänä (Kjällman 2002, 22–23). Rikosuhripäivystyksen tarjoama ohjaus, neuvonta ja tuki on tarkoitettu kenelle tahansa rikoksen uhrille, myös todistajille ja uhrin läheisille (Oikeusministeriö 2014a).

Rikosuhripäivystys on kolmannen sektorin toimija, jonka toiminta perustuu palkatun ja vapaaehtoistyön yhdistämiseen. Rikosuhripäivystys on yleishyödyllinen ja voittoa tuottamaton organisaatio, jonka palvelut ovat kuntien ja valtion palveluita täydentäviä. Rikosuhripäivystys toimii koko Suomessa ja sen toiminta perustuu ammatillisesti ohjattuun vapaaehtoistyöhön. Rikosuhripäivystyksen toimintaa johdetaan valtakunnallisesti keskustoimistosta ja alueellisesti seitsemästä aluetoimistosta. Aluetoimistojen alaisuudessa toimii kaikkiaan 29 palvelupistettä, joissa tehdään asiakastyö. Rikosuhripäivystykselle tärkeänä voimavarana lähes 40 ammattilaisen lisäksi ovat noin 300 vapaaehtoista. (Rikosuhripäivystys 2014.) Rikosuhripäivystyksen toiminnan päärahoittajina ovat Raha-automaattiyhdistys ja valtio. Rikosuhripäivystyksen toimintaa ohjaavat valtakunnalliset ja kansainväliset asiakirjat, joissa määritellään rikoksen uhrin perusoikeudet ja palveluiden vähimmäisvaatimukset. (Kjällman 2011a, 16.)

Rikosuhripäivystyksen asiakasmäärä kasvaa koko ajan, vuonna 2013 kaikkiin palveluihin tulleita yhteydenottoja oli yhteensä lähes 38 000 (Rikosuhripäivystys 2014). Yksittäisten asiakkaiden lukumäärästä ei ole tilastoitua tietoa, koska sama asiakas voi olla yhteydessä nimettömänä useasti ja eri väyliä pitkin. Ihmisten tietoisuuden lisääntyessä tarjolla olevasta palvelusta ohjautuu entistä useampi asiakas myös suoraan Rikosuhripäivystyksen palvelupisteisiin. Rikosuhripäivystyksen suurimmat asiakasryhmät ovat lähisuhdeväkivallan ja seksuaalisen väkivallan uhrin. (Oikeusministeriö 2014a.) Tukisuhteiden määrä on myös lisääntynyt vuosi vuodelta ja vuonna 2013 henkilökohtaisen tukihenkilön sai noin 2 300 henkilöä. Näistä henkilöistä naisia oli 81 % ja 19 % miehiä. (Rikosuhripäivystys 2014.)

2.2 Opinnäytetyön yhteiskunnallinen ajankohtaisuus ja tarve

Viime vuosien aikana myös Suomessa on ryhdytty kiinnittämään huomiota vammaisten ihmisten kokemaan väkivaltaan. Sysäyksen muutokseen on antanut asiassa tapahtunut kansainvälinen kehitys. (Piispa 2013, 3.) Keskeinen rikollisuuteen ja rikoksiin liittyvä käsite on haavoittuvuus. Haavoittuvuudella tarkoitetaan, etteivät rikoksenuhrit ole yhtenäinen ryhmä ja rikosten uhriksi joutumisella on erilaisia seurauksia ja vaikutuksia eri ihmisryhmille. Haavoittuvuutta mietittäessä on havaittu, että sekä uhriksi joutumisen todennäköisyys että koettut seuraukset vaihtelevat. (Honkatukia 2011, 12–13.) Joutuessaan rikoksen uhriksi yksilön haavoittuvuuteen vaikuttavat rikoksen laatu, uhrin yksilölliset ominaisuudet ja olosuhteet, fyysinen ja psyykinen terveydentila ja kehitystaso sekä yksilön sosiaalinen verkosto. Näillä asioilla on joko haavoittuvuutta lisäävä tai vähentävä vaikutus. (Kjällman 2011b, 83.) Haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä ovat muun muassa lapset ja nuoret, etniset ja kulttuuriset vähemmistöt, vammaiset, ikääntyneet sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt. Ryhmät voivat olla keskenään myös limittäisiä ja päällekkäisiä. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2010.) Tämä haastaa pohtimaan uhrien sensitiivistä kohtelua ja erilaisten uhriryhmien tarpeita (Honkatukia 2011, 13).

Ruotsalaistutkimuksen mukaan haavoittuvuus ilmenee kolmella eri tavalla. Haavoittuvuus voi altistaa uhriksi joutumiselle ja vaikuttaa siihen, tarvitseeko

uhrikokemuksen seurausten käsittelyyn apua, tukea tai neuvontaa sekä saako uhri sitä tarvitessaan. Rikoksen uhrin haavoittuvuus voi vaikeuttaa myös rikostapauksen etenemistä rikosprosessissa, koska uhria ei esimerkiksi uskota tai hän ei pysty kertomaan asiasta vakuuttavasti. (Honkatukia 2011, 14.) Väkivalta ei sivuuta kehitysvammaista ihmistä, koska hän on kehitysvammainen vaan päinvastoin vamma altistaa väkivallalle. Kehitysvammaiset ovat haavoittuvamassa asemassa sekä uhriksi joutumisen todennäköisyyden kuin koettujen seurauksien suhteen. Vammaisten ihmisten haavoittuvuutta lisäävät yhteiskunnan asenne vammaisten kykenemättömyydestä suojella itseään sekä heidän ihmisoikeuksiensa kieltäminen. Vammaisten ihmisten seksuaalisen valistuksen puute, kommunikaatiovaikeudet ja sosiaalinen eristäytyminen, joka mahdollistaa manipuloinnin lisäävät myös haavoittuvuutta. Pitkäaikaisessa hoidossa olevien vammaisten riippuvuus muista ihmisistä sekä julkisen tilassa koettu fyysinen avuttomuus ja haavoittuvuus mahdollistavat haavoittuvuuden lisääntymisen. Lisäksi vammaisen uhrin uskottavuuden puute sekä tekijän matalampi riski joutua kiinni teoistaan mahdollistavat haavoittuvuuden lisääntymisen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

Euroopan unionissa on hyväksytty lokakuussa 2012 direktiivi rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista (2012/29/EU). Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan marraskuuhun 2015 mennessä. (Oikeusministeriö 2014b.) Direktiivin tarkoituksena on varmistaa, että rikoksen uhrit saavat asianmukaista tietoa, tukea ja suojelua ja että he voivat osallistua rikosoikeudellisiin menettelyihin. Direktiivin johdannossa muistutetaan muun muassa vammaisten oikeuksien huolehtimisesta ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityisen tuen tarpeista. (Oikeusministeriö 2014a.) Suomessa tämän Euroopan Unionin veloitteen ja siihen liittyvien yhteisten menettelytapojen ja hyvien käytäntöjen toteuttamista koordinoidaan Kansallinen rikosuhripolitiikka ja uhrien tukipalvelut -hankkeena (Oikeusministeriö 2014b).

Rikosuhridirektiivi määrittelee vähimmäisvaatimukset rikoksen uhrin oikeuksista, tuesta ja suojelusta. Direktiivissä edellytetään lisäksi jäsenvaltioiden tarjoavan rikoksen uhreille yleisten tukipalveluiden osana tai niiden lisänä erityistukipalve-

luita. Erityistukipalveluita ovat vähintään suojan tai muun sopivan väliaikaisen majoituksen tarjoaminen uhreille sekä kohdennettu ja yhdennetty tuki, mukaan lukien traumatuki ja neuvonta, uhreille, joilla on erityistarpeita. Erityispalveluita uhrilla on oikeus käyttää erityistarpeidensa mukaisesti. (Kjällman 2014, 2–6.)

Erityissuojelua tarvitsevien uhrien tunnistamiseksi jokaiselle rikoksen uhrille tehdään henkilökohtainen arviointi. Siinä arvioidaan onko uhrilla erityisiä suoje-lutarpeita ja mitä erityistoimenpiteitä uhri tarvitsee. Arvioinnissa huomioidaan uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet, rikoksen tyyppi tai luonne ja rikoksen olo-suhteet. Direktiivissä vammaiset uhrin on mainittu tällaisena erityistä huomiota tarvitsevien uhrien ryhmänä. (Kjällman 2014, 7–8.) Direktiivin pykälässä lisäksi kerrotaan, että toimivaltaisten viranomaisten, uhrien tukipalvelujen ja korjaavan oikeuden palvelujen antama tiedotus ja neuvonta olisi toteutettava mahdolli-suuksien mukaan eri välineiden avulla ja tavalla, jonka uhri ymmärtää. Tiedotus-ta ja neuvontaa olisi tarjottava selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä. (Oi-keusministeriö 2014a.)

3 Internetiin liittyvät rikokset

3.1 Internet ja rikollisuus

Internetin merkitys kasvaa koko ajan: se on yhä voimakkaammin mukana ihmis-ten arjessa niin työssä kuin vapaa-aikana. Internetistä on tullut monelle ihmisel-le tärkeä osa elämää. Internet oli aluksi tiedonhankinnan ja viestinnän väline, mutta nykyisin se kattaa kaikki elämän alueet, erityisesti viihdepalveluiden mer-kitys on kasvanut. Se mitä palveluita ihmiset internetissä käyttävät, riippuu elä-mäntilanteesta ja henkilökohtaisesta mielenkiinnosta. Internetin muuttuminen ja kehittyminen jatkuu, onkin sanottu, että yksi kalenterivuosi vastaa internetissä seitsemää vuotta. (Haasio 2011, 13–16, 217.)

Internet ei ollut 1990-luvun puolivälissä arkipäivää suurille kansanjoukoille: tyy-pillinen käyttäjä oli korkeasti koulutettu, alle 30-vuotias mies. 2000-luvulla inter-netistä on tullut laajojen kansanjoukkojen käyttämä väline. (Haasio 2011, 13.)

Tilastokeskuksen väestön tieto- ja viestintäteknikan käyttö 2013 -tutkimuksesta selviää, että Suomessa internetin käytön yleistymisen jatkuu lähinnä vanhemmissa ikäryhmissä. Tutkimuksen mukaan melkein kaikki alle 55-vuotiaat ja 85 % 16–89-vuotiasta suomalaisista käyttää internetiä. Euroopassa ainoastaan muissa Pohjoismaissa sekä Alankomaissa ja Luxembourgin alueilla internetin käyttö on yleisempää kuin Suomessa. Suomalaiset myös käyttävät internetiä yhä useammin, päivittäin sitä käytti 75 % koko 16–89-vuotiaasta väestöstä. (Tilastokeskus 2013.)

Internetin hyödyt ovat kaikille tuttuja, mutta vain harva tietää, mitä vaaroja internetissä on ja kuinka ne voi välttää. Internetin mahdollistaman tiedon vapaan saatavuuden ja mielipiteenvapauden käänköpuolena on verkkorikollisuus. Verkkorikollisuuden uhriksi joutumisen voi estää vain tietämällä mitä vaaroja internetissä todellisuudessa on. Internet on reaali maailman peili niin hyvässä kuin pahassa. Siellä voi tehdä samoja lainvastaisia tekoja kuten varkauksia, uhkauksia, huijauksia ja lasten seksuaalisia hyväksikäyttöjä kuin reaali maailmassakin. Rikolliset ovat myös siellä, missä laajat kansanjoukot viettävät aikaansa. (Haasio 2013, 8–13.) Internetistä voidaan sanoa sen olevan hyvä palvelija, mutta huono isäntä (Haasio 2011, 17).

3.2 Nettirikollisuuden eri muodot

Rikokset ovat vahvasti kulttuuriin ja aikaan sidottuja. Asiat, jotka ovat moraalisesti väärin, eivät välttämättä ole rikoksia. (Kjällman 2011c, 181.) Suomessa on käytössä laillisuusperiaate. Se tarkoittaa, että rikoksia ovat vain ne teot, jotka ovat laissa määrätty rangaistavaksi. Suomessa omaksutun lainsäädäntötavan mukaan rikoslakiin on selvyuden vuoksi pyritty sanallisesti kuvaamaan kaikki rikokset eli rikosten tunnusmerkistöt. Kansalaisten oikeusturvan kannalta on tärkeää tietää, mitkä teot ovat rangaistavia, koska rikoksista seuraa rangaistus. (Harsia 2002, 8.) Kaikki rikokset eivät tule ilmi, koska uhri ei tee asiasta ilmoitusta viranomaiselle eikä tapahtuma tule muutoinkaan viranomaisen kuten poliisin tietoon. Tällöin puhutaan piilorikollisuudesta. (Kjällman 2011c, 178.)

Internetiin liittyvistä rikoksista käytetään termiä verkkorikollisuus (cyber crime). Termillä tarkoitetaan rikoksia, jotka tehdään viestintäverkkoja ja tietojärjestelmiä hyödyntäen. Tyyppiesimerkki tähän ryhmään kuuluvasta rikoksesta on sähköpostitse leviävät huijauskirjeet. Verkkorikollisuuteen kuuluvat myös rikokset, joiden kohteena ovat tietoverkot ja -järjestelmät. Näitä rikoksia ovat puolestaan tietomurrot, joita hakkerit tekevät esimerkiksi tunkeutumalla yritysten tietojärjestelmiin. Verkkorikokset jaetaan kolmeen pääryhmään: henkilöihin ja omaisuuden kohdistuviin rikoksiin sekä rikoksiin valtiota vastaan. (Haasio 2013, 13.) Tässä opinnäytetyössä keskitytään viestintäverkkoja ja tietojärjestelmiä hyödyntäviin verkkorikoksiin, jotka kohdistuvat henkilöihin ja omaisuuteen. Opinnäytetyössä näistä rikoksista puhutaan nettirikoksina.

Internetissä kaikki ei ole mahdollista ja sallittua, vaan sen tarjoamia palveluita ja käyttöä säätelee Suomen laki. Sillä ei ole väliä missä maassa sivuston palvelin sijaitsee, koska Suomessa kirjoitettuun tekstiin sovelletaan Suomen lakia. Lakiin tarkoituksena on turvata jokaisen internetin käyttäjän oikeuksia, jotka ovat oikeus yksityisyyteen, loukkaamattomuuteen ja omaan teokseen. Internetissä laitonta on pääsääntöisesti kaikki sellainen, mikä on muutoinkin laitonta. Ihmiset rikkovat välillä tahattomasti lakia, koska internetin käyttö on helppoa ja viestintä vapaata. Internet on kuitenkin julkinen paikka ja laiton toiminta on usein monien internetin käyttäjien nähtävissä. Sen seurauksena internetympäristössä tehdyt, rikoskynnyksen ylittävät törkeät teot voivat johtaa kovaan rangaistukseen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011a.)

Nettirikollisuus ei suuresti poikkea aiemmin olleista rikollisuuden muodoista, vaan internet on tuonut ennen kaikkea uuden kanavan tehdä näitä rikoksia (Lardot & Kaartinen 2014, 8). Internetin suurimpia ongelmia ovat tällä hetkellä nettikiusaaminen, seksuaalirikollisuus ja petokset. Internetin voidaan katsoa lisänneen rikosten julkisuutta, nopeutta ja tehokkuutta. Internetikäyttäjien tyypillisimpiä rikkeitä nykyisin ovat toisten käyttäjien haukkuminen ja kunnianloukkausjutut. Poliisin työssä internet ja sosiaalinen media näkyy yhä enemmän. Vuonna 2010 internet tai netti oli sanana noin 15 000 rikosilmoituksessa, vuonna 2013 luku oli jo 37 000. (Kostiainen 2014, 5.) Nettipoliisin sivuilla internetiin liittyviksi rikoksiksi on lueteltu kiusaamis-, seksuaalisuus-, viha-, petos- ja virtuaalimai-

suusrikokset sekä identiteettivarkaudet, koulu-uhkaukset ja läheisväkivalta (Nettipoliisi 2014a).

Suurin osa Suomen lainsäädännöstä on peräisin ”paperiajalta”, jolloin kaikkia internetiin liittyviä erikoisuuksia ei ole pystytty huomioimaan. Tämä on aiheuttanut ongelmia niin poliisille kuin internetin käyttäjillekin, koska laillisen ja laittoman ero ei ole niin selkeä. (Forss 2014, 187.) Nykyisinkään lainvalmistelussa ei tarpeeksi huomioida internetiä sekä sosiaalista mediaa. Osassa lakien esitöistä unohdetaan arvioida lain vaikutukset internetiin ja sosiaaliseen mediaan. Suomessa pitäisi pystyä nopeammin ottamaan kantaa ja reagoimaan uusiin ongelmiin, joita internet ja erityisesti sosiaalinen media tuo yhteiskuntaan. On pitkä aika odottaa yksittäisen tapauksen kulkemista eri oikeusasteiden läpi aina mahdolliseen Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuun saakka. Ylikonstaapeli Marko Forss mainitsee esimerkkinä näistä haasteista kotipoliisi-ilmiön eli epäilyllyn tietojen tai tuomioiden julkaisemisen internetissä. (Kostiainen 2014, 6.)

3.2.1 Nettikiusaaminen

Nettikiusaamista voidaan pitää sateenvarjokäsitteenä, jonka alla on erilaisia määritelmiä ilmiöstä. Tämä auttaa nettikiusaamisen syvällisemmässä ymmärtämisessä. Yleisesti nettikiusaamisella tarkoitetaan interaktiivisen teknologian välityksellä tapahtuvaa kiusaamista, jolloin kiusaaminen tapahtuu erilaisten verkkopalveluiden ja mobiililaitteiden viestitoimintojen avulla. (Valkonen & Posa 2013, 18). Nettikiusaaminen sisältää niin sosiaalista kuin henkistäkin väkivaltaa. Kuvatuissa tai videoiduissa kiusaamistilanteissa on lisäksi usein fyysistä väkivaltaa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011b.) Nettikiusaaminen ilmenee kiusatun nimittelynä ja haukkumisena, vähättelynä, häiriköintinä ja ahdisteluna, suorana tai epäsuorana uhkailuna, perättömien juorujen levittämisenä, alentavien videoiden ja kuvien julkaisemisena, ryhmästä eristämisenä sekä viha- ja kiusaamisryhmien perustamisena (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012). Nettikiusaaminen myös muuttaa muotoaan, kun uudenlaisia palveluita otetaan käyttöön (Valkonen & Posa 2013, 18). Kiusatulle nettikiusaaminen on vähintään yhtä kivuliasta kuin kasvokkain tapahtuva kiusaaminen (Forss 2014, 35).

Nettikiusaaminen ei rajoitu vain lasten ja nuorten elämään, vaan kiusatuksi joutuu yhä useammin myös aikuinen henkilö. Aikuisiin kohdistuvassa nettikiusaamisessa on kyse esimerkiksi entiseen puolisoon liittyvistä asiattomista kommentista. Internetissä voidaan myös uhkailla täysin sivullisia ihmisiä keskustelupalstalla syntyneiden erimielisyyksien takia. Poliisin tietoon tulleiden tapausten perusteella on havaittavissa, että aikuiset kiusaavat internetissä yhtä paljon kuin lapset ja nuoret. (Haasio 2013, 64.) Nettikiusaamisen vakavuus ymmärrettiin vasta aikuisten mukaantulon jälkeen (Forss 2014, 35).

Nettikiusaaminen ei rajoitu tiettyyn paikkaan tai aikaan vaan se on läsnä kiusatun elämässä koko ajan (Forss 2014, 36). Nettikiusaaminen on myös julkista ja pysyvää, koska internetiin laitettuja kuvia, videoita tai tekstejä ei välttämättä saa koskaan pois (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011b). Internetissä kiusaaminen on myös helpompaa kuin reaalimaailmassa, koska osa palveluista mahdollistaa esiintymisen nimimerkin turvin. Kiusaajan mielestä kiusaaminen on usein vain pilaa, mutta kiusattu kokee tilanteen eri tavalla. (Haasio 2013, 62–63.) Kiusatuksi tuleminen ei ole kiusatun oma vika, vaan syyllinen on aina uhkaavien viestien tai ikävien kuvien lähettäjä. Kiusaamista ei pidä myöskään hyväksyä missään muodossa keneltäkään. (Thorslund 2009, 54.)

Nettikiusaamiseen ei aina tarvita syytä kuten koulukiusaaminen tai parisuhde, vaan se voi olla myös täysin satunnaista (Forss 2014, 46–48). Internetissä tapahtuva kiusaaminen ylittää usein rikoskynnyksen, siksi on tärkeää kertoa aina kiusaamisesta joko aikuiselle tai sivujen ylläpitäjälle. Nettipoliisiin voi olla yhteydessä kiusaamisesta, kun nettikiusaamista ei saa omatoimisesti loppumaan. Nettipoliisi käy poliisiprofiililla huomauttamassa asiasta kiusaajaa, mikä yleensä saa kiusaamisen loppumaan. Kiusaamisen kuitenkin jatkuessa voi siitä tehdä rikosilmoituksen. Nettikiusaamisessa voi syyllistyä esimerkiksi kunnianloukkaukseen, törkeään kunnianloukkaukseen, laittomaan uhkaukseen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen. Poliisin tutkiessa nettikiusaamistapauksia on rikosnimikkeinä useimmiten kunnianloukkaus tai laitton uhkaus. (Nettipoliisi 2014b.)

3.2.2 Uhkaukset

Laiton uhkaus on rikos, jossa uhataan rikoksella, joka kohdistuu henkilökohtaiseen turvallisuuteen tai omaisuuteen. Näitä rikoksia ovat esimerkiksi henki- ja pahoinpitelyrikokset, tuhotyö sekä varkaus- ja vahingontekorikokset. Uhkauksella tarkoitetaan mielikuvaa pahasta, jonka uhkaaja pystyy itse tai jonkun välityksellä toteuttamaan. Uhkauksen tavat vaihtelevat aina kasvokkain tehdystä uhkauksesta epäsuoraan uhkaukseen. Uhkauksen muotona voi olla esimerkiksi viesti, kuva tai video. Muiden henkilöiden kautta välitetty viesti on myös laiton uhkaus, jos uhkaaja tietää viestin oikeasti välitettävän eteenpäin. (Forss 2014, 203–205.) Internetissä tehtyjen uhkausten todellista vakavuutta on vaikea arvioida, koska siellä ei ole ilmeitä, eleitä tai äänensävyjä (Nettipoliisi 2014c). Laittomia uhkauksia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa henkilö uhataan pahoinpidellä, raiskata, tappaa tai hänen asuntonsa polttaa (Forss 2014, 204).

Laittomassa uhkauksessa keskeistä on, että uhatun pelkääminen on hänen henkilökohtaisen kokemuksensa mukaan aiheellista, vaikka uhkaus ei olisi ulkopuolisen mukaan vaarallinen. Kaverusten keskinäisessä vitsimielisessä viestittelyssä toistensa tappamisesta ei ole perusteltua syytä pelätä kun taas päättyneen parisuhteen lievempikin uhkaus voi antaa syyn perusteltuun pelkäämiseen. Uhatun ei tarvitse kuitenkaan pelätä henkensä edestä tai uhkaajan oikeasti harkita uhkauksensa toteuttamista. Uhkauksessa on tärkeää, että uhatulla on mielikuva siitä, että uhkaaja on jollakin tasolla tosissaan uhkauksessaan. Laittomassa uhkauksessa teko voi koskettaa myös muitakin kuin uhattua henkilöä kuten uhatun lasta, puolisoa tai muuta läheistä. (Forss 2014, 204–205.)

Laittoman uhkauksen rangaistusasteikko on sakosta kahteen vuotta vankeutta (Nettipoliisi 2014b). Laittoman uhkauksen yritys ei ole kuitenkaan rangaistava teko. Laiton uhkaus voi liittyä myös koulu-uhkauksiin, jolloin uhkaaja uhkaa tiettyä henkilöä kuten rehtoria, opettajaa tai oppilasta koko koulun sijaan. Uhkauksen lähellä on monta muutakin rikosnimikettä kuten pakottaminen, kiristys tai pakottaminen seksuaaliseen tekoon tai jopa raiskaus. (Forss 2014, 204–207.)

3.2.3 Viharikokset

Viharikoksen käsite on varsin uusi eikä sille ole olemassa kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää (Nettipoliisi 2014c). Suomen laki ei myöskään tunne käsitettä (Forss 2014, 75). Poliisiammattikorkeakoulu on vuonna 2009 tekemässään selvityksessä määritellyt viharikoksen rikokseksi, joka on tehty henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan. Rikoksen motiivina on ennakkoluulot tai vihamielisyys uhria kohtaan. Ennakkoluulojen tai vihamielisyyden syinä ovat uhrin oletettu tai todellinen vammaisuus, etninen tai kansallinen tausta, uskonto tai elämänkatsomus, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu. (Nettipoliisi 2014c.) Suomessa viharikoksiin liittyviä rikosnimikkeitä ovat kiihottaminen kansanryhmää vastaa, kunnianloukkaus ja laiton uhkaus (Haasio 2013, 111).

Kiihottaminen kansanryhmää kohtaan on teko, jossa uhkauksia tai solvauksia sisältävä viesti tai lausunto on levitetty yleisön keskuuteen. Uhkauksen tai solvauksen pitää koskea kansanryhmää kokonaisuutena. (Thorslund 2009, 112.) Viesti tai lausunto voi perinteisen tekstin lisäksi olla myös kuvana tai videona. Tyypillisiä rikoksia ovat esimerkiksi ryhmään kohdistuvan syrjinnän tai väkivallan hyväksyttävänä tai toivottavana pitäminen, ryhmään kuuluvien ihmisten vertaaminen muun muassa eläimiin sekä perättömät väittämät ryhmän syyllistymisestä rikoksiin. (Nettipoliisi 2014c.) Yksittäisen henkilön ollessa teon kohteena, on rikosnimikkeenä yleensä joko kunnianloukkaus tai laiton uhkaus (Thorslund 2009, 112–113). Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on virallisen syytteen alainen rikos, josta voidaan tuomita sakoista aina kahteen vuoteen vankeutta saakka (Nettipoliisi 2014c). Kiihottamisesta kansanryhmää kohtaan voi poliisille ilmoittaa kuka tahansa, mutta yksittäiseen henkilöön kohdistuvasta viharikoksesta vain uhri itse (Haasio 2013, 112).

Internetissä tapahtuneiden viharikosten määrä on vain 3–4 % kaikista viharikoksista (Nettipoliisi 2014c). Internetin yleisin viharikosten tapahtumapaikka on Facebook. Suurin osa viharikoksista on eriasteisia pahoinpitelyjä, jotka tapahtuvat kadulla. Vuonna 2012 viharikoksiksi luokiteltujen rikosilmoitusten yleisin motiivi oli etninen tai kansallinen tausta noin 88 % osuudellaan. Näistä rikoksista

puhutaan myös rasistisina rikoksina. Vammaisuus oli motiivina noin 2 % rikosilmoituksissa. (Forss 2014, 78–79.)

Suomalainen lainsäädäntö mahdollistaa ihmisille yhteiskunnallisesti tärkeiden asioiden arvostelun. Kärkäskin kritiikki on esitettävä asialliseen sävyyn ja fakta-pohjalta ilman loukkaamistarkoitusta. Väitettä ei saa yleistää koskemaan koko kansanryhmää. (Forss 2014, 79–82.) Omia tunteitaan voi myös vapaasti ilmaista kunhan muistaa ettei uhkaa, panettele tai solvaa ryhmää. Suomessa tärkeä perusoikeus on tieteen ja taiteen vapaus, joka tulee huomioida säännöstä sovellettaessa. (Nettipoliisi 2014c.)

3.2.4 Seksuaalirikokset

Internet on aikaisemmin liittynyt seksuaalirikollisuuteen lähinnä lapsipornon leviämisenä, mutta viime vuosien aikana on nopeasti yleistynyt lasten reaaliaikainen hyväksikäyttö sosiaalisen median kautta. Muutama vuosi sitten näitä rikoksia vähäteltiin ja poliisi epäröi rikosilmoituksen kirjaamista tapahtuneista seksuaalirikoksista. Tilanne on nyt muuttunut ja sosiaalisessa mediassa tapahtuneiden seksuaalirikosten vakavuus on ymmärretty. Vuonna 2012 poliisi kirjasi yli 1 100 rikosilmoitusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joista noin 300 rikosilmoitusta liittyi jollakin tavalla sosiaaliseen mediaan. Kyselytutkimukset osoittavat, että nuoret joutuvat seksuaalisen häirinnän kohteeksi internetissä selkeästi useammin kuin poliisille ilmoitettujen seksuaalirikosten määrä on. (Forss 2014, 129–133.) Internetissä tapahtuvien seksuaalirikosten yleisin rikosnimike on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, jonka uhreina on niin tyttöjä kuin poikiakin (Nettipoliisi 2014d). FBI on arvioinut, että joka hetki internetissä on maailmanlaajuisesti noin 750 000 saalistajaa, joiden tarkoituksena on lasten hyväksikäyttö. Sosiaalisen mediassa ilmenevät seksuaalirikokset ovat maailmanlaajuinen ongelma, jotka yhä useammin ylittää valtioiden rajat. (Forss 2014, 129.)

Internetissä tapahtuvilla seksuaalirikoksilla on eroavaisuuksia reaali maailmassa tehtyihin rikoksiin. Niille on ominaista, että hyväksikäyttö tapahtuu etänä, tekijä ei ole entuudestaan tuttu ja hänellä on useita uhreja. Internetissä seksuaalisen

rikoksen tekokynnys on alhainen, mutta puolestaan kiinnijäämisriski on korkea. Internetissä tapahtuvien seksuaalirikosten uusiutumiskorkeus on suurempi, koska tekijää ja uhria ei ole niin helppo pitää erossa toisistaan kuin reaali maailmassa. Internetissä riski joutua seksuaalisen rikoksen uhriksi kasvaa palveluissa, joissa on mahdollisuus kahdenkeskeiseen viestintään ja ohjelmissa, joissa voi pitää yhteyttä webkameran kautta. Ei ole olemassa palvelua, jossa käyttäjät olisivat muita enemmän turvassa, tai riski joutua seksuaalirikoksen uhriksi olisi selkeästi korkeampi. (Forss 2014, 131–147.)

Internetiin liittyvät seksuaalirikokset voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään, viestintään, kuvien ja kuvatallenteiden lähettämiseen sekä reaaliaikaiseen webkamerayhteyteen. Sosiaalisessa mediassa seksuaalirikosten uhriksi voi joutua sekä lapsia että aikuisia. Aikuisten kohdalla kyse on ennen kaikkea kiristyksestä. Kiristämisestä on kyse esimerkiksi niissä tapauksissa, joissa parisuhteen toinen osapuoli joko kiristää seksiin tai pyrkii nolaamaan kumppaninsa laittamalla alastonkuvan internetiin. Seksuaalirikoksissa, joihin liittyy kiristämistä ja pakottamista rikosnimikkeinä voi olla pakottaminen seksuaaliseen tekoon. (Forss 2014, 135–147, 274.)

Lasten ja nuorten kohdalla yleisin rikosnimike on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, joka voi tapahtua kahdella tapaa. Lapselle lähetetään reaaliaikaisesti seksuaalissävyytteisiä viestejä tai internetin avulla pyritään saamaan seksuaalinen kontakti reaali maailmaan. Hyväksikäyttäjien toiminnassa on huomattavissa tietty kaava, jonka mukaan he aluksi pyrkivät luomaan luottamuksellisen suhteen lapseen tai nuoreen internetissä. Sen jälkeen he ehdottavat tapaamista reaali maailmassa. (Haasio 2013, 76.) Rikoksen tunnusmerkistö täyttyy jo seksuaalissävyytteisessä viestinnässä. Poliisille on tärkeää ilmoittaa kaikki, myös lievät seksuaalissävyytteiset viestit. (Nettipoliisi 2014d.)

3.2.5 Identiteettivarkaudet

Identiteettivarkaudessa anastetaan jonkun toisen henkilöllisyys. Rikoksen uhrin hallusta ei välttämättä oteta pois identiteettiä, vaan rikosentekijä vain kopioi tiedot myös omaan käyttöönsä. (Forss 2014, 83–85.) Identiteettivarkauksien

tavoitteena ovat yleensä taloudellisen hyödyn saavuttaminen tai haitan tuottaminen muulla tavoin toiselle henkilölle (Timon 2013, 14). Identiteettivarkauden yleisin muoto on toisena henkilönä esiintyminen esimerkiksi petoksen tekemiseksi. Tällöin väärillä tiedoilla otetaan esimerkiksi pikavippejä, ostetaan tavaraa, avataan puhelinliittymiä tai lainataan pankista rahaa. (Haasio 2013, 46–47.)

Sosiaalisessa mediassa henkilön identiteetti anastetaan yleensä kiusaamista varten. Tällöin kiusatusta henkilöstä tehdään profiili, jolla haukutaan toisia ihmisiä sosiaalisessa mediassa. (Nettipoliisi 2014e.) Väärällä nimellä tehdyt seuranhakuilmoitukset tai myynti-ilmoitukset ovat myös mahdollisia kiusaamisen muotoja. Kaikkein tehokkain tapa poistaa itsestään tehty valeprofiili on ilmoittaa siitä suoraan sivuston ylläpitoon. Poliisilla ei ole mahdollisuuksia poistaa valeprofiilia, jos ne ovat ulkomaalaisissa palveluissa. (Forss 2014, 95–104.) Valeprofiileja tehdään myös julkisuuden henkilöistä. Näitä profiileja on tehty viihde maailman henkilöistä aina poliittisiin päättäjiin saakka. (Nettipoliisi 2014e.)

Identiteettivarkaudet ovat nykypäivää, mutta rikollisuuden muotona se on vanha. Suomen laki ei tällä hetkellä kiellä toisena henkilönä esiintymistä, mutta tekijä yleensä syyllistyy valeprofiilia käyttämällä moniin muihin rikoksiin. (Forss 2014, 86–89.) Poliisin profiilin luominen ja poliisina esiintyminen on rangaistavaa, koska henkilö syyllistyy virkavallan anastamiseen (Nettipoliisi 2014e). Suomessa identiteettivarkaudet ovat tyypillisimmillään joko taloudellisen haitan tuottamista tai valeprofiilien luomista. Identiteettivarkauksien määrä kasvaa Suomessa, erityisesti toisen nimissä esiintyminen on kasvava ilmiö. Identiteettivarkauksien tarkkaa lukumäärää on vaikea arvioida, koska Suomessa ei ole olemassa identiteettivarkaus-rikosnimikettä. (Timon 2013 14.) Identiteettivarkauksien kohdalla yleisin rikosnimike on kunnianloukkaus (Forss 2014, 242). Muita rikosnimikkeitä ovat esimerkiksi laitton uhkaus ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen (Nettipoliisi 2014e). Suomessa on vuoden 2015 aikana tulossa voimaan laki, jolla identiteettivarkaudet kriminalisoidaan (Forss 2014, 88).

3.2.6 Petokset

Internet on lisännyt radikaalisti petosten määrää ja vuonna 2012 jo puolet petoksista tehtiin internetissä (Forss 2014, 105). Petoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä on hankkinut oikeudetonta taloudellista hyötyä erehdyttämällä toista (Lindén 2011, 45). Internetpetoksessa huijaustapoja on useita, lisäksi ne muuttavat muotoaan ja koko ajan keksitään uusia tapoja huijata ihmisiä (Forss 2014, 105). Kaikki huijausyritykset eivät ole huonosti toteutettuja, vaan ne voivat vaikuttaa hyvinkin aidoilta (Lindén 2011, 46). Huijausten tavoitteena on yleensä huijata hyväuskoisten ihmisten rahat (Forss 2014, 105). Internetissä petos tapahtuu hyvin yleisesti kaupankäyntitilanteessa, jossa raha vaihtaa omistajaa, mutta tuote jää saamatta (Nettipoliisi 2014f).

Huijausyrityksiä ovat erilaiset huijausviestit, joissa esimerkiksi kerrotaan lottovoiton lunastamisesta, perinnöstä tai erinomaisesta liikeideasta. Erilaisten tietojen kuten käyttäjä-, henkilö-, luotto- ja pankkikorttitietojen kalastelu sähköpostin kautta on myös yleistä. Huijari esiintyy tällöin yrityksen asiakaspalveluna tai matkii pankin verkkosivuja. Huijatuksi voi tulla myös nettirakkaan, erilaisten internetissä olevien kirpputori- ja myynti- ja vuokrailmoitusten sekä verkkokauppojen kautta. Huijatuksi voi tulla niin tavaran ostajana kuin myyjänäkin. (Forss 2014, 107–116.)

Petoksen onnistumiseen on monia eri syitä, joita huijari osaa hyödyntää oman päämääränsä saavuttamiseksi. Huijari vaikuttaa yleensä miellyttävältä henkilöltä ja hän esiintyy vakuuttavasti sekä valehtelee taitavasti. Huijarit myös pyrkivät saavuttamaan uhrinsa luottamuksen erilaisilla psykologisilla keinoilla kuten vetoamalla toiveeseen nopeasta rikastumisesta. Luottamuksen saatuaan huijari toteuttaa suunnittelemansa petoksen. Uhrin on hyvin vaikea myöntää itselleen tulleensa huijatuksi. Petoksen kohteeksi joutuminen voikin aiheuttaa uhrissa suurta häpeää sekä nöyryytyksen ja syyllisyyden tunteita. (Lindén 2011, 46.)

Niissä huijaustapauksissa, joissa tekijä asuu ulkomailla, on vaikea saada rahojaan takaisin tai tekijää vastuuseen. Suomessa tekijät jäävät yleensä kiinni, mutta silloinkin rahojen takaisinsaaminen voi olla haastavaa aikaisempien ulosotto-

velkojen takia. Poliisille olisi hyvä tehdä rikosilmoitus, kun on joutunut petoksen uhriksi ja menettänyt rahaa. Poliisi ei muuten saa tietoonsa tapahtunutta eikä voi tiedottaa ja varoittaa muita asiasta tai katkaista huijauskierrettä. (Forss 2014, 127–128.)

3.3 Poliisit internetissä

Nettipoliisin toiminta alkoi syksyllä 2008 IRC-Galleriassa, kun ylikonstaapeli Marko Forss ryhtyi vastaamaan siellä esitettyihin kysymyksiin. Toiminta on sen jälkeen laajentunut useisiin muihin sosiaalisen median palveluihin kuten Facebookiin, Messengeriin, Demiin ja Hommafoorumiin. (Haasio 2013, 128.) Palveluissa poliisi esiintyy omilla kasvoillaan ja nimellään, mikä on luonut luottamusta ja turvallisuudentunnetta internetiin. Palvelut on valittu sen perusteella, missä poliisilla on aito mahdollisuus vaikuttaa ja tehdä poliisityötä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että poliisilla pitää olla mahdollisuus kirjoittaa yksityisviestejä ja puuttua palvelussa tapahtuviin rikoksiin. (Kostiainen 2014, 4.)

Nettipoliisissa työskentelee tällä hetkellä kokopäiväisesti kolme henkeä ja sen toimialueena on koko Suomi. Toiminnan tavoitteena on ennaltaehkäistä internetissä tapahtuvia rikoksia, puuttua akuutisti etenkin sosiaalisessa mediassa tapahtuviin rikoksiin ja madaltaa kynnystä ottaa yhteyttä poliisiin. (Nettipoliisi 2014a.) Nettipoliisin toiminta on kasvanut nopeasti. Vuoden 2013 aikana nettipoliisit vastasivat 3 200 sähköpostiin ja varsinaisia toimenpiteitä oli 329. Nettipoliisi on joutunut rajaamaan työtään entistä enemmän internetin rikoksiin, vaikka kysyntää olisi yleiselle neuvontapalvelulle. Nettipoliisin vuotuisten suoritteiden kasvaessa on sen toiminnan ihmettely vähentynyt. (Kostiainen 2014, 5.) Nettipoliisien tiedot ja linkit heidän profiileihinsa löytyvät sivulta www.poliisi.fi/nettipoliisi (Forss 2014, 14).

Nettipoliisi ei tutki yksittäistapauksia lukuun ottamatta rikoksia, vaan varsinainen rikostutkinta hoidetaan muualla. Poliisin toimintaa internetissä voi verrata kadulla liikkuvaan poliisipartioon: poliisin läsnäolo ehkäisee rikollisuutta ja hillitsee keskustelua ongelmallisiksi koetuilla palstoilla. (Haasio 2013, 128–130.) Internetissä poliisi ei käytä samaa taktiikka konfliktitilanteiden selvittämiseen kuin reaali-

limaaailmassa vaan tilanteita lähestytään maltillisemmin (Vuorio 2013, 10). Aikuisten mukaantulo sosiaaliseen mediaan on muuttanut poliisin läsnäolon tarvetta internetissä. Ennen internetissä oltiin lasten takia, mutta nykyisin aikuisten käytöksen kuten kiusaamisen, parisuhdekiistojen ja keskustelukulttuurin takia. (Kostiainen 2014, 5.)

Nettipoliisin lisäksi internetissä toimii myös nettilähipoliiseja. Heille sosiaalinen media on työkalu, jota he käyttävät varsinaisessa työssään lähipoliisina. Työn tavoitteena on tavoittaa paikalliset ihmiset sosiaalisen median kautta sekä tarjota kansalaisille helppo mahdollisuus ottaa yhteyttä poliisiin. (Nettipoliisi 2014a.) Itä-Suomen poliisilaitoksen Joensuun poliisiasemalla toimii kaksi nettilähipoliisia (Poliisi 2014). Kaikkien netissä toimivien poliisien tiedot ja linkit löytyvät sivuilta www.poliisi.fi/virtuaalinenlahipoliisi (Forss 2014, 14).

4 Internetin turvallinen käyttö

4.1 Mediataidot

Tieto- ja viestintäteknikan kehittyminen on ollut nopeaa 1990- ja 2000-lukujen aikana, minkä seurauksena mediasta ja mediavälineistä on tullut keskeisempi osa ihmisten päivittäistä elämää. Aikuiset ovat joutuneet opettelemaan elämäänsä medioituneessa yhteiskunnassa, lapsilla ei puolestaan ole kokemusta elämästä ilman internetiä tai kännykkää. Mediamaailman taidot eivät ole synnynnäisiä, vaikka nykypäivän lapset elävät syntymästään saakka median ja mediavälineiden ympäröimänä. Mediataitojen oppimiseen tarvitaan ohjausta ja tukea, eikä ketään saa jättää yksin. Mediaympäristössä toimimisesta ja mediavälineiden käytöstä on tullut kansalaistaito. (Kerhokeskus - koulutyön tuki ry 2009.)

Mediataidot määritellään medialaitteiden ja -sisältöjen hallinnaksi, kyvyksi kommunikoida ja osallistua sekä arvioida mediaa. Mediataitoihin luetaan myös kyky hallita mediasuhteita sekä omia tunteita ja tarpeita. Mediataitojen tavoitteena on turvallinen, hallittu ja tasapainoinen mediankäyttö sekä itsensä tunteminen vastaanottajana, käyttäjänä ja tuottajana. (Stakes & Mediamuffinsi-hanke

2008.) Mediataitoja ei opita yhdellä kertaa vaan taidot kertyvät ja laajentuvat vähitellen (Kerhokeskus - koulutyön tuki ry 2011). Taitojen opetus on aloitettava varhaiskasvatuksesta alkaen, koska kouluikään mennessä lapsista on kasvanut monipuolisia mediankäyttäjiä. Mediataitojen opetuksessa on huomioitava myös erityisen tuen tarpeessa olevat lapset, sillä he tarvitsevat harjoittelua taitojen oppimiseen. (Stakes & Mediamuffinsi-hanke 2008.)

Mediataidot on nettitaitoja vakiintuneempi käsite. Nettitaidot voidaankin luontevasti yhdistää mediataitoihin. (Tuominen 2013, 94.) Mediataitojen lisääntyessä ihmisten itseluottamus ja varmuus internetissä toimimiseen kasvaa. Lisäksi kyvyt itsekritiikkiin ja -sääteelyyn lisääntyvät sekä tietoisuus omista laillisista velvollisuuksista paranee. Mediataidot muodostuvat luovista ja esteettisistä taidoista, vuorovaikutustaidoista, kriittisistä tulkintataidoista ja turvataidoista. Mediataitojen osa-alueet ovat päällekkäisiä ja niiden tarkoituksena on sekä vahvistaa että ohjata henkilön mediasuhdetta. (Kerhokeskus - koulutyön tuki ry 2011.)

Luovilla ja esteettisillä mediataidoilla tuetaan käyttäjän kykyä kuunnella, katsoa, tulkita ja luoda mediasisältöjä sekä nauttia mediaesityksistä. Henkilön luovia ja esteettisiä mediataitoja voidaan kehittää tekemällä itse mediasisältöjä. Vuorovaikutustaidoilla tarkoitetaan ihmisen kykyä kommunikoida median avulla ja taitoa samaistua erilaisiin mediassa toimimisen rooleihin. Taitoja voidaan kehittää yhdessä toimien, tehden ja oppien. Vuorovaikutustaidot ilmenevät henkilön valmiutena kertoa mielipiteitään ja asenteitaan muille. Kriittisten tulkintataitojen avulla ihmisellä on kyky merkityksellistää ja ymmärtää erilaisia mediasisältöjä. Median muotojen sekä sisältöjen tulkitseminen ja arvioiminen tehdään erilaisten analyyttisten työkalujen avulla. Kriittiset tulkintataidot kehittyvät parhaiten, kun ihminen tutustuu erilaisiin mediasisältöihin ja lajityyppeihin. Turvataitojen avulla käyttäjä pystyy ennalta välttymään ikäviltä tilanteilta ja ratkaisemaan ongelmatilanteita. (Kerhokeskus - koulutyön tuki ry 2011.) Turvataidoilla tarkoitetaan myös ymmärrystä median riskeistä. Turvataitojen avulla voidaan välttyä median käytön kielteisiltä ilmiöiltä. (Salokoski & Mustonen 2007, 109–110.)

4.2 Turvataidot

Turvataidot muodostuvat kolmesta eri osa-alueesta. Ne ovat henkilön taitoa pitää huolta itsestään ja omasta turvallisuudestaan. Turvataitoihin kuuluu lisäksi henkilön taidot toimia itseään suojelevalla tavalla esimerkiksi kiusaamisen, ahdistelun ja väkivallan sekä houkuttelun erilaisissa tilanteissa. Taito puolustaa itseään muodostaa turvataitojen viimeisen osa-alueen. Tällöin henkilö osaa ilmaista omaa tahtoaan, kieltäytyä, sanoa ei, laittaa rajoja niin sanallisesti kuin fyysisesti, lähteä pois uhkaavasta tilanteesta sekä pyytää apua ja turvautua luotettavaan aikuiseen. Henkilö ei myöskään hyväksy toisten ihmisten loukkaavia ja mitätöiviä määrittelyjä itsestään. (Valkama & Lajunen 2010, 2–3.)

Oppiakseen turvataitoja ihmisen pitää olla tietoinen oikeudestaan olla olemassa ja rakastettu. Jokaisella on myös oikeus hyvään elämään, kunnioittavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen. Ymmärrys oikeudesta määrätä itse omaa kehoaan sekä mahdollisuudesta turvallisen aikuisen läsnäoloon ja tukeen ovat myös tärkeitä edellytyksiä turvataitojen oppimiseen. Turvataitojen osaaminen vahvistuu, kun turvataitojen opettelun ohella on mahdollista vahvistaa myös henkilön itsetuntemusta, itsearvostusta ja itseluottamusta. Henkilön kyky tunnistaa ja ilmaista omia tunteitaan edistää myös turvataitojen käyttöä. (Lajunen & Valkama 2013, 4–5.)

Internetin käytössä pelkkä rajoittaminen ei auta vaan on tuettava ihmisen tasa-painoista kasvua ja kehitystä internetmaailmassa kuten tehdään tavallisessa arjessakin. Internetin turvallisuustyön lähtökohtana on ihmisen omien mediataitojen kasvattaminen. Se ei yksistään kuitenkaan riitä, vaan lisäksi tarvitaan turvataitoja vääränlaisen lähestymisen varalta. Jokaisen on opittava tuntemaan rajat, joita kukaan ei saa ylittää. (Kauppinen 2007, 39.) Haastavista ja hämmennystä herättävistä tilanteista ja kontakteista selviytymistä voidaan harjoitella. Se ei ole turhaa pelottelua vaan harjoittelu antaa selkeitä toimintamalleja ja välineitä oman toiminnan tueksi. Jokaiselle olisi opetettava kolmivaiheiset turvaohjeet. Ne auttavat niin internetissä törmätyihin hankaluuksiin, koulukiusaamiseen kuin seksuaalisen kaltoinkohtelun tilanteisiin. (Kallio 2009, 135–136.) Jokaisella pitäisi olla myös luottamuksellinen suhde lähellä olevaan turvalliseen niin sanotun oikean maailman aikuiseen (Kauppinen 2007, 39).

Turvaohjeiden ensimmäinen sääntö on sanoa Ei. Ihmisten on harjoiteltava miten sanotaan kuuluvasti, jämäkästi ja vakuuttavasti Ei. Toisena sääntönä on poistua internetsivuilta tai paikalta. Kaikille ihmisille ei ole selvää, että internetistä saa poistua sanaakaan sanomatta vaikka aikuinen on läsnä. Tilanteesta, joka tuntuu uhkaavalta tai pelottavalta, saa poistua tekosyillä tai antamatta lainkaan selvitystä. Viimeisenä sääntönä on kertoa asiasta heti luotettavalle aikuiselle. Kertominen on tärkeää myös silloin kun tilanne on jo täysin ohitse. Näin tilanteeseen voidaan puuttua sekä kehua henkilön toimintaa tilanteessa. Hän on kuunnellut omaa sisäistä varoittavaa ääntään ja toiminut tilanteessa parhaaksi katsomallaan tavalla. (Kallio 2009, 136–137.)

4.3 Turvataitokasvatus

Turvataitokasvatus on ihmisen kehityksen ja kasvun laaja-alaista tukemista (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014b). Turvataitokasvatuksella vahvistetaan ihmisen itsetuntoa ja kykyä selviytyä haastavista tilanteista. Ihmisten on saatava tietoa oikeuksistaan, mutta myös opittava tunnistamaan väkivallan ja häirinnän ilmenemismuotoja. (Aaltonen 2012, 13.) Turvataitokasvatuksella vahvistetaan lisäksi taitoja pitää huolta omista rajoistaan houkuttelun, ahdistelun, väkivallan ja kiusaamisen tilanteissa (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2007, 149). Turvataitokasvatuksella voidaan vahvistaa myös taitoja tunnistaa uhkaavia tai turvattomuutta herättäviä merkkejä, jolloin ei välttämättä ajaudu tällaisiin tilanteisiin. Päätyessään haasteelliseen tilanteeseen on valmiuksia selviytyä tilanteesta, kun niitä on etukäteen vahvistettu turvataitoharjoituksilla. Tapahtumien ennakoitavuus sekä luottamus omaan selviytymiskykyyn luovat turvallisuutta. (Aaltonen 2012, 14.)

Turvataitokasvatus on oppimista yhdessä ja toisilta eikä se saa perustua pelotteluun. Turvataitoja käsitellessä on ohjaajan huolehdittava osallistujien yksityisyydestä ja rajoista pitämällä keskustelu yleisellä tasolla. Ilmapiirin ollessa turvallinen, avoin ja arvostava mahdollistuu todellisten kokemusten, tulkintojen ja asenteiden jakaminen toisten ihmisten kanssa. Ohjaajan on huolehdittava, ettei kukaan tule nolatuksi tai loukatuksi. (Aaltonen 2012, 14–17.)

Turvataitokasvatusta toteutetaan Suomessa monilla paikkakunnilla yhteisöllisesti, alueellisesti ja moniammatillisesti verkottuen yhteistyössä kotien kanssa. Turvataitokasvatusta on mahdollista antaa muun muassa koulujen yleis- ja erityisopetuksessa, päivähoidossa ja seurakuntien piirissä. (Lajunen ym. 2007, 149–150.) Turvataitokasvatusta olisi annettava ennaltaehkäisevästi kaikille, koska jokaisella on oikeus väkivallasta, häirinnästä ja hyväksikäytöstä vapaaseen elämään. Turvataitokasvatus tarjoaa mahdollisuuden keskustella asioista, jotka eivät välttämättä muuten nouse puheenaiheeksi. Turvataitokasvatuksessa ei voi antaa tyhjentävää ohjeistusta jokaisen mahdollisen tilanteen varalle, koska eteen tulevat tilanteet ovat monimuotoisia. Siksi onkin tärkeää vahvistaa itseään suojaavia taitoja ja kykyjä. (Aaltonen 2012, 11–15.) Turvataitokasvatuksella edistetään henkilön itsearvostusta ja itseluottamusta sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja (Lajunen ym. 2007, 149).

Turvataitokasvattajana tuttu aikuinen on yleensä paras. Hän pystyy ottamaan huomioon ihmisten yksilöllisyyden, ja läsnäolo arjessa mahdollistaa toiston ja soveltamisen. Tutulla aikuisella on usein vierailijaa paremmat edellytykset hahmottaa ryhmässä vallitseva ryhmädynamiikka. Ryhmän tunteva pystyy valitsemaan mielekkäitä ja turvallisia harjoituksia. Näin voidaan luoda myös edellytykset sille, että jokainen tuntee olonsa turvalliseksi. (Aaltonen 2012, 15–17.) Ohjaajan ei tarvitse tietää internetistä enempää kuin ryhmän jäsenet, koska hänen tehtävänsä on kannustaa ryhmäläisiä pohtimaan ja kyseenalaistamaan. Ohjaajan osaamisen perustana ovat henkilökohtaiset internettaidot, omat kokemukset internetin käytöstä, kiinnostus internetin ilmiöitä kohtaan ja rohkeus ottaa internetiin liittyviä asioita esille ryhmän kanssa. Ohjaaja ei arvota ryhmän jäsenten mielipiteitä ja mediामीeltyksiä tai vähättele internetvälitteisiä kokemuksia vaan tarjoaa riittävästi tietoja ja taitoja, joiden avulla ryhmäläinen itse osaa suojautua internetin haitoilta. (Tuominen 2013, 95–96.)

Turvataitokasvatuksessa ryhmän motivaation herättämisen on tapahduttava ryhmän omasta todellisuudesta käsin. Ohjaajan on selvitettävä ryhmän omat internetkokemukset ja heidän sen hetkinen mediasuhteensa, koska ryhmän jäsenille oppiminen on helpompaa ja ymmärrettävämpää heille tärkeiden ja merkityksellisten asioiden kautta. Tämä auttaa myös internetissä olevien ilmiöiden

tunnistamisessa, analysoimisessa ja ymmärtämisessä. (Tuominen 2013, 94–95.) Turvataitojen omaksumisessa kaikkein tehokkain tapa ei välttämättä ole keskustelu ja pohtiminen, koska ihmisillä on erilaisia tapoja oppia ja synnyttää ajatuksia. Ohjaajan olisi luotava tilanteita, jotka mahdollistavat kokemuksellisen oppimisen. Se tukee myös erityistä tukea tarvitsevien ihmisten osallistumista tilanteissa, joissa henkilö ei osaa, uskalla tai halua puhua. (Aaltonen 2012, 17.)

Internetiin liittyvien turvataitojen tavoitteena on turvallinen, tarkoituksenmukainen ja tilannekohtainen internetin käyttö. Turvataitojen oppimispolku etenee vaiheittain ikäkausien mukaan. Ensimmäisessä vaiheessa tavoitteena on käyttää internetiä aikuisen tukemana ja käsitellä eteen tulleita vaikeita tilanteita. Toisessa vaiheessa osataan käyttää internetiä turvallisesti ja suojata oma yksityisyys. Lisäksi ymmärretään tietoturvan merkitys. Kolmannessa vaiheessa opetellaan käyttämään internetiä toiset huomioon ottaen sekä kohteliaasti käyttäytyen. Neljännen vaiheen tavoitteena on ymmärtää internetin käyttäjän oikeudet ja velvollisuudet, jotka perustuvat lakeihin. Viimeisessä vaiheessa osataan käyttää internetin eri sisältöjä ja palveluita monipuolisesti, laillisesti ja sääntöjä noudattaen. (Kerhokeskus - koulutyön tuki ry 2011.)

5 Selkokieli

5.1 Selkokielen määritelmä

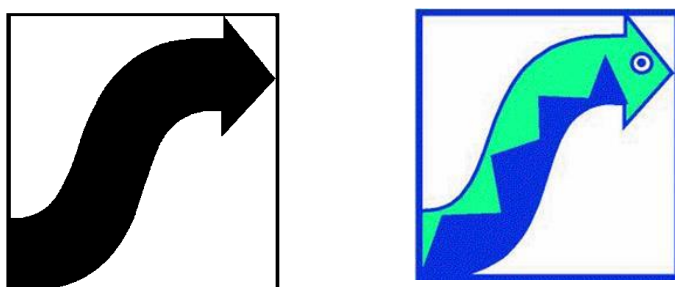
Jokaisella kansalaisella on oikeus saada tietoa ymmärrettävässä muodossa, kyse on demokratian avoimuudesta ja kansalaisten tasavertaisesta kohtelusta. Kaikille ei kuitenkaan riitä hyvän yleiskielen käyttö viestin perillemenoon. (Rajala 2013, 7–9.) Heitä varten on omaksi kielimuodoksi muotoutunut selkokieli (Virtanen 2012, 17). Selkokielestä yleisimmin käytetty määritelmä on Selkokeskuksen antama:

Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on muokattu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea ja/tai ymmärtää yleiskieltä. (Selkokeskus 2014a.)

Selkokieli rinnastetaan hyvin yleisesti selkeään yleiskieleen, mutta selkokielisen julkaisun tulee olla selkeästi helpommin ymmärrettävä. Selkokielen tarkoituksena ei ole korvata hyvää selkeää yleiskieltä, vaan tukea niiden henkilöiden tiedonsaantia, joille selkeä yleiskieli on liian vaikeaa. Selkokieli palvelee siis erityisryhmiä. Suomessa sana selkokieli on käytetty vuodesta 1978 lähtien korvaamaan helppolukuinen sana. (Virtanen 2012, 16–18.)

Selkotoiminnassa on kansainvälisesti paljon eroavaisuuksia aina peruskysymyksistä lähtien. Maat ovat ratkaisseet omalla tavallaan kysymykset siitä, ketkä tarvitsevat selkokieltä ja mitä se on. Ratkaisuihin ovat vaikuttaneet kielialueen suuruus ja millaiset tahot on maassa päävastuussa selkokielen edistämisestä sekä rahoittamisesta. Selkokielen kohderyhmän ollessa tarpeeksi suuri voidaan sille tuottaa omia kohdennettuja selkosovelluksia. Osassa Keski-Euroopan maita selkotoiminnan tavoitteena onkin ennen kaikkea kehitysvammaisten kielellisten mahdollisuuksien parantaminen. (Leskelä 2014, 7.)

Suomessa selkokieltä on käytetty tietoa ja elämyksiä antavissa sovelluksissa. Selkosovellusten pääpaino oli aikaisemmin painetuissa julkaisuissa, mutta nykyisin selkokieltä käytetään yhä enemmän verkkopalveluissa. (Sainio 2013, 15.) Selkoryhmille ilmestyy aikakauslehti Leija sekä suomenkielinen uutislehti Selkouutiset että ruotsinkielinen LL-Bladet. Radiosta voi kuunnella selkouutiset, mutta televisiossa selko-ohjelmia ei vielä ole. Selkokielistä tiedonvälitystä on myös erilaisissa tiedotushankkeissa, joihin kuuluvat esimerkiksi esitteet. Kirjastoista ihmiset voivat lainata selkokielistä tieto- ja kaunokirjallisuutta. Nämä kirjat ovat joko suoraan selkokielelle kirjoitettuja tai aiemmin ilmestyneestä kirjasta selkokirjaksi mukautettuja. (Virtanen 2012, 141–166.)

Kuva 1. Selkologo ja lasten selkologo (Selkokeskus 2014b).

Suomessa selkojulkaisun eli selkokielen kirjan, lehden, esitteen tai verkkosivuston tunnistaa selkotunnuksesta (Sainio 2013, 17). Aikuisille ja nuorille suunnatuilla selkojulkaisulla on oma logonsa ja nykyisin myös lasten selkokirjoille on oma tunnuksensa. Kuvassa 1. olevat tunnukset ovat samanlaiset sekä suomen- että ruotsinkielisissä julkaisuissa. (Selkokeskus 2014b.) Selkotunnuksen voi hakea Selkokeskuksen kautta. Se on ilmainen ja merkin avulla selkojulkaisut on helppo löytää. Selkomerkki on julkaisun laadun tae, koska tunnus myönnetään selkokielen asiantuntijoiden tekemän tarkistuksen jälkeen. Selkomerkin käyttäminen ilman lupaa ei ole sallittua. Muissa Euroopan maissa ei ole tiettävästi käytössä vastaava logokäytäntöä. (Sainio 2013, 17.)

5.2 Selkokielen kohderyhmät

2000-luvulla Suomessa selkokielen tarve on lisääntynyt. Tähän syynä ovat olleet Suomen asukasluvun nousu, vanhempien ikäluokkien koon kasvaminen, maahanmuuttajien ja erityistä tukea saavien oppilaiden määrän kasvaminen. (Virtanen 2014a, 18.) Selkokielen tarve vaihtelee eri ikäkausina. Selkokielen tarvitsijoita on lasten ja nuorten keskuudessa 8–12 %, työikäisten keskuudessa 6–10 % ja yli 65-vuotiaiden keskuudessa yli 15–20 %. Selkokeskuksen vuonna 2014 tekemän arvion mukaan Suomessa on noin 430 000–650 000 henkilöä, jotka kuuluvat selkokielen kohderyhmiin. Heistä on poikia ja miehiä jonkin verran enemmän kuin tyttöjä ja naisia. Selkokielestä on lisäksi hyötyä erilaisissa tilanteissa noin 20–25 %:lle väestöstä. Suomessa on kokonaisuudessaan yli 500 000 henkilöä eli noin 10 % väestöstä, jotka tarvitsevat selkokieltä. (Virtanen 2014b, 20.)

Selkokielen tarpeelle on monia syitä. Yksi tapa luokitella selkokielen käyttäjiä on selvittää selkokielen tarpeen syy. Selkokielen tarpeen syitä voivat olla lapsuus- ja sikiöajan kehityshäiriöt, perimä, sairauden tai ikääntymisen aiheuttamat syyt, kieliympäristön vaikutus tai näiden syiden yhteisvaikutus. Selkokielestä hyötyviä on kuitenkin vaikea jakaa eri ryhmiin, koska ryhmät menevät usealta osin päällekkäin toistensa kanssa. Selkokielestä hyötyy lisäksi aina vain osa jonkun ryhmän jäsenistä. (Virtanen 2012, 37.)

Selkokieltä tarvitsevat voidaan myös jakaa väestöryhmän mukaan ihmisiin, joiden kielelliset vaikeudet johtuvat synnynnäisestä ja pysyvästä neurobiologisesta poikkeavuudesta; ihmisiin, joiden kielelliset taidot ovat heikentyneet ja ihmisiin, joille suomi ei ole äidinkieli (Leskelä 2012, 280). Ensimmäiseen väestöryhmän selkokielen tarpeen taustalla on esimerkiksi kehitysvamma, lukivaikeus tai ADHD. Toiseen ryhmään kuuluvat muun muassa henkilöt, joilla on muistisairaus tai afasia. Viimeiseen ryhmän muodostavat kielenoppijat, viittomakieliset ja vähemmistökielten puhujat. Kokonaisuutena selkokielen kohderyhmät ovat pitkään pysyneet jo lähes samoina. Ainostaan osan selkokieltä tarvitsevien ryhmien nimitykset ovat muuttuneet tai tilalle on tullut uusia ryhmiä. (Virtanen 2014c, 5.)

5.3 Selkokielen kirjoittaminen

Suomessa käytössä olevat selkokielen kirjoitusohjeet perustuvat kansainvälisiin ohjeisiin, Selkokeskuksen kehittelytyöhön sekä suomalaisten kielenhuoltajien ja -tutkijoiden näkemyksiin. Kansainvälisiä ohjeistoja ovat julkaisseet YK:n alainen kansainvälinen kirjastojärjestö IFLA sekä kehitysvammaisten ja heidän omaistensa oikeuksien puolesta toimiva European Association of Inclusion International -kansalaisjärjestö. Kirjoitusohjeita voi soveltaa sekä asiatekstien että kaunokirjallisen tekstin kirjoittamiseen. (Virtanen 2012, 62–63.) Kirjoittamisessa on kuitenkin muistettava, ettei selkotekstin kirjoittaminen ole ainoastaan tekniikkaa ja ohjeita. Kirjoittajan oma luova panos on tärkeä, kuten kaikessa muussakin kirjoittamisessa. (Sainio & Rajala 2002, 32.)

Selkokielessä ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tasoa, vaan selkotekstin vaikeusaste vaihtelee käsiteltävän aiheen, tekstilajin ja tekstin tarkoituksen mukaan. Tekstin kirjoittaminen on helpointa kerrottaessa havainnollisesta asiasta kuten ihmisestä, eläimestä taikka esineestä. (Virtanen 2012, 66.) Aiheet, joissa käsitellään esimerkiksi Euroopan unionia tai lainsäädäntöä, ovat puolestaan niin abstrakteja ja monimutkaisia, että ne vaativat lukijalta paljon. Selkokieltä kirjoittaessa tavoitteena ei ole kielen köyhdyttäminen, vaan selkokielikin voi olla kirjasta, elävää ja ilmaisuvoimaista. (Sainio & Rajala 2002, 32.)

Selkokielen kirjoittaminen voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen. Prosessi etenee tekstin tavoitteen määrittelyn ja selkeän jäsentelyn kautta itse tekstin kirjoittamiseen ja sen tarkistamiseen. Ennen kirjoittamisen aloittamista on päätettävä julkaisun aihe ja tavoite: mitä aiheesta sanotaan ja miksi se on tärkeää. Kirjoittajan on myös mietittävä, mitä tekstin lukijan tai kuulijan halutaan oppivan, muistavan tai omaksuvan asiasta. Koko kirjoittamisprosessin ajan on pidettävä tekstin päätavoite mielessä. Alkuvaiheessa on määritettävä myös tekstin ensisijainen lukijakunta, koska silloin pystytään huomioimaan tämän lukijaryhmän erityispiirteet. Selkotekstin suunnitteluvaiheeseen pitäisi ottaa mukaan kohderyhmän jäsen tai jäseniä. (Sainio & Rajala 2002, 26–30.)

Selkeän jäsentelyn vaiheessa kiinnitetään huomiota aiheen rajaukseen ja näkökulmaan sekä sisällön jäsentelyyn. Vaiheeseen on varattava aikaa, koska silloin tehdään päätöksiä, jotka joko helpottavat tai vaikeuttavat kirjoittamisprosessia jatkossa. Tekstin kirjoittajan on mietittävä sisältöä päättäessään, mitä tietoja lukijalla aiheesta on ennestään ja tehtävä sen mukaan rajaukset. (Sainio & Rajala 2002, 26–27.) Selkokielineen julkaisu on tavallisesti lyhyempi kuin vastaava yleiskielinen esitys, koska selkokieli on ytimekästä ja taloudellista. Selkokirjoittajan olisi tehtävä lista julkaisun avainkohdista ja poistettava teksti, joka ei ole suoraan yhteydessä päätavoitteeseen. (Virtanen 2012, 78.)

Selkokielistä julkaisua kirjoittaessa on huomioitava, ettei selkokieli ole oma kielenä vaan se on yksi suomen kielen muoto. Sen kirjoittamista ohjaavat valtaosin samat säännöt kuin yleiskielisen tekstin kirjoittamiseen. Selkokieltä kirjoittaessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota tekstin erilaisiin sana-, lause- ja rakennetason ratkaisuihin. (Virtanen 2012, 68.) Selkokielessä käytetään yleisesti tunnettuja sanoja ja pyritään välttämään vierasperäisiä sanoja, erityissanastoa ja murre sanoja. Julkaisuissa on joskus käytettävä aiheeseen liittyvää erityissanastoa, mutta silloin vaikeat sanat ja ilmaisut on selitettävä tekstin yhteydessä. Selkokielessä on kiinnitettävä huomiota myös sanojen pituuteen, koska pitkät sanat vaikeuttavat lukemista. (Sainio & Rajala 2002, 27.)

Selkokielessä käytetään lyhyitä lauseita lukemisen helpottamiseksi. Yhdessä lauseessa kerrotaan yksi asia, jolloin tärkein asia sijoitetaan päälauseeseen ja tar-

kennukset sivulauseeseen. Lauseissa käytetään myös suoraa sanajärjestystä. Tekstissä tuttu asia esitetään lauseen alussa ja uusi asia lopussa. (Virtanen 2012, 97–99.) Selkokielessä lauseet ja asiat pitää sitoa toisiinsa, koska se helpottaa lukijaa muodostamaan käsityksen tekstistä kokonaisuutena. Aikuisille suunnatussa selkokielisessä julkaisussa on käytettävä aikuisten kieltä, muuten lukija voi tuntea, että häntä aliarvioidaan. (Sainio & Rajala 2002, 29–30.)

Selkotekstissä käytetään yksinkertaisia rakenteita ja pyritään välttämään vaikeita verbi- ja sijamuotoja sekä pitkiä määritejoukkoja ja usean lauseen virkkeitä. Selkokielessä aktiivilauseet ovat parempia kuin passiivilauseet. (Sainio & Rajala 2002, 28.) Selkotekstin näkökulma on lukijakeskeinen, joka ilmenee tekstin sinä-muotona (Virtanen 2012, 76). Selkokieltä kirjoittaessa käytetään myönteistä kieltä, silloin viesti menee paremmin perille. Selkokielen ymmärrettävyyttä lisää konkreettinen kieli, silloin asiat tulevat lähelle lukijan omaa kokemusmaailmaa. Selkotekstissä asioita voidaan toistaa, jolloin välttyään lukijaa rasittavilta viittauksilta julkaisussa edellä olevaan tai myöhemmin tulevaan tekstiin. Kirjoittamisprosessin loppuun valmis teksti tarkistetaan huolellisesti. Tällöin tehdään tarvittavia korjauksia ja parannuksia. Tekstin ymmärrettävyyttä ja vaikeusastetta olisi hyvä päästä testaamaan yhden tai useamman selkokielen lukijan kanssa. (Sainio & Rajala 2002, 29–30.)

6 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Suomalaisten tietotekniikkarikoksemusten selvittämiseksi Itä-Uudenmaan poliisilaitos ja Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus (TIEKE) järjestivät vuonna 2012 internetkyselyn. Kysely toteutettiin avoimena verkkokyselynä, josta kerrottiin postituslistoilla ja sosiaalisessa mediassa. (Kasvi 2012.) Kyselyyn saatiin 1 201 vastausta, joiden avulla sai hyvän kuvan suomalaisten kokemasta tietotekniikkarikollisuudesta (Tietotekniikan kehittämiskeskus ry 2012). Kysely tavoitti hyvin nuoret, naiset, miehet ja työikäiset, mutta yli 55-vuotiaat huonosti ja yli 65-vuotiaita ei juuri lainkaan (Kasvi 2012). Suomalaisille on kaikki tietotekniikkarikosten lajit tuttuja aina identiteettirikoksista seksuaaliseen häirintään saakka.

Suomessa nettikiusaaminen, pilkkaaminen ja seksuaalinen häirintä on yleistä. (Tietotekniikan kehittämiskeskus ry 2012.)

Tietotekniikkarikoskyselyn perusteella läheskään kaikista tietotekniikkarikoksista ei tehdä rikosilmoitusta, koska rikoksen uhrin ei koe tapahtunutta rikokseksi lainkaan tai rikosta rikosilmoituksen arvoiseksi. He eivät myöskään halua joutua osallisiksi mahdolliseen rikoksen tutkintaan ja oikeuskäsittelyyn. Kaikki kyselyyn vastanneet eivät uskoneet poliisin kykyyn selvittää tietotekniikkarikoksia, vaikka poliisi on viime vuosien aikana lisännyt näkyvyyttään internetissä. Kyselyssä huolestuttavinta olivat ne vastaukset, joissa kerrottiin, etteivät vastaajat uskaltaneet tehdä kokemastaan rikosilmoitusta. Vastaajat pelkäsivät rikosilmoituksen vain pahentavan tilannettaan. Lapset sekä nuoret puolestaan pelkäsivät vanhempiensa reaktioita asiaan. (Tietotekniikan kehittämiskeskus ry 2012.)

Suomessa ei ole riittävästi tietoa vammaisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä ja muodoista sekä vammaisten avun tarpeesta väkivallasta selviämiseen. Tarvitaan myös vammaisten kokemustietoon perustuvaa tutkimusta aiheesta sekä työntekijöiden kokemuksia vammaisten auttamisesta sekä tarvittavista työmenetelmistä. Näihin haasteisiin ollaan vastaamassa vuosien 2014–2015 aikana tehtävillä tutkimuksilla, jotka kuuluvat naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaan vuosille 2010–2015. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010.)

Opinnäytetöitä, joissa yhdistyisivät kaikki opinnäytetyöni aihealueet eli nettirikollisuus, turvataidot, selkokieli ja kehitysvammaisuus ei ole tehty. Opinnäytetyötäni lähimpänä on Centria ammattikorkeakoulussa vuonna 2012 tehty toiminnallinen opinnäytetyö HIMOIHKU: Selkokielinen seksuaalivalistusopas. Opinnäytetyönä valmistui selkokielinen opas, johon on koottu perustietoa murrosiästä, seurustelusta ja seksistä. Oppaassa on myös yhtenä kokonaisuutena tietoa turvataidoista, joiden tarkoituksena on ennaltaehkäistä hyväksikäyttöä. Opas on suunniteltu kehitysvammaisille ihmisille, mutta myös muut selkokieltä tarvitsevat ryhmät hyötyvät siitä. (Aittokoski & Pietilä 2012.)

Antti Luodon Oulun seudun ammattikorkeakoulussa syksyllä 2013 tekemä opinnäytetyö Näkökulmia suojautumiseen internetrikollisuutta vastaan on toinen opinnäytetyötäni lähellä oleva työ. Opinnäytetyö ei ole varsinainen tutkimus vaan tutkimustyyppinen ja siinä on hyödynnetty kuvailevaa tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyössä on käytetty valittua menetelmää, koska työn tavoitteena ei ollut luoda uutta tietoa internetrikollisuudesta vaan tehdä havaintoja aiheesta ja mahdollisuuksista puuttua rikoksiin esitutkinnallisoin keinoin. Opinnäytetyössä on selvitetty millaisia internetrikoksia on, miten ne toteutetaan sekä millä tavoin rikokset ilmenevät. Työhön on koottu sellainen internetissä tapahtuva rikollinen toiminta, jonka kohteeksi voi joutua kuka tahansa internetiä käyttävä henkilö. Opinnäytetyössä on tarkasteltu mitä rikoslain tunnusmerkistöjä internetissä tapahtuva rikollinen toiminta täyttää ja mitkä ovat esitutkintaviranomaisten mahdollisuudet selvittää kyseiset rikokset. Opinnäytetyössä on myös tietoa internetrikosten tunnistamisesta ja kuinka rikoksilta voi välttyä. Opinnäytetyön lopuksi on lista vihjeistä internetin turvalliseen käyttöön. (Luoto 2013.)

7 Opinnäytetyön lähtökohdat

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen ja tutkimuksellinen opinnäytetyö on lähtökohtaisesti monelta osin samankaltaisia, mutta niissä on huomattavissa kolme oleellista eroa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä toiminta edellyttää eri vaiheissa mukana olevia toimijoita ja opiskelija tekee tuotoksen, joka voi olla esimerkiksi opas, esite tai perehdytyskansio. Toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön päivittäisissä työkentelytavoissa on lisäksi konkreettisia eroja, koska toiminnallisessa opinnäytetyössä toiminnan vaiheet etenevät toimijoiden kanssa dialogisessa vuorovaikutussuhteessa. Tämä ilmenee ihmisten välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa keskusteluna, arviointina, toiminnan uudelleen suuntaamisena, vertaistukena sekä palautteen antona ja vastaanottamisena. (Salonen 2013, 5–6.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä voidaan käyttää harkinnan mukaan tutkimuksellisia menetelmiä. Tällöin tutkimuksellinen selvitys kuuluu idean tai tuotteen

toteutustapaan. Se tarkoittaa keinoja, joilla materiaali tuotoksen sisällöksi hankitaan sekä keinoja, joilla tuotos toteutetaan. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tiedon keräämisen tavat ovat samoja kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä, mutta saatua aineistoa ei aina tarvitse analysoida yhtä tarkasti. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56–58.)

Toiminnallinen opinnäytetyön tavoitteena ammatillisessa kentässä on käytännön toiminnan ohjeistaminen, opastaminen tai toiminnan järjestäminen. Toteutustapa valitaan alan ja kohderyhmän mukaan, jolloin muotona voi olla esimerkiksi kirja, opas, vihko, kotisivut taikka tiettyyn tilaan järjestetty tapahtuma. Ammattikorkeakoulun toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja teoria, jolla perutellaan tehdyt valinnat. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu ja riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava. Toiminnallisen opinnäytetyön raportissa kerrotaan mitä, miksi ja miten on tehty, millainen työprosessi on ollut sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty ja miten sitä on arvioitu. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10, 42, 65.)

7.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda työväline, jonka avulla valistetaan internetin välityksellä tapahtuvista rikoksista, ohjataan internetin turvallisempaan käyttöön ja tiedotetaan minne voi ottaa yhteyttä lisätiedon sekä avun saamiseksi, jos henkilö epäilee tai kokee joutuneensa nettirikoksen uhriksi. Opinnäytetyön tehtävänä oli suunnitella ja valmistaa Rikosuhripäivystyksen käyttöön opas. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -opas.

Oppaan suunnittelun lähtökohtana oli kehitysvammaiset ihmiset ja heidän tarpeensa. Tämä ilmenee oppaaseen valittujen internetin välityksellä tapahtuvien rikosmuotojen valinnassa sekä oppaan ulkonäössä ja käytetyssä kielessä. Oppaan pääasiallista kohderyhmää ei kuitenkaan korosteta oppaassa vaan julkaisu on selkokielineen yleisopas internetin välityksellä tapahtuvista rikoksista ja turvataidoista. Oppaasta hyötyvät myös muut selkokieltä tarvitsevat ryhmät ku-

ten maahanmuuttajat, mielenterveyskuntoutujat ja muistihäiriöiset. Opas palvelee siis useita erityisryhmiä. Oppaassa on tasavertaisesti kerrottu sekä internetirikollisuudesta ja turvataidoista. Tähän ratkaisuun päädyin, koska internetin välityksellä tehtävät rikokset ovat uusi ja kasvava haaste yhteiskunnalle, eivätkä ihmiset aina tiedä mitä voivat tehdä turvallisuutensa parantamiseksi internetiä käyttäessään.

Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaan tarkoituksena on toimia Rikosuhripäivystyksen työntekijöillä työvälineenä asiakastyössä sekä tiedottamis- ja valistustyössä. Oppaasta hyötyvät myös muut kehitysvammaisten sekä muiden selkokieltä tarvitsevien erityisryhmien kanssa työskentelevät sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset, koska opas tulee sähköisessä muodossa luettavaksi ja tulostettavaksi Rikosuhripäivystyksen internetsivuille. Oppaan tarkoituksena on toimia työntekijöille työvälineenä, jonka avulla on helpompi puhua internetistä ja rikollisuudesta. Opasta lukeville sen on tarkoitus olla kattava tietopaketti, joka auttaa heitä tunnistamaan ja ymmärtämään internetiin liittyviä rikoksia sekä tarvittavien turvataitojen merkityksen. Oppaan ollessa kaikkien kansalaisten luettavissa Rikosuhripäivystyksen internetsivuilla toimii opas sekä ennaltaehkäisevässä että korjaavassa työssä.

8 Tiedonkeruussa käytetyt menetelmät

8.1 Teemahaastattelu

Suomessa suosituin tapa kerätä laadullista aineistoa on teemahaastattelu (Eskola & Vastamäki 2007, 25). Teemahaastatteluksi kutsutaan haastattelutapaa, joka on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Sille on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2010, 208.) Haastateltaessa on varmistettava, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen (Eskola & Suoranta 2005, 87). Teemahaastattelua voidaan käyttää niin kvantitatiivisessa kuin kvalitatiivisessakin tutkimuksessa (Hirsijärvi ym. 2010, 208).

Teemahaastattelun voi toteuttaa joko yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluna. Haastattelijan on toteutustapaa valitessaan huomioitava, mikä menettely takaa todennäköisimmin parhaimman tuloksen. Valinta riippuukin ennen kaikkea siitä, keitä haastateltavat ovat ja mikä on tutkimuksen aihe. Tavallisimmin teemahaastattelu kestää tunnista kahteen tuntiin. Ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista, olisi hyvä tehdä muutamia koehaastatteluja. Nämä tilaisuudet antavat haastattelijalle tärkeää tietoa haastatteluteemojen toimivuudesta ja auttavat varautumaan niin puheliasiin kuin niukkasanaisiin haastateltaviin. (Hirsijärvi ym. 2010, 210–211.)

Teemahaastatteluun valittavat teemat voi päättää kolmella eri tavalla: alan kirjallisuudesta, aiheeseen sopivasta tai sopivista teorioista tai luovalla ideoinnilla ja aihepiirin tuntemuksella. Tärkeää on kuitenkin muistaa tutkimusongelma, koska se sitoo kokonaisuuden yhteen ja mahdollistaa erilaiset kysymykset. Haastattelutilanteessa haastattelijalla on hyvä olla tukenaan teemarunko, joka voi olla esimerkiksi luettelo tai miellekartta eli mind map. Teemarunko sisältää kolmentasoisia teemoja, jotka auttavat haastattelijaa haastattelutilanteen eteenpäin viemisessä. Ylimmällä tasolla ovat laajat aihealueet, joista haastattelussa on tarkoitus keskustella. Toisella tasolla on tarkentavia kysymyksiä, joiden avulla varsinaista teemaa pilkotaan pienemmäksi ja helpommin vastattaviksi kysymyksiksi. Kolmannella tasolla ovat yksityiskohtaiset pikkukysymykset. Näitä kysymyksiä haastattelija käyttää vain, jos aikaisempiin kysymyksiin ei ole saatu vastausta haastateltavalta. Teemahaastattelun ja syvähaastattelun välinen raja ei ole aina selkeä, koska myös teemahaastattelussa voi päästä käsiteltäviin teemoihin hyvinkin syvälle. Teemahaastattelusta saatua aineistoa analysoidaan useimmiten teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Teemahaastattelussa kynnyks aineistoa analyysin ei ole usein niin korkea kuin laadullisen aineiston kanssa on. (Eskola & Vastamäki 2007, 28–42.)

8.2 Opinnäytetyöpäiväkirja

Opinnäytetyöpäiväkirja on sanallisessa tai kuvallisessa muodossa oleva henkilökohtainen opinnäytetyöprosessin dokumentointitapa. Päiväkirja auttaa opin-

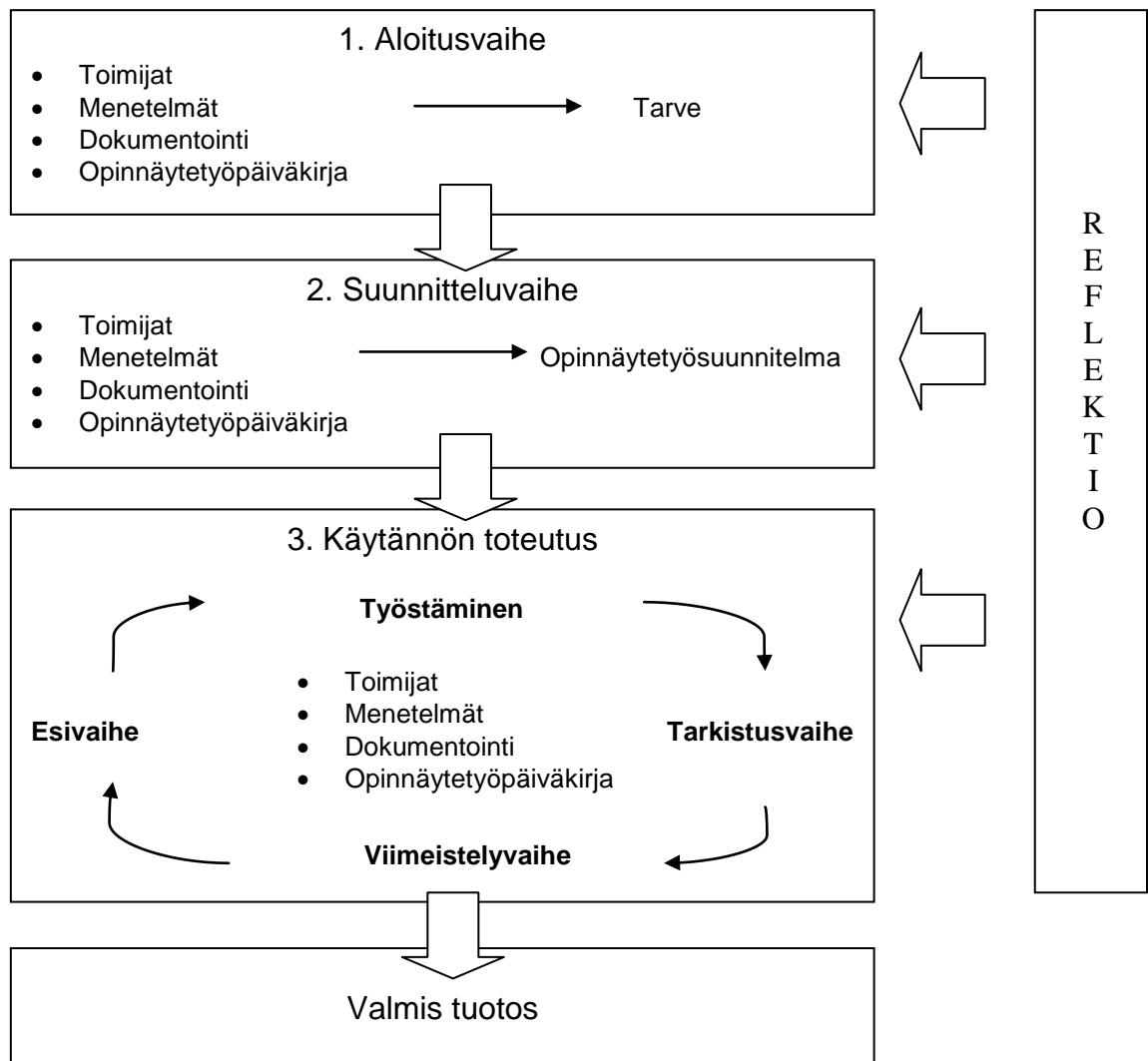
näytetyön tekijää ajatustensa käsittelyssä ja opinnäytetyöraportin selkeässä kirjoittamisessa. Päiväkirjan pitäminen olisikin hyvä aloittaa heti opinnäytetyöprosessin alkaessa, mieluiten jo aiheanalyysistä lähtien. Aluksi on valittava itselleen sopivin päiväkirjan pitotapa sekä mietittävä mitä ja miten kirjaa opinnäytetyöhön liittyvät asiat päiväkirjaan. Opinnäytetyöpäiväkirjasta on hyötyä vain, jos sitä käyttää järjestelmällisesti. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19–23.)

Opinnäytetyöprosessin ollessa laaja ja pitkälle ajanjaksolle sijoittuva, ei prosessin loppuvaiheessa voi muistaa, mitä ratkaisuja alussa teki. Opinnäytetyöpäiväkirjaan olisikin kirjattava kaikki ideointi ja opinnäytetyön aihealueeseen liittyvä pohdinta. Lisäksi olisi hyvä kirjata ohjauskeskustelujen keskeisimmät asiat ja toimeksiantajan kanssa käydyt keskustelut. Opinnäytetyön aihealueesta löydetyn kirjallisuuden, myös artikkeleiden ja lehtileikkeiden, kirjaamisessa on huomioitava oikeanlainen merkitseminen. Tämä helpottaa opinnäytetyöraportin kirjoittamisessa ja lähteiden merkitsemisessä. Päiväkirjaan pitäisi kirjata myös muutokset, jotka koskevat opinnäytetyön ideaa, tavoitetta ja toteuttamistapaa. Voidaankin sanoa, että opinnäytetyöpäiväkirja toimii sen pitäjän muistina. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19–22.)

9 Opinnäytetyöprosessi

Toiminnallisen opinnäytetyöni prosessissa sovelsin Kari Salosen kehittämistoiminnan konstruktivistista mallia. Siinä on yhdistetty sekä lineaarisen että spiraalimallin vahvuudet ja kehittämistoiminnan logiikka. Konstruktivistinen malli sisältää kehittämishankkeen suunnittelun ja vaiheistuksen, toiminnassa oppimisen, osallisuuden, tutkimuksellisen kehittämisotteen ja monipuolisen menetelmäosaamisen. Mallissa korostuu yhteisöllinen ja osallistava näkökulma sekä sosiopedagoginen ote. Mallissa huomioidaan arviointi eli reflektio, joka tarkoittaa pysähtymistä, arviointia ja eteenpäin suuntatutumista sekä tasavertaista ja vuorovaikutteista keskustelua. Kehittämistoiminnan konstruktivistisen mallin tuloksena syntyy yleensä konkreettinen tuote, joka voi olla esimerkiksi opas, kirja, kansio tai toimintapäivä. Mallissa esitetään ideaalitilanne, joka ei ole sellaisenaan olemassa reaali maailmassa. Mallin tarkoituksena on kuvata reaali maail-

maa pelkistetysti. Malli antaa lisäksi henkilölle välineitä, joiden avulla hän pystyy paremmin ymmärtämään maailmaa, jossa hanke toteutetaan. (Salonen 2013, 16, 19.)

Kuvio 2. Opinnäytetyöni prosessikuvaus soveltaen Salosen (2013, 20) kehittämistoiminnan konstruktivistista mallia.

Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli voidaan jakaa kuuteen eri vaiheeseen; aloitus- ja suunnitteluvaiheeseen sekä esi-, työstö-, tarkistus- ja viimeistelyvaiheeseen, joiden pohjalta syntyy valmis tuotos eli esimerkiksi opas (Salonen 2013, 17–19). Oman opinnäytetyöni prosessissa en käyttänyt mallia suoraan vaan sovelsin sitä. Mallissani on kolme eri vaihetta eli aloitus- ja suunnitteluvai-

he sekä käytännön toteutus, joiden pohjalta syntyy tuotos eli opas. Käytännön toteutus vaiheesta voidaan erottaa esivaihe, työstäminen sekä tarkistus- ja viimeistelyvaihe. Mallissa on lisäksi omana kohtanaan reflektio. Käyttämäni malli on esitelty kuviossa 2.

9.1 Aloitusvaihe

Kehittämishankkeessa aloitusvaiheella tarkoitetaan hankeideaa. Aloitusvaihe on hankkeen liikkeelle paneva voima ja siinä linjataan tulevan toiminnan suunta. Vaihe sisältää kehittämistarpeen ja -tehtävän, toimintaympäristön sekä ajatuksen mukana olevista toimijoista. Kehittämishankkeen aiheen rajauksessa ja ki- teyttämässä on oltava realistinen. (Salonen 2013, 17.)

Opinnäytetyöprosessini alkoi syksyllä 2013, jolloin otin yhteyttä Rikosuhripäivys- tyksen Itä-Suomen aluetoimiston johtajaan. Opinnäytetyön tehtäväksi muodos- tui käytyjen keskustelujen perusteella selkokiellisen oppaan laatiminen Rikosuh- ripäivystykselle. Rikosuhripäivystyksen asiakastyössä oli käytössä Jos joudut rikoksenuhriksi -opas, mutta siitä ei ollut olemassa selkokiellistä versiota. Oike- usministeriö julkaisi vuoden 2014 alkupuolella selkokiellisen version oppaasta, minkä vuoksi jouduin muuttamaan opinnäytetyönä valmistuvan oppaan aihetta. Toimeksiantajan kanssa sovin, että oppaassa käsiteltäisiin sellaista rikoksen muotoa, jonka uhriksi kehitysvammaiset joutuvat.

Opinnäytetyöni aiheen tarkemman rajauksen tein huhtikuussa 2014 valtakun- nallisella asiantuntijahaastattelulla. Haastattelujen tarkoituksena oli saada valta- kunnallista tietoa siitä, minkälaiselle oppaalle olisi tarvetta kehitysvamma- alan toimijoiden keskuudessa. Haastattelujen tehtävänä oli saada selville se rikoksen muoto, josta selkokiellinen opas tehtäisiin. Toimeksiantajan kanssa yhteisenä tavoitteena oli, että oppaan aihe pohjautuisi todennettuun tarpeeseen eikä olet- tamuksiin. Haastattelut mahdollistivat tiedon saamisen aiheesta eli vammaisten ihmisten kokemaan väkivallasta, josta Suomessa ei ole tutkittua tietoa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010).

Lähetin sähköpostitse haastattelukysymykset Joensuun kaupungin kehitysvamma-alan vastaaville työntekijöille, Terveysten- ja hyvinvointilaitoksen vammaisalan sekä Kehitysvammaisten Tukiliiton ammattilaisille. Asiantuntijahaastattelun kysymykset ovat liitteessä 1. Kysymysten tavoitteena oli selvittää, millaisen rikoksen uhriksi kehitysvammaiset yleisimmin joutuvat ja minkälainen opas olisi hyödyllisin käytännön työtehtävissä. Lähettämäni asiantuntijahaastattelu sai myönteisen vastaanoton haastateltavien keskuudessa ja lähes kaikki toimijat vastasi haastatteluun. Vastauksista ilmeni, että kehitysvamma-alalla olisi tarvetta oppaalle, joka käsittelisi internetin välistyksellä tehtäviä rikoksia, taloudellista tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Opinnäytetyöni lopullisen rajauksen tein yhdessä toimeksiantajan kanssa asiantuntijahaastatteluista saatujen vastausten perusteella. Opinnäytetyön aiheeksi tuli selkokielellisen oppaan laatiminen nettirikollisuudesta ja turvataidoista. Oppaassa käsitellään myös muita asiantuntijahaastattelussa ilmenneitä aiheita eli petoksia ja seksuaalirikoksia, koska ne ovat nettirikollisuuden muotoja.

9.2 Suunnittelu- ja esivaihe

Suunnitteluvaiheessa tehdään hankkeen kirjallinen kehittämissuunnitelma eli tässä opinnäytetyösuunnitelma. Tuleva työskentely on suunniteltava mahdollisimman huolellisesti vaikka kaikkea ei voi tietää tarkasti. (Salonen 2013, 17.) Opinnäytetyöni aiheen tarkennuttua nettirikollisuuteen ja turvataitoihin, tutustuin alan kirjallisuuteen sekä aiheesta tehtyihin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin. Tavoitteenani oli saada perustiedot nettirikollisuudesta, turvataidoista ja selkokielestä. Sain huomata, että opinnäytetyöni aihealue oli uusi. Nettirikollisuudesta ja turvataidoista ei ollut laajalti kirjallisuutta, tutkimuksia tai opinnäytetöitä saatavilla, mutta selkokielestä oli kirjoitettu muutama kattava teos. Tämä loi omat haasteensa työskentelylleni.

Aineistonkeruumenetelmää miettiessäni tuli minun huomioida opinnäytetyöni aiheen uutuus ja aiheesta kirjoitetun tiedon vähyys. Piti valita menetelmä, joka mahdollistaisi ilmiön kokonaisvaltaisen ymmärtämisen, kirjoittamattoman faktatiedon saamisen ja oppaan toteuttamisen kohderyhmälähtöisesti. Päädyin keräämään aineiston teemahaastattelulla. Se on vapaampi tapa kerätä tietoa ja

mahdollistaa tiedon keräämisen tietyistä teemasta tai teemoista (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63). Teemahaastattelu antaa myös haastateltavalle mahdollisuuden kertoa aiheesta laajemmin kuin haastattelija on etukäteen pystynyt ennakoimaan. Haastattelija pystyy myös halutessaan selventämään saamiaan vastauksia. (Hirsijärvi ym. 2010, 205.)

Teemahaastattelussa käsiteltävän aihealueen ollessa itselleni uusi, valitsin haastattelun teemat alan kirjallisuudesta ja teoriasta. Teemahaastattelussa teemojen johtamisella teoriasta tarkoitetaan, että teoreettinen käsite muutetaan mitattavaan muotoon eli haastatteluteemaksi (Eskola & Vastamäki 2007, 34). Muutin teoreettiset käsitteet nettirikollisuus ja turvataidot kahdeksi haastattelun teemaksi. Haastattelun kolmantena teemana oli opas. Haastattelun teemoja valitessa oli kuitenkin muistettava tutkimusongelma, koska se sitoo kokonaisuuden yhteen ja mahdollistaa erilaiset kysymykset (Eskola & Vastamäki 2007, 34).

Haastateltavien valinnassa oli huomioitava, että teemahaastattelulla saamani aineisto kuvaisi riittävän kattavasti ongelmaa, jota olin lähtenyt ratkaisemaan. Haastattelujen tavoitteena oli aineiston laatu eikä määrä. Se tarkoittaa aineiston monipuolisuutta ja miten hyvin aineisto vastaa opinnäytetyön sisällön tavoitteita sekä kohderyhmän tarpeita. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 64.) Haastateltaviksi valitsin Rikosuhripäivystyksen ja kehitysvamma-alan työntekijän sekä kaksi nettilähipoliisia. Haastattelumuodon valinnassa oli mietittävä, mikä menettely takaisi todennäköisesti parhaimman tuloksen. Valinnassa oli huomioitava keitä haastateltavat ovat ja mikä on haastattelun aihe. (Hirsijärvi ym. 2010, 210.) Päätin toteuttaa teemahaastattelut yksilöhaastatteluina, koska haastateltavat olivat oman alansa ammattilaisia. Yksilöhaastatteluissa haastattelemani henkilöt pysyisivät kertomaan ammatillisen tietämyksensä ja mielipiteensä nettirikollisuudesta ja turvataidoista. Näin saatu tieto tukisi parhaiten opinnäytetyöni tuotosta ja sen sisältöä.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa keväällä 2014 laadin opinnäytetyön suunnitelman. Saatuaani opinnäytetyöni ohjaajien hyväksynnän suunnitelmalleni allekirjoitin toukokuussa 2014 toimeksiantosopimuksen Rikosuhripäivystyksen kanssa. Toimeksiantosopimus on liitteenä 2. Toimeksiantosopimuksen allekir-

joittamisen jälkeen siirryin opinnäytetyöni prosessissa seuraavaan vaiheeseen eli käytännön toteutukseen. Esivaiheessa siirrytään kentälle eli siihen ympäristöön, jossa varsinainen työskentely toteutuu. Tämä vaihe voi olla ajallisesti lyhyt ja sisältää toimenpiteenä lähinnä tulevan työskentelyn yhdessä organisoimista. Yleensä kehittämissympäristöön siirtyminen tapahtuu nopeasti suunnitelman hyväksymisen jälkeen. (Salonen 2013, 17.)

Opinnäytetyöni esivaiheessa toukokuussa 2014 otin yhteyttä Rikosuhripäivystyksen Itä-Suomen aluejohtajaan, Joensuun kaupungin vammaispalvelupäällikköön ja Itä-Suomen poliisilaitoksen Joensuun poliisiasemalla toimiviin nettilähipoliiseihin ja kysyin mahdollisuutta haastatella heitä. Yhteydenotossa kerroin kuka olen ja mikä toimintani tavoite on. Kerroin myös mikä olisi heidän tehtävänsä opinnäytetyöprosessissani ja mihin tulisin käyttämään heiltä saamaani tietoa. Yhteydenotossa takasin myös, etteivät heidän nimensä tule esille opinnäytetyön raportissa tai tuotoksessa. Painotin myös toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä saamani aineiston asianmukaista hävittämistä tuotoksen valmistumisen jälkeen.

Rikosuhripäivystyksen Itä-Suomen aluejohtaja ja Joensuun poliisiaseman nettilähipoliisit olivat kiinnostuneita osallistumaan opinnäytetyöprosessiini ja suostuivat haastatteluun. Joensuun kaupungin vammaispalvelupäällikkö välitti viestini eteenpäin organisaatiossaan palveluohjaajille, jotka kysyivät kehitysvammaisten asumisyksikköjen ohjaajilta mahdollisuutta osallistua haastatteluun. Joensuun kaupungin puolesta haastatteluun osallistui Kontiolahdella sijaitsevan kehitysvammaisten asumisyksikön asumisenohjaaja. Haastateltavien varmistumisen jälkeen selvitin jokaisen organisaation kanssa tutkimuslupakäytännön. Haastateltuja varten ei tarvinnut hakea jokaiselta organisaatiolta erikseen tutkimuslupaa, vaan haastateltavien henkilökohtainen suostumus riitti. Henkilökohtaisen suostumuksen perusteena oli, että haastattelussa on kyse enemmänkin työntekijän kautta tulevasta ammattitaidosta eikä siinä tule esille asiakastietoja. Haastateltavien suostumuslomake on liitteessä 3. Tutkimuslupakäytännön selvittyä lähetin opinnäytetyöni ohjaajille hyväksyttäväksi teemahaastattelurungon, joka on liitteenä 4.

9.3 Työstäminen

Työstövaihe sisältää käytännön toteutuksen eli toimeenpanon. Työstövaihe on kaikkein pisin ja vaativin, koska siinä realisoituvat kaikki kehittämishankkeen osatekijät. Tässä vaiheessa toimijat työskentelevät käytännössä kohti yhdessä sovittua tavoitetta ja tuotosta. Työstövaihe on ammatillisen oppimisen kannalta tärkeä. Työstövaiheessa saatu ohjaus, vertaistuki ja palaute ovat oleellisia hankkeen onnistumisen ja ammatillisen kehittymisen näkökulmista. (Salonen 2013, 17–18.)

Toteutin teemahaastattelut kesäkuussa 2014. Haastattelut olivat haastateltavien työpaikalla heidän työpäivänsä aikana. Tavoitteena oli, että haastateltaville aiheutuisi mahdollisimman vähän häiriötä haastatteluun osallistumisesta. Haastattelupaikan valinnalla voidaan lisäksi vaikuttaa haastattelun onnistumiseen. Haastattelutilan valinnassa on huomioitava haastateltavan näkökulma ja valittava paikaksi tila, joka on mahdollisimman neutraali ja rauhallinen. Haastateltavan kotikentällä tehtävällä haastattelulla on lisäksi suurempi mahdollisuus onnistua. (Eskola & Vastamäki 2007, 28–29). Haastateltavat suostuivat haastattelujen nauhoittamiseen. Haastattelujen tallentaminen jossakin muodossa on välttämätöntä, jotta tilanne saadaan sujumaan nopeasti ja ilman katkoja (Hirsijärvi & Hurme 2000, 75, 92). Tallentamalla haastattelut pystyin keskittymään haastattelutilanteeseen ja saamaan esille opinnäytetyön tuotoksen kannalta keskeiset asiat. Nauhoittamisen lisäksi tein haastattelun aikana muistiinpanoja keskeisimmistä esille tulleista asioista, koska ne tukivat aineiston purkamista.

Elokuussa 2014 purin teemahaastattelut litteroimalla eli kirjoittamalla saamani aineiston tekstiksi. Litteroinnin ei tarvinnut olla yhtä täsmällistä ja järjestelmällistä kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä, koska toiminnallisessa opinnäytetyössä suuntaa antava tieto riittää. Keskityin litteroinnissa oppaan tuottamisessa tarvittavaan tietoon, joka oli kohderyhmän kannalta mielekästä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63–64.) Litteroinnin jälkeen järjestin aineiston teemoittain, jonka tein teemahaastattelurungon avulla. Teemoittelussa laitoin jokaisen teeman alle kaikkien haastateltujen vastaukset siihen teemaan (Eskola & Vastamäki 2007, 42). Saadut vastauksen voidaan koodata samaan luokkaan ja saada yhtenäisiä

teemoja vaikka haastatteluissa ei useinkaan saada kahdelta haastateltavalta samaa vastausta (Hirsijärvi & Hurme 2000, 173). Aineistoni koostuessa eri alojen ammattilaisten näkemyksistä, pystyi siitä teemoittelun avulla nostamaan esiin samankaltaisuuksia.

Teemoittain esitetyistä mielenkiintoisista ja suorista lainauksista ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä tai analyysiä. Teemoittelu vaatii onnistuakseen vuoropuhelua teorian ja empirian välillä. (Eskola & Suoranta 2005, 175.) Oppaassa olevien nettirikollisuuden ja turvataitojen pääteemojen lopullisessa valinnassa käytin apuna myös alan kirjallisuutta. Nettirikollisuuden kuudeksi pääteemaksi nousivat nettikiusaaminen, uhkaukset, viharikokset, seksuaalirikokset, identiteettivarkaudet ja petokset. Turvataitojen kymmeneksi pääteemaksi muodostuivat henkilötietojen käyttö, kuvat, tietojen pysyvyys, salasana, älä luota vieraisiin, kaikki mitä luet tai näet, ei ole totta, ostokset, kerro aikuiselle, hyvät käytöstavat ja oman tietokoneen turvallisuus. Nettirikollisuuden ja turvataitojen pääteemojen valinnan jälkeen kokosin jokaisen teeman alle haastatteluaineistosta ja alan kirjallisuudesta keskeisimmät asiat.

Keskustelin toimeksiantajan kanssa oppaan ensimmäisestä versiosta. Käytyjen keskustelun pohjalta muutin pääteemojen esitysjärjestystä. Nettirikollisuuden muodoista ensimmäisinä oppaaseen tulivat henkilön henkeen ja terveyteen liittyvät rikokset, koska ne ovat kaikkein vakavimpia rikoksen muotoja. Turvataidot kerrotaan oppaassa taitojen tärkeyden mukaan ja ne on numeroitu yhdestä kymmeneen. Keskustelujen pohjalta päätin lisäksi, että oppaassa nettirikoksista puhutaan samoilla termeillä kuin muuallakin kirjallisuudessa ja viranomaisten keskuudessa. Tällä pyrin yhteneväisyyteen ja selkeyteen.

Pystyäkseni mukauttamaan oppaan selkokielelle opiskelin selkokieltä Selko-keskuksen Selkokielen perusteet -verkkokurssilla ja Hannu Virtasen kirjoittamasta kirjasta Selkokielen käsikirja. Selkokielen tuottamisessa noudatin selkokielen kirjoittamisen neljä vaiheista prosessia. Prosessi eteni tekstin tavoitteen määrittelyn ja selkeän jäsentelyn kautta itse tekstin kirjoittamiseen ja sen tarkistamiseen. Selkokielisen tekstin kirjoittamisessa noudatin Suomessa käytössä olevia kirjoitusohjeita. Kirjoittamisprosessin aikana päätin, että teen oppaan

tekstin helpottamisen muokkaamalla enkä kirjoittamalla tekstiä kokonaan uudestaan. Muokkaamisessa kirjoittaja korvaa muun muassa lähtötekstin vaikeat sanat ja termit tutummilla. Kielen rakenteita muutetaan myös helpommaksi lyhentämällä virkkeitä ja kirjoittamalla lauseita uudelleen. Käytännössä kirjoittaminen on kuitenkin monesti sitä, selkokielen kirjoittaja kerää eri lähteistä tietoa aiheesta, sisäistää asian ja kertoo sen omin sanoin julkaisussa. (Virtanen 2012, 75.) Omassa kirjoittamisprosessissani oli mukana myös näitä piirteitä.

Selkokielen kirjoittamisen jälkeen tutustuin selkojulkaisujen ulkoasuun ja kuvitukseen liittyvään ohjeistukseen. Päätin, että oppaan ulkoasun suunnittelussa ja toteutuksessa noudatan ohjeistusta. Oppaalle haetun selkologon myöntämisperusteena on, että julkaisu vastaa selkokielen kriteerejä kielen, kuvituksen ja ulkoasun suhteen (Selkokeskus 2014c). Oppaan ulkoasun toteutuksen tavoitteena oli lisäksi, että julkaisun teksti, kuvitus ja taitto viestivät samaa asiaa lukijalle. Se on erityisen tärkeää selkojulkaisuissa, joissa jaetaan tietoa. (Virtanen 2012, 126.)

9.4 Tarkistus- ja viimeistelyvaihe

Tarkistusvaiheen eli arvioinnin voidaan ajatella sisältyvän kaikkiin prosessin vaiheisiin. Vaihe voi olla ajallisesti lyhyt tai kertaluonteinen. (Salonen 2013, 18.) Opinnäytetyöprosessissani tarkistus on erotettu omaksi vaiheekseen. Arvioinnilla oli keskeinen merkitys oppaan valmistumisessa, koska selkotekstiä pitäisi testata varsinaisten lukijoiden parissa (Sainio & Rajala 2002, 30). Tarkistusvaiheessa toimijat arvioivat yhdessä syntynyttä tuotosta, jolloin tavoitteiden saavuttamisen arviointi ei jää subjektiiviseksi. Arvioinnissa pyydetään kommentteja oppaan käytettävyydestä ja toimivuudesta, työn visuaalisesta ilmeestä sekä luettavuudesta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 157.) Arvioinnin perusteella tuotos on mahdollista palauttaa takaisin työstövaiheeseen tai siirtää se suoraan viimeistelyvaiheeseen (Salonen 2013, 18).

Lokakuussa 2014 Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaan arvioivat kehitysvammaiset ihmiset. Arviointiin osallistui Kontiolahdella sijaitsevan kehitysvammaisten asumisyksikön seitsemän asukas-

ta ja kaksi asumisenohjaajaa. Tilaisuuteen osallistuneista asukkaista kolme asui tuetusti ja neljä ohjatusti. Tuetusti asuvilla asukkailla oli oma asunto Kontiolahden keskustassa, missä asumisyksikön asumisenohjaajat kävivät sovitusti. Ohjatusti asuvilla asukkailla oli oma huone asumisyksikössä. Tilaisuuteen osallistuneista asukkaista kaikki muut paitsi yksi henkilö käytti päivittäin internetiä omatoimisesti. Lisäksi kahdella asukkaalla oli puhelimessaan internet.

Arviointitilaisuutta varten hain Joensuun kaupungilta tutkimusluvan, joka on liitteenä 5. Jokaiselta arviointiin osallistuvalla asukkaalla pyysin lisäksi suostumuksen tilaisuuteen osallistumisesta. Asukkaiden puolesta luvan arviointitilaisuuteen osallistumisesta allekirjoitti heidän edunvalvojansa. Edunvalvoja varten tein saatekirjeen, jossa kerroin kuka olen ja mikä toimintani tavoite on. Kerroin myös mikä on arviointitilaisuuden tehtävä opinnäytetyöprosessissani ja mihin tulisin käyttämään tilaisuudessa saamaani tietoa. Saatekirjeessä takasin myös, ettei tilaisuuteen osallistuneen asukkaan nimi tule esille opinnäytetyön raportissa tai tuotoksessa. Painotin myös toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä saamani aineiston asianmukaista hävittämistä tuotoksen valmistumisen jälkeen. Saatekirje ja suostumuslomake on liitteenä 6.

Arviointitilaisuus järjestettiin Kontiolahdella asumisyksikön tiloissa. Noudatin tilaisuudessa ihmisen arvon kunnioittamista. Arviointitilaisuuteen osallistumisesta ei saanut aiheutua siihen osallistuneille kehitysvammaisille ihmisille vahinkoa tai loukata heitä. (Eskola & Suoranta 2005, 56.) Arviointitilaisuuden tarkoituksena ei ollut herättää asukkaissa turhia pelkoja tai huolia internetistä taikka karkottaa heitä pois internetistä. Tilaisuuden tavoitteena oli saada tietoa oppaan käytettävyydestä ja toimivuudesta, työn visuaalisesta ilmeestä sekä luettavuudesta. Arvioinnin keskeisiä osa-alueita olivat oppaan yleisilme, pituus, sisällysluettelo ja kansilehti. Arvioinnilla pyrin varmistamaan, ettei oppaassa ollut kerrottu netti-rikollisuuden kaikkein raadollisinta puolta muttei todellisuutta ollut kuitenkaan sensuroitu. Raaka todellisuuden kertominen voi järkyttää osaa selkojulkaisun lukijoista hyvinkin paljon (Virtanen 2012, 138).

Tilaisuudessa opas arvioitiin suullisesti ja hymynaamojen avulla. Asumisyksikön asumisenohjaajan mielestä käyttämäni menetelmät toimisivat parhaiten asuk-

kaiden kanssa. Tilaisuudessa asukkaat saivat lukea omatoimisesti opasta, mutta tuotos käytiin myös yhdessä suullisesti läpi sivu kerrallaan. Arviointitilaisuudessa jokaisella osallistujalla oli mahdollisuus kommentoida luettua, mutta palautteen saaminen asukkailta oli haasteellista. Osasin varautua haasteisiin, koska selkotekstin lukijoilta palautteen saaminen voi olla monella tavalla ongelmallista. Selkokielen käyttäjällä voi olla vaikeuksia ilmaista itseään, koska hänellä on vaikeuksia muotoilla ajatukseksensa lauseeksi. Lukija voi myös antaa vain myönteistä palautetta. Hän kertoo ymmärtäneensä lukemansa asian, mutta todellisuudessa ei ole ymmärtänyt lukemastaan juuri mitään. Myöntövyysongelmaa on havaittu esimerkiksi kehitysvammaisten parissa. Selkokielen kirjoittaja voi johtaa harhaan myös yksittäiseltä henkilöltä saatu palaute. Kirjoittajan on luotettava itseensä ja selkolukijan lähihenkilöiltä kuten omaisilta, hoitajilta tai opettajilta saatuun palautteeseen. (Virtanen 2012, 104–105.) Oppaan arvioinnissa jouduinkin turvautumaan enemmän asumisenohjaajilta saatuun palautteeseen.

Arvioinnin perusteella opas oli toimiva ja selkeä. Muutin tuotosta kertomalla oppaan luvuissa olevien värien merkityksen, muuttamalla käytettäviä sanoja ja selittämällä auki vaikeammat ilmaukset. Kaikkia arvioinneissa esille tulleita kehittämisehdotuksia en voinut toteuttaa, koska opas on tarkoitettu selkokielen lukijoille yleisesti. Selkokielisessä julkaisussa pyritään lisäksi ytimekkyyteen ja taloudellisuuteen. Selkokielinen esitys on yleensä lyhyempi kuin vastaava yleiskielinen esitys olisi ja siihen on valittu vain jotkut tärkeimmät pääasiat aiheesta. (Virtanen 2012, 78.) Jouduinkin jättämään osan ehdotetusta yksityiskohtaisesta informaatiosta pois.

Arviointitilaisuuden jälkeen marraskuussa 2014 oppaan asiasisällön arvioivat sekä Rikosuhripäivystyksen työntekijät että Itä-Suomen poliisilaitoksen Joensuuun poliisiaseman nettilähipoliisit. Rikosuhripäivystyksestä oppaan arvioivat kehitysjohtaja, Itä-Suomen aluepäällikkö ja valtakunnallisen nuorten hankkeen projektipäällikkö sekä -suunnittelija. Oppaan ollessa informatiivinen ja sen tullessa julkiseen sekä laajaan käyttöön, on asiasisällön oikeellisuudella keskeinen merkitys. Tavoitteena oli saada arvio siitä, ettei oppaan asiasisällössä ollut vir-

heitä tekstin selkokielelle mukauttamisen seurauksena. Arvioinnin perusteella oppaan asiasisällön mukauttamisessa selkokielelle oli onnistuttu.

Marraskuussa 2014 lähetin tuotoksen Selkokeskukseen tekstien kommentointipalveluun. Kommentointipalvelussa tekstejä arvioivat kokeneet ja koulutetut selkokirjoittajat. Kommentoinnissa arvioidaan vastaako teksti selkokielen periaatteita ja kerrotaan mihin asioihin kirjoittajan olisi vielä hyvä kiinnittää huomiota. Tekstin muokkaaminen selkokielelle ei kuitenkaan kuulu palveluun. Selkojulkaisussa selkologoa ei voi käyttää kommentointipalvelun jälkeen vaan logoa on anottava erikseen Selkokeskuksesta. (Selkokeskus 2014d.) Selkokeskuksen työntekijä lupasi kommentoida opastani ilmaiseksi vaikka palvelu on yleensä maksullinen.

Viimeistelyvaihe voi viedä yllättävän kauan ja siihen on varattava riittävästi aikaa. Vaihe työllistää opiskelijoita, koska siinä pitää viimeistellä sekä tuotos että kehittämishankeraportti. (Salonen 2013, 18.) Selkokeskuksen tekstien kommentointipalvelu antoi joulukuussa 2014 arvion oppaasta. Oppaalle ei myönnetty vielä selkologoa, mutta kommenttien perusteella oppaassa oli monet asiat jo kohdallaan. Opas tarvitsi kuitenkin tarkentamista. Oppaassa oli muutettavaa käytetyissä sanoissa, uusien asioiden selittämisessä ja osan tekstistä pystyi jättämään pois tuotoksesta. Tein oppaaseen tarvittavat muutokset, joiden jälkeen lähetin oppaan Selkokeskukseen selkologon myöntämistä varten. Selkokeskus myönsi oppaalle selkologon tammikuussa 2015. Selkologo takaa, että julkaisu vastaa selkokielen kriteerejä kielen, kuvituksen ja ulkoasun suhteen. Selkologo on ilmainen ja se lähetetään jokaista julkaisua varten erikseen. (Selkokeskus 2014c.) Selkokeskuksen lähettämän selkologon mukana oli myös logon käyttöohjeet ja -ehdot.

10 Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -opas

10.1 Sisältö

Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaan sisältö on jaettu viiteen osaan. Opas alkaa saatesanoilla lukijalle. Tämän jälkeen oppaassa käsitellään nettirikollisuuden muotoja sekä turvataitoja. Lisäksi oppaassa on tietoa toimintaohjeista ja yhteystiedoista. Oppaassa olevien lukujen järjestys on harkittu. Lukijan on saatava ensiksi tietää mahdolliset uhat ja sen jälkeen kuinka omalla toiminnallaan voi suojautua näiltä uhilta. Oppaassa on lisäksi kerrottava miten tulisi toimia, jos on joutunut tai epäilee joutuneensa rikoksen uhriksi netissä, koska lukijaa ei saa jättää yksin asian kanssa. Viimeisenä lukija on ohjattava oppaan aihealueeseen liittyvän tiedon äärelle. Näin oppaan lukija voi itsenäisesti lukea ja oppia aiheesta lisää.

Oppaassa eri luvut on merkitty sekä sisällysluetteloon että oppaan sivujen oikeaan ulkoreunaan omilla väreillään. Tämä helpottaa niitä oppaan lukijoita, joilla on hankaluutta numeroiden hahmottamisessa tai tunnistamisessa. Oppaassa saatesanat ovat sinisellä, nettirikollisuus punaisella, turvataidot vihreällä, toimintaohjeet keltaisella ja yhteystiedot violetilla. Pidän tärkeänä, että nettirikollisuus ja turvataito -lukujen värit pohjautuisivat turvataito-opetuksen teoriaan. Turvataidoissa punainen väri kertoo asioista, jotka muun muassa tuntuvat ikäviltä, satuttavat tai tekevät kipeää. Näille asioille pitää sanoa ei. Vihreä väri kertoo puolestaan asioista, joista tulee turvallinen ja hyvä olo. Näille asioille voi sanoa kyllä. (Lajunen, Andell, Jalava, Kemppainen, Pakkanen & Ylenius-Lehtonen 2009, 154.)

Sosiaali- ja terveysalan informatiivisen oppaan haasteena on sen tiedon muuttuminen tai vanhentuminen (Jämsä & Manninen 2000, 54). Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaan käytössä tämä on todellinen haaste, koska nettirikollisuuden eri lajit muuttuvat muotoaan ja lisäksi keksitään koko ajan uusia tapoja tehdä rikoksia (Forss 2014, 105). Tämä

haaste on huomioitu oppaan suunnittelussa ja toteutuksessa laatimalla opas sähköiseen muotoon. Tällöin toimeksiantaja voi sujuvasti päivittää opasta ja päivittäminen onnistuu reaaliajassa. Lisäksi toimeksiantajan internetsivuilla sähköisessä muodossa oleva opas on helppo tulostaa kirjalliseksi versioksi esimerkiksi asiakkaille tai työntekijälle työvälineeksi. Myös omatoiminen internetinkäyttäjä, joka on kiinnostunut oppaasta, voi tulostaa sen itselleen.

Oppaan saatesanat -luvussa kerrotaan kenelle opas on tarkoitettu ja mitä tietoa oppaassa on. Lisäksi luvussa on kirjoitettu rikoksen uhriksi joutumisen mahdollisuudesta sekä avun saamisesta. Nettirikollisuus -luvussa käydään läpi ne nettirikollisuuden muodot, joiden uhriksi kehitysvammainen internetin käyttäjä voi joutua. Näitä ovat nettikiusaaminen, uhkaukset, viha- ja seksuaalirikokset, identiteettivarkaudet sekä petokset. Oppaan ulkopuolelle on rajattu sellaiset nettirikollisuuden muodot kuten koulu-uhkaukset ja tekijänoikeusrikokset, joissa kehitysvammainen henkilö on tekijänä eikä uhrina. Nettirikollisuuden muodoista ensimmäisinä oppaassa ovat henkilön henkeen ja terveyteen liittyvät rikokset, koska ne ovat kaikkein vakavimpia rikoksen muotoja. Oppaassa nettirikoksista puhutaan samoilla termeillä kuin muuallakin kirjallisuudessa ja viranomaisten keskuudessa. Tällä pyrin yhteneväisyyteen ja selkeyteen.

Turvataidot -luvussa käydään läpi kymmenen keskeisintä turvataittoa, joiden avulla tietokoneen käyttäjä voi suojautua nettirikollisuutta vastaan. Oppaaseen on valittu ne turvataidot, jotka jokainen tietokoneen käyttäjä pystyy itse tekemään. Turvataidot on numeroitu oppaaseen yhdestä kymmeneen taitojen tärkeyden mukaan. Oppaassa kerrotut turvataidot ovat: henkilötietojen käyttö; kuvat; tietojen pysyvyys; salasana; älä luota vieraisiin; kaikki mitä luet tai näet, ei ole totta; ostokset; kerro aikuiselle; hyvät käytöstavat ja oman tietokoneen turvallisuus.

Toimintaohjeet -luvussa on tietoa siitä, miten tulisi toimia, jos joutuu rikoksen uhriksi internetissä sekä kerrottu miten asiasta voi tehdä rikosilmoituksen. Lisäksi luvussa on tietoa poliisista ja Rikosuhripäivystyksestä. Tämän tavoitteena on ollut tehdä toimijoita tutummiksi ihmisille sekä madaltaa kynnystä yhteydenottoon. Luvussa on kerrottu lisäksi mahdollisuudesta olla nimettömästi yhtey-

dessä internetissä oleviin auttajatahoihin. Tämä voi olla osalle oppaan lukijoista tärkeää, jos hän kokee, ettei voi puhua tapahtuneesta reaali maailmassa kenellekään.

Yhteystiedot -lukuun on kirjattu lista internetissä olevista selkokielellisistä oppaista. Nämä oppaat liittyvät Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaan käsittelemiin aihealueisiin. Lisäksi luvussa on linkit poliisin, Rikosuhripäivystyksen, Suomen Mielenterveysseuran, Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lapset ry:n nettisivuille, joista voi saada apua tai ilmoittaa epäilemästään rikoksesta. Näin yhteydenotto eri tahoihin on pyritty tekemään mahdollisimman helpoksi, jolloin oppaan lukijan ei itse tarvitse ryhtyä etsimään tietoa internetistä. Yhteydenotto -lukuun on otettu mukaan vain sellaisia tahoja, joilta voi saada apua ja tukea internetiin liittyvissä asioissa.

10.2 Ulkoasu

Selkojulkaisussa ulkoasun merkitys on korostunut, koska julkaisulla on hyvin erilaisia lukijoita. Lukijoilla voi esimerkiksi olla lukeminen työlästä tai haasteita motivaatiossa. Selkojulkaisun kiinnostavuuteen ja ymmärrettävyyteen voidaan vaikuttaa sisällöllisesti selkeällä tekstillä, julkaisun typografialla, erilaisilla taitollisilla ratkaisuilla ja kuvituksella. (Virtanen 2012, 119.) Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaan ulkoasun suunnittelussa ja toteutuksessa huomioin selkojulkaisujen ulkoasuun ja kuvitukseen liittyvän ohjeistuksen. Koin, että näiden ohjeiden noudattaminen on tärkeää, koska heikoilla kuvilla sekä huonoilla typografisilla ja taitollisilla ratkaisuilla saadaan hyvä selkoteksti muutettua vaikeasti ymmärrettäväksi. Lisäksi selkojulkaisun epäonnistunut ulkoasu saisi lukukokemuksen raskaaksi ja sekavaksi, jonka seurauksena opasta ei haluta lukea. (Virtanen 2012, 119.)

Oppaan ulkoasua suunnitellessani päätin, että julkaisun teksti, kuvitus ja taitto viestivät samaa asiaa lukijalle. Tämä on erityisen tärkeää selkojulkaisuissa, joissa jaetaan tietoa. (Virtanen 2012, 126.) Oppaan nimen valinta oli haastavaa ja se vei aikaa. Halusin, että oppaan nimi on lyhyt, ytimekäs ja helposti muistettava. Oppaan nimessä sai kuitenkin olla selittävä osuus, josta kävisi tarkemmin

esille mitä asioita oppaassa käsitellään. Oppaan nimessä piti siis ilmetä kaikki oppaan keskeiset osa-alueet eli nettirikollisuus, turvataidot ja selkokieli. Oppaan nimi ei saanut kuitenkaan olla pelottava tai herättää lukijassa kielteisiä mielikuvia tietokoneita tai internetiä kohtaan. Oppaan nimen lopulliseksi muodoksi tuli Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä. Tämän nimen hyväksyin myös toimeksiantajallani.

Oppaan kansikuvan sisällön ja muodon valinnassa piti huomioida useita eri asioita, koska selkojulkaisujen lukijat eroavat usein kuvanlukutaidoiltaan tavallisista lukijoista. Kansikuva ei saanut olla lapsellinen, koska tällöin lukija saattaa hylätä oppaan ennen sen avaamista. Toisaalta kansikuvalla voi herättää ihmisen mielenkiinnon julkaisuun ja se voi saada aikaan keskustelua. Oli myös huomioitava ettei kansikuvassa olisi voimakkaita, turhia yksityiskohtia, koska ne saattavat viedä lukijan mielenkiinnon toissijaiseen asiaan ja varsinainen asia unohtuu. Selkojulkaisuissa myös symbolisia kuvia kannattaa käyttää harkiten, sillä lukijat usein tulkitsevat vaikeammat symbolit väärin. Lisäksi väärä ja huono kansikuva olisi voinut vaikeuttaa itse oppaan tekstin ymmärtämistä. (Virtanen 2012, 130–138.) Oppaan kansikuvaksi valitsin valokuvan tietokoneen langattomasta hiirestä. Välttääkseni tekijänoikeudellisia ongelmia, otin valokuvan itse. Muutin myös valokuvan värejä. Tällä pyrin, ettei tietokoneen hiiri olisi tunnistettavissa tietyn merkkiseksi.

Oppaassa en lähtenyt tekemään graafisia erikoisuuksia kuten voimakkaita väripohjia, erikokoisia kirjaintyypejä tai koristeellisia linjoja, koska nämä eivät ole toimivia selkojulkaisuissa. Selkojulkaisujen tavoitteena on yksinkertainen, selkeä ja tyylikäs ulkoasu. (Virtanen 2012, 125.) Oppaassa tähän tavoitteeseen pyrin julkaisun A4-koolla sekä valitsemalla tekstille ja taustalle parhaan kontrastin eli mustan tekstin valkoisella taustalla. Lisäksi oppaan paperilaatu ei ole liian kiiltävä, mikä estää häiritsevien heijastumien syntymisen.

Selkojulkaisun luettavuuteen vaikuttaa tekstin ulkoasu eli typografia. Sen tehtävänä on saada teksti helppolukuisen, miellyttävään ja houkuttelevaan muotoon. Typografia vaikuttaa keskeisesti siihen, miten mielellään ihminen ryhtyy lukemaan tekstiä ja kuinka pitkälle jaksaa lukea. Keskeisiä typografisia valintoja

ovat kirjaintyyppi, kirjainten koko, riviväli, palstan leveys ja muoto sekä kappalejako. (Itkonen 2006, 72.)

Oppaan kirjaintyyppiä valitsin Arialin, koska selkojulkaisussa käytetään tuttuja, yleisiä kirjaintyyppieitä (Virtanen 2012, 120). Kirjaintyyppin valinnassa piti myös huomioida, ettei valitsemani Arialin tyyppi ollut liian kapea, laiha tai muodoltaan epätavallinen. Tämä olisi hidastanut oppaan lukemista. (Itkonen 2006, 74.) Oppaassa en käyttänyt kursivointia tai puolilihavointia lainkaan, koska selkojulkaisuissa käytetään lähes aina kirjainten normaalileikkausta. Oppaan otsikot on lihavoitu, jotta lukija pystyy erottamaan oppaan eri elementtien välisen hierarkian. Lukija pystyy siis erottamaan oppaan pää- ja väliotsikot leipätekstistä. (Virtanen 2012, 121–123.) Oppaassa ei ole lainkaan suuraakkosia, sillä selkojulkaisuissa niitä ei käytetä kuin poikkeustapauksissa. Pienaakkoset ovat luettavampia, myös otsikoissa. (Itkonen 2006, 74.) Oppaan leipätekstin eli perustekstin kirjainkoko 14 pistettä ja otsikoiden 18 pistettä. Selkojulkaisuissa leipätekstin kirjainkoko on 11–16 pistettä, joka on tavallista suurempi. Kirjainkoon valintaan vaikuttavat kirjaintyyppi, tuotteen muoto ja kohderyhmä. (Virtanen 2012, 121.)

Oppaan ulkoasua suunnitellessa piti myös huomioida, että oppaan rivien välit ovat ilmavia. Selkojulkaisuissa rivin pituus ja riviväli ovat erottamattomia, jolloin toisen muuttuessa toistakin pitää korjata. Perusideana on, että pitkät rivit vaativat enemmän riviväliä kuin lyhyet. Oppaassa rivien pituus lyhyempi kuin normaalissa julkaisussa, koska selkojulkaisussa rivien pituus on yleensä 50–60 merkkiä välit mukaan lukien. (Itkonen 2006, 77.) Selkojulkaisussa ei tavujakoja käytetä, koska heikon lukijan saattaa olla vaikea ymmärtää tavujakoja. Tavujakoa käytetään ainoastaan pitkissä yhdyssanoissa, joka on tarpeen jakaa kahdelle eri riville. Selkokielineen teksti ladotaan siten, että se on oikeasta reunasta liehu eli rivit ovat eripituisia. Selkojulkaisuissa lauseet jaetaan riveille niin, että mahdollisimman moni lause alkaa rivin alusta. Tavoitteena on, että selkojulkaisun yhdelle riville pyritään sisällyttämään yksi ajatuskokonaisuus. (Virtanen 2012, 122.)

11 Pohdinta

11.1 Opinnäytetyöprosessin ja tuotoksen arviointi

Opinnäytetyöprosessi rakentui informatiivisen oppaan suunnittelun ja valmistamisen ympärille. Työskentelyssä hyödynsin kehittämistoiminnan konstruktivistista mallia. Toiminta tapahtui vaiheittain yhdessä toimijoiden kanssa, jolloin toiminta oli tasavertaista, vuorovaikutteista ja reflektiivistä. Toimintaan osallistui useita eri toimijoita; Terveystieteiden tutkimuskeskus, Kehitysvammaisten Tukiliitto, Joensuun kaupunki, Rikosuhripäivystys, poliisi ja Selkokeskus. Pyrin opasta suunnitellessani siihen, että se tulisi olemaan Rikosuhripäivystykselle toimiva ja informatiivinen työväline, jonka avulla asiakkaita neuvottaisiin ja ohjattaisiin nettirikoksissa ja turvataidoissa. Oppaasta löytyisi keskeinen tieto asiasta selkeästi ja lyhyesti.

Opinnäytetyöprosessissa haastavaksi vaiheeksi koin oppaan aihealueen nettirikollisuuden opiskelun ja sisäistämisen. Vaiheesta teki haastavan siihen kulunut työmäärä, aiheesta julkaistujen teosten vähyyksyys ja teoksissa käytetty lakimainen kieli. Opinnäytetyön onnistumisen kannalta vaihe oli tärkeä, koska se oli pohjana tuotoksen tekemiselle. Selkokielen opiskelu oli myös työlästä, koska opinnäytetyöprosessin aikana tutustuin ensimmäisen kerran selkokieleen sekä opiskelin kieltä yksin alan kirjallisuudesta ja internetissä olevalta verkkokurssilta. Selkokielen kirjoittamisen periaatteet oli helppo omaksua, mutta niiden soveltaminen oppaaseen oli haastavaa. Haastavaksi vaiheen teki oppaassa käsiteltävä aihe ja sen monimutkaisuus sekä abstraktius. Lisäksi työskentely yksin ilman opiskeluparia, jonka kanssa olisin voinut yhdessä pohtia oikeanlaisia selkokielen ilmaisutapoja, teki vaiheesta työläämmän.

Opinnäytetyöprosessissa kokemani haastavat vaiheet ja selkokerkin myöntämiseen mennyt aika osaltaan vaikuttivat, ettei opinnäytetyöni alkuperäinen aikataulu pitänyt. Jouduin opinnäytetyöprosessin aikana korjaamaan aikatauluani ja siirtämään opinnäytetyön luovuttamista koululle muutamalla kuukaudella. Keskustelin aikataulun muutoksesta toimeksiantajani kanssa ja Rikosuhripäivystys

hyväksyi muutoksen. Tärkeintä oli, että opas olisi toimiva ja Rikosuhripäivystys pystyisi käyttämään sitä neuvonta- ja ohjaustyössään.

Teemahaastattelu osoittautui oikeaksi menetelmäksi kerätä tietoa opinnäytetyön aihealueista sekä siitä, mitä ja miten aiheista pitäisi kirjoittaa tuotoksessa. Luultavasti haastatteleamalla useampaa kehitysvamma-alan työntekijää olisin saanut enemmän tietoa kehitysvammaisten ihmisten nettirikoksiin ja turvataitoihin liittyvästä osaamisesta ja kuinka aiheista olisi hyvä kertoa tuotoksessa. Tämä ei ollut kuitenkaan mahdollista aikataulullisesti ja rajallisten resurssien takia. Selkokeskuksen osallistaminen opinnäytetyöprosessiin heti alusta alkaen olisi paremmin tukenut tuotoksen mukauttamisessa selkokielelle.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi sujui hyvin. Osaltaan tähän vaikutti yhteistyön muodostuminen tiiviiksi ja avoimeksi toimeksiantajan kanssa. Toimeksiantajan edustaja oli alansa kokenut ammattilainen, jolla on usean vuoden työkokemus rikosuhripsykologian alalta. Opinnäytetyöprosessin aikana toimeksiantaja pystyi neuvomaan ja tukemaan oppaan suunnittelussa ja toteutuksessa ilmenneissä ongelmatilanteissa. Yhteistyö ja toiminta oli myös muiden opinnäytetyöhön osallistuneiden toimijoiden kanssa sujuvaa. Erityisesti nettilähipoliisien tietämys ja tuntemus nettirikollisuudesta tuki tuotoksen sisällön suunnittelua. Selkokeskuksen antama ilmainen kommentointi oppaan selkokieliyydestä mahdollisti selkomerkin hakemisen ja myöntämisen.

Oppaassa on kerrottu keskeiset asiat nettirikoksista, turvataidoista ja toimintaohjeista lyhyesti ja selkeästi. Oppaan työstövaiheessa jouduin rajaamaan oppaan tekstiä. Rajaamalla oppaan sivumäärää, pituus oli hyväksyttävä ja sivujako onnistunut. Luultavasti joillekin lukijoille opas on liian pitkä yhdellä kerralla luettavaksi. Opasta on mahdollista lukea osissa, sillä jokainen oppaan osa on oma kokonaisuutensa. Luultavasti myös oppaassa käytetty selkotekstin vaikeusaste on joillekin lukijoille liian vaikea. Opasta on mahdollista lukea yhdessä, jolloin vaikeat kohdat pystytään selittämään ja kertomaan muun muassa esimerkkien avulla. Oppaassa ei ole käytetty kuvia selventämässä kerrottavaa asiaa, koska kuvitettuna opas olisi liian pitkä ja sivujako haasteellinen. Selkojulk

kaisussa kuvan pitäisi olla lähellä sitä kohtaa, johon se liittyy kirjoituksessa (Virtanen 2012, 137).

Opas on tarkoitettu selkokielen lukijoille yleisesti ja se päättyy laajaan käyttöön, minkä vuoksi oli mahdotonta huomioida kaikkien selkokielen lukijaryhmien kielelliset ja sisällölliset tarpeet. Oppaan suunnittelun lähtökohtana olivat kehitysvammaiset ihmiset, koska selkokirjoittajan on suunnattava tekstinsä tietylle lukijaryhmälle silloinkin, kun sen tiedetään päätyvän laajaan käyttöön. On myös huomattu, että selkokieline julkaisu, joka sisältää saman tekstin ja kuvat, on monesti sopiva eri selkokielen lukijaryhmille. (Virtanen 2012, 73–74.) Selkokieltä kirjoittaessani en pystynyt vaikuttamaan kaikkiin tekijöihin, jotka liittyvät lukemisen ymmärtämiseen ja lukutilanteeseen. Pystyin vaikuttamaan vain oppaan tekstiin ja sen ulkoasuun.

Lopulliseen Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaaseen olen tyytyväinen. Opas täytti sille asetetut tavoitteet niin sisällön kuin ulkoasunkin suhteen. Tämä ilmeni toimeksiantajaltani, Joensuun kaupungilta ja poliisilta saamistani palautteista ja arvioista. Opas täytti myös Selkokeskuksen selkokieliselle julkaisulle asettamat vaatimukset, koska oppaalle myönnettiin selkotunnus. Tästä tunnuksena oppaassa on oikeassa alakulmassa selkologo.

11.2 Oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu

Nettirikollisuus, turvataidot ja selkokieli olivat minulle vieraita asioita ennen opinnäytetyöprosessin käynnistymistä. Tietokonetta ja internetiä olin käyttänyt päivittäin, mutta en ollut opiskellut alaa kuin pakolliset koulukurssit. Opinnäytetyöni haastavuutta lisäsi että teoksia, joissa käsitellään nettirikollisuutta ja sen eri muotoja, ei ole julkaistu kuin muutama. Tiedon etsiminen, lukeminen ja omaksuminen veivät paljon aikaa. Se oli kuitenkin tärkeää ja keskeistä onnistuneen lopputuloksen eli selkokieline oppaan aikaansaamiseksi. Tärkeä oppimiskokemus oli huomata, että pystyn itsenäisesti opiskelemaan minulle uuden suomen kielen muodon, jolla voin ilmaista ja kirjoittaa asioita.

Opinnäytetyöprosessin aikana opin, kuinka tärkeää toimia tarvelähtöisesti. Tarvelähtöisesti toimittaessa kohderyhmältä kysytään millaiselle toiminnalle tai palvelulle on kysyntää eikä tarvetta ryhdytä itse arvailemaan. Opinnäytetyöni aiheeksi valikoitui nettirikollisuus ja turvataidot, koska aihe tuli keskeisesti esille asiantuntijahaastattelujen vastauksissa. Todennäköisesti ilman näitä asiantuntijahaastatteluja, ei toimeksiantajani tai minä henkilökohtaisesti olisi osannut valita nettirikollisuutta oppaan aiheeksi. Itselleni opinnäytetyöni aihe oli kuitenkin matka tuntemattomaan maailmaan. Opinnäytetyöprosessin aikana huomasin, miten ajankohtainen ja tärkeä aihe on. Nettirikollisuudesta kirjoitettiin ja keskusteltiin julkisuudessa enemmän kuin aikaisemmin. Keskustelun herättäjänä oli Marko Forssin kirjoittama kirja Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Kirja on ensimmäinen Suomessa julkaistu aihealuetta käsittelevä teos.

Opinnäytetyöprosessin aikana luottamukseni omaan osaamiseeni ja kykyihini vahvistui. Tiedän, että pystyn suunnittelemaan ja toteuttamaan tavoitteellisen projektin myös oman osaamiseni vahvuusalueiden ulkopuolella. Opinnäytetyöprosessin aikana myös tietoni moniammatillisesta yhteistyöstä lisääntyi. Työskentelyyn osallistui useita eri tahoja aina viranomaisista kolmannen sektorin toimijaan saakka. Yhteistyö sujui hyvin ja se oli antoisaa. Uskon, että opinnäytetyön aiheen ajankohtaisuus ja tarpeellisuus osaltaan tuki yhteistyön sujumista. Kerroin myös jokaiselle toimijalle alusta saakka työskentelyni tarkoituksen ja tavoitteen.

Opinnäytetyöprosessin aikana oli tilanteita, jolloin olisin toivonut opiskelukaverin tukea ja neuvoja. Näissä tilanteissa itseäni auttoi ja tuki eteenpäin opinnäytetyöpäiväkirjan kirjoittaminen. Työskentelyäni motivoi myös toimeksiantajalta ja muilta mukana olleilta toimijoilta saatu kannustus sekä tieto oppaan aiheen tärkeydestä ja ajankohtaisuudesta. Toisaalta tieto siitä, että opas tulee toimeksiantajan internetsivuille valtakunnalliseen levitykseen, loi omia paineita. Halusin, että opas täyttää sille asetetut vaatimukset ja toimeksiantaja voi käyttää opasta toiminnassaan. Saamani palautteen perusteella olen onnistunut suunnittelemaan ja valmistamaan oppaan, joka kiinnostaa myös muita tahoja. Joensuun kaupungin sosiaalitoimi ja Itä-Suomen poliisilaitoksen Joensuun poliisiasema on kertonut ottavansa oppaan käyttöönsä. Uskon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä

myös itselleni. Tietoni ja osaamiseni nettirikollisuudesta ja turvataidoista on lisääntynyt. Voin käyttää tietämystäni arjen eri tilanteissa. Olen varma, että tulevaisuudessa sosionomin töissäni tulen kohtaamaan nettirikollisuuteen liittyviä tilanteita. Uskon, että osaan toimia näissä tilanteissa enkä jää sanattomaksi.

11.3 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä toimin laadullisen tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden periaatteiden mukaisesti. Tutkimuksen eettisyyttä mietittäessä on muistettava kertoa tutkimukseen osallistuville tutkimuksen luonteesta, tavoitteista ja vastaamisen vapaaehtoisuudesta. Tutkimuksen eettisyyteen liittyvät myös salassapitovelvollisuus, luottamuksellisuus ja tunnistamattomuus. (Eskola & Suoranta 2005, 56). Opinnäytetyön aiheen rajauksessa, aineiston keruussa ja oppaan arvioinnissa kerroin osallistujille, kuka olen ja mikä toimintani tavoite on. Kerroin myös mikä on heidän tehtävänsä opinnäytetyöprosessissani ja mihin tulen käyttämään heiltä saamaani tietoa. Kaikille opinnäytetyöhöni osallistuneille takasin, etteivät heidän nimensä tule esille opinnäytetyön raportissa tai tuotoksessa. Painotin myös toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä saamani aineiston asianmukaista hävittämistä tuotoksen valmistumisen jälkeen.

Teemahaastatteluun osallistuneilta henkilöiltä pyysin kirjallisen suostumuksen haastatteluun osallistumisesta. Oppaan arviointia varten hain Joensuun kaupungilta tutkimusluvan sekä arviointiin osallistuneilta asumisyksikön asukkailta pyysin suostumuksen tilaisuuteen osallistumisesta. Asumisyksikön asukkaiden ollessa kehitysvammaisia ihmisiä, on heistä monella edunvalvoja. Heidän puolestaan suostumuksen allekirjoitti heidän edunvalvojansa. Edunvalvoja varten tein oman saatekirjeen, jossa kerroin kuka olen, mikä on toimintani tarkoitus ja mihin tulen käyttämään tilaisuudessa saamaani tietoa.

Tutkimuksessa noudatetaan ihmisen arvon kunnioittamista, joka tarkoittaa, ettei tutkittavalle saa aiheuttaa vahinkoa tai häntä ei saa loukata riippumatta tutkimuksen luonteesta. Eettisyyteen kuuluu myös sen arviointi, mitä hyötyä tai haittaa tutkittaville tutkimuksesta on. (Eskola & Suoranta 2005, 56.) Selkojulkaisuisuudesta ei kerrota kaikkein raadollisinta puolta, koska osaa lukijoista

se voi järkyttää paljon. Todellisuutta ei kuitenkaan sensuroida. (Virtanen 2012, 138.) Nämä yllämainitut seikat toimivat ohjeinani työskennellessäni kehitysvammaisten kanssa. Arviointitilaisuuden tarkoituksena ei ollut herättää asukkaissa turhia pelkoja tai huolia internetistä taikka karkottaa heitä pois internetistä. Tavoitteena oli kertoa asukkaille, millaisiin haastaviin tilanteisiin he voivat joutua internetiä käyttäessään ja kuinka niiltä voi suojautua.

Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaan objektiivisuutta ja luotettavuutta vahvistin ottamalla prosessiin mukaan useita toimijoita. Opas valmistui yhdessä näiden toimijoiden kanssa yhteistyön kautta. Toimijat valitsin opinnäytetyöprosessin kulloisenkin tilanteen mukaan; aiheen rajauksessa, oppaan sisällön suunnittelussa ja valmiin oppaan arvioinnissa olivat eri toimijat mukana. Oppaan selkokielisyyttä kommentoi ja selkomerkin myönsi Selkokeskus. Oppaan lopullinen muoto on näiden reflektivistien toimijoiden ja minun yhteisten neuvottelujen tulos.

Luotettavuudesta huolehdin lisäksi pitämällä koko opinnäytetyöprosessin ajan opinnäytetyöpäiväkirjaa ja dokumentoimalla tarkasti toiminnan eri vaiheet. Näistä muistiinpanoista pystyin tarkistamaan prosessin kulkua kirjoittaessani opinnäytetyöraporttia. Kerätessäni aineistoa tuotokseen nauhoitin teemahaastattelut sekä tein haastattelujen aikana muistiinpanoja. Arviointitilaisuudessa kirjasin ylös asukkaiden kertomia ehdotuksia ja kommentteja. Toimeksiantajani sekä haastatteluun osallistuneiden nettilähipoliisien kommentit oppaasta pyysin kirjallisena.

Tiedot oppaaseen sain Rikosuhripäivystyksen ja kehitysvamma-alan työntekijän sekä nettilähipoliiseina toimivien poliisien teemahaastatteluista sekä alan kirjallisuudesta. Tuotosta viimeistellessäni keskustelin toimeksiantajan kanssa lähteiden merkitsemisestä oppaaseen. Pohdimme kuinka lähteiden merkitseminen vaikuttaisi oppaan luettavuuteen ja ulkoasuun. Mietimme myös pitäisikö oppaassa olla lähteet merkittyinä käsiteltävän aihealueen takia ja lisäksi lähteiden näkyminen oppaan luotettavuutta lukijoiden keskuudessa. Tarkastellessamme muita Rikosuhripäivystyksen käytössä olevia oppaita huomasimme, ettei niissä ole käytetty tekstin sisäisiä lähdeviitteitä tai lähdeluetteloita. Toimek-

siantajan toiveena oli, että oppaasta tulisi yhteneväinen lähdemerkintöjen osalta muiden Rikosuhripäivystyksen käytössä olevien oppaiden kanssa. Selkokieliisiä oppaita lukiessani huomasin, ettei niihin ole merkitty lähteitä. Päädyin jättämään lähdemerkinnät kokonaisuudessaan pois, koska selkokielinen opas on ulkoasultaan yksinkertainen ja selkeä. Lähdemerkinnät olisivat vain hämmentäneet ja kiinnittäneet lukijan huomion oppaan kannalta epäolennaiseen.

11.4 Jatkotutkimus- ja kehittämisisideat

Internetissä tapahtuvat rikokset ovat lisääntyneet viime vuosien aikana ja tulevaisuudessa yhä useampi rikos tapahtuu internetissä. Erityistä tukea tarvitsevat ryhmät kuten vammaiset henkilöt ovat haavoittuvammassa asemassa rikoksen uhriksi joutumisen todennäköisyyden että koettujen seurauksien suhteen. Näille ryhmille on julkaistava myös tietoa internetissä tapahtuvista rikoksista sekä annettava opastusta ja neuvontaa internetin turvalliseen käyttöön. Tärkeänä tulevaisuuden kehittämistehtävänä on Rikosuhripäivystyksen ja Kehitysvammaliiton yhteistyön käynnistäminen rikoksen uhriin ja rikoksiin liittyvissä asioissa. Kehitysvammaliiton toiminnan osana on Selkokeskus ja Papunet, mitkä edistävät Suomessa selkokielistä tiedotusta ja tiedonvälitystä. Yhteistyö tukisi osaltaan rikosuhridirektiivin tiedotukseen ja neuvontaan liittyvien artiklojen täyttymistä.

Papunet-verkkosivustojen selkosivuilla on julkaistu tietoa kiusaamisesta, siitä mikä on rikos ja mitä siitä seuraa sekä mitä tehdä, jos ihminen joutuu rikoksen uhriksi. Tulevaisuuden tavoitteena on, että Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -opas julkaistaisiin Papunetin selkosivuilla verkkokirjana, jossa olisi kuuntelumahdollisuus. Oppaan julkaisemisen jälkeen myös ne selkokieltä tarvitsevat ihmiset, joille lukeminen on haastavaa tai he eivät osaa lukea, pystyisivät samaan saman tiedon nettirikollisuudesta ja tarvittavista turvataidoista. Oppaan julkaiseminen mahdollistaisi myös ihmisten omatoimisen ja -tahtisen opiskelun asiassa. Opas lisäksi tavoittaisi mahdollisimman monta potentiaalista lukijaa, koska kaikki eivät tiedä Rikosuhripäivystyksen internetsivuilla olevasta oppaasta.

Oppaan käyttökokemuksia olisi hyödyllistä tutkia tulevaisuudessa. Tutkimus toteutettaisiin joko haastattelemalla taikka sähköisellä kyselylomakkeella. Tutkimukseen vastaisivat niin oppaan lukijat kuin henkilöt, jotka ovat käyttäneet opasta työvälineenä työssään. Tutkimuksessa selvitettäisiin käyttäjien mielipiteitä oppaasta ja kuinka sitä voisi kehittää. Näiden vastausten pohjalta opasta voitaisiin kehittää paremmin vastaamaan käyttäjien tarpeita.

Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaassa nettirikollisuuden muodot on kerrottu lyhyesti ja ytimekkäästi. Tulevaisuuden kehittämistehtävänä olisi toteuttaa eri nettirikollisuuden muodoista omat oppaansa. Oppaissa olisi tarkemmin kerrottu kyseisestä nettirikollisuuden muodosta, toimintaohjeista ja seuraamuksista. Nettikiusaamista, seksuaalirikoksia ja petoksia käsittelevät oppaat ilmestyisivät ensimmäisinä, koska ne ovat tällä hetkellä internetin suurimmat ongelmat.

Turvallisesti netissä, tietoa nettirikollisuudesta ja turvataidoista selkokielellä -oppaan tueksi voitaisiin kehittää aihealuetta tukevaa materiaalia. Tätä materiaalia työntekijät voisivat käyttää käydessään opasta läpi yhdessä asiakkaiden kanssa. Materiaali olisi esimerkiksi peli tai kortit, joissa kysymysten muodossa käsiteltäisiin nettirikollisuutta ja turvataitoja. Pelissä tai korteissa esitettäisiin väittämiä ja siihen pohdittu vastaus. Osa materiaalista olisi myös sähköisessä muodossa internetissä. Oppaan luettuaan henkilö voisi itse omatoimisesti vastata esitettyihin kysymyksiin valitsemalla mielestään oikean vastausvaihtoehdon.

Lähteet

- Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnintutkimuskeskus. Opas 2012:21.
- Aittokoski, H. & Pietilä, A. 2012. HIMOIHKU : Selkokielen seksuaalivalistusopas. Centria ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/50819/aittokoski_henriika.pdf?sequence=2. 25.4.2014.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2006. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osaava Opetuskeskus Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittavalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–43.
- Forss, M. 2014. Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki: Crime Time.
- Haasio, A. 2011. Mitä iloa internetistä? Hyödy verkkopalveluista, sukella sosiaaliseen mediaan. Helsinki: BTJ Finland Oy.
- Haasio, A. 2013. Netin pimeä puoli. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Harsia, A. 2002. Mikä on rikos? Teoksessa Kjällman, P. (toim.) Rikoksella loukattu. Rikoksen uhrin käsikirja. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura/SMS-Tuotanto Oy, 8–14.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Honkatukia, P. 2011. Uhrin rikosprosessissa – Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252.
- Itkonen, M. 2006. Typografia ja luettavuus. Teoksessa Leskelä, L.L. & Virtanen, H. (toim.) Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Oppimateriaalikeskus Opikse, 72–86.
- Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Kallio, M. 2009. Seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy. Teoksessa Hyvärinen, S. & Alkio, P. (toim.) Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 126–144.
- Kasvi, J.J.J. 2012. Fur ex machina. Itä-Uudenmaan poliisin ja Tiekien tietotekniikkarikoskyselyn tulosten esittely Tiekien Businessstreffeillä 7.9.2012.
<http://www.slideshare.net/Tiekie/fur-ex-machina>. 9.10.2014.
- Kauppinen, R. 2007. Virtuaalisen maailman turvattomuus – lapset verkkojen vietävissä? Teoksessa Laiho, M. (toim.) Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen. Julkaisusarja n:o 8, 38–40.

- Kerhokeskus - koulutyön tuki ry. 2009. Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa. http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/materiaalit/mediakasvatus_esi- ja_alkuopetuksessa_netti.pdf. 3.11.2014.
- Kerhokeskus - koulutyön tuki ry. 2011. Mediataitojen oppimispolku perusopetuksessa. http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/materiaalit/mediataitojen_oppimispolku_netti.pdf. 3.11.2014.
- Kjällman, P. 2002. Rikosuhripäivystys uhrin puolesta puhujana. Teoksessa Kjällman, P. (toim.) Rikoksella loukattu. Rikoksen uhrin käsikirja. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura/SMS-Tuotanto Oy, 21–24.
- Kjällman, P. 2011a. Rikosuhripäivystys. Teoksessa Kjällman, P. (toim.) Rikoksen uhrin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–17.
- Kjällman, P. 2011b. Erityisen haavoittuvat uhrin ja heidän tukemisensa. Teoksessa Kjällman, P. (toim.) Rikoksen uhrin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 83.
- Kjällman, P. 2011c. Sanasto. Teoksessa Kjällman, P. (toim.) Rikoksen uhrin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 173–187.
- Kjällman, P. 2014. Rikosuhridirektiivin yhteenvedo.
- Kostiainen, R. 2014. Sosiaalinen media pitää poliisin kiireisenä. Haaste. Asiantuntevasti rikosentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta 14 (2), 4–6.
- Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2009. Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2007. Lasten turvataitokasvatus seksuaalisen hyväksikäytön ja muun lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Teoksessa Laiho, M. (toim.) Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen. Julkaisusarja n:o 8, 149–155.
- Lajunen, K. & Valkama S. 2013. Turvataitokasvatuksen kehitystyötä Suomessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. http://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/tuta/40124_turvataitokasvatuksen_kehitystyota_suomessa.pdf. 4.11.2014.
- Lardot, R. & Kaartinen, K. 2014. Rikoksia verkossa. Sosiaalinen media rikosentorjunnan näkökulmasta. Haaste. Asiantuntevasti rikosentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta 14 (2), 8–10.
- Leskelä, L.L. 2012. Selkokielen vuorovaikutuksen ohjeet. Teoksessa Leskelä, L.L. & Lindholm, C. (toim.) Haavoittuva keskustelu. Keskustelu-analyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta. Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimuksia 6, 279–283.
- Leskelä, L.L. 2014. Kansainvälistä tietoa. Teoksessa Virtanen, H. (toim.) Selkokielen tarvearvio 2014. Helsinki: Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry, 7–9.
- Lindén, M. 2011. Omaisuusrikosten vaikutukset uhrin elämään. Teoksessa Kjällman, P. (toim.) Rikoksen uhrin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–48.

- Luoto, A. 2013. Näkökulmia suojautumiseen internetrikollisuutta vastaan. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69029/Luoto_Antti.pdf?sequence=1. 25.4.2014.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2011a. Laki, nuoret ja netti. Oppituntipaketti 8.–9.-luokkalaisille.
http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/64e755a324e362bf18fd2dc59d3b140a/1414007988/application/pdf/14190598/Laki_nuoret_netti_2011.pdf. 15.10.2014.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2011b. Ei nettikiusaamiselle! Opetusmateriaali 4.–6.-luokille.
<https://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/76112725a6e57849439ac5f546f163b9/1416865370/application/pdf/13707181/MLL%20Ei%20nettikiusaamiselle%202042011kor.pdf>. 15.10.2014.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2012. Viisaasti verkossa. Opas tukioppilastoimintaan.
http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/42190d63344317f203c5a054b916b9fe/1416865160/application/pdf/16415167/Viisaasti%20verkossa%202012_www.pdf. 15.10.2014.
- Nettipoliisi. 2014a. Helsingin Nettipoliisi ja nettilähipoliisi.
<http://www.poliisi.fi/nettipoliisi>. 25.4.2014.
- Nettipoliisi. 2014b. Kiusaamisrikokset.
<https://www.poliisi.fi/poliisi/helsinki/home.nsf/pages/3435BBB50CA8ABB9C2257A7E00331CAA?opendocument>. 15.10.2014.
- Nettipoliisi. 2014c. Viharirikokset.
<https://www.poliisi.fi/poliisi/helsinki/home.nsf/pages/4E3499DAAB40F1F8C2257A7E0034696A?opendocument>. 16.10.2014.
- Nettipoliisi. 2014d. Seksuaalirikokset.
<https://www.poliisi.fi/poliisi/helsinki/home.nsf/pages/1DF170954F91099CC2257A7E0033D501?opendocument>. 16.10.2014.
- Nettipoliisi. 2014e. Identiteettivarkaudet.
<https://www.poliisi.fi/poliisi/helsinki/home.nsf/pages/4AA4B4D403026EC2C2257A7E0034F614?opendocument>. 18.10.2014.
- Nettipoliisi. 2014f. Petosrikokset.
<https://www.poliisi.fi/poliisi/helsinki/home.nsf/pages/07804BA06C1C92C0C2257A7E003527CF?opendocument>. 18.10.2014.
- Oikeusministeriö. 2014a. Rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestäminen ja rahoittaminen. Uhripoliittisen toimikunnan väliraportti. Oikeusministeriön julkaisuja 2014:3. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Oikeusministeriö. 2014b. Kansallinen rikosuhripolitiikka ja uhrien tukipalvelut -hanke.
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/kehittamishankkeita/kansallinenrikosuhripolitiikkajauhrientukipalvelut-hanke.html>. 25.4.2014.
- Piispa, M. 2013. Esipuhe. Teoksessa Piispa, M. (toim.) Uskalla olla, uskalla puhua. Vammaisen nainen ja väkivalta. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinninlaitos, 3–4.
- Poliisi. 2014. Poliisit sosiaalisessa mediassa.
<https://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/www/poliisit-somessa>. 19.10.2014.

- Rajala, P. 2013. Johdanto: Meneekö viestisi perille? Teoksessa Sainio, A. (toim.) Viesti perille. Selko-opas kunnille. Helsinki: KAKS - Kunnallisan kehittämissäätiö, 7–9.
- Rikosuhripäivystys. 2014. Rikosuhripäivystys.
<http://www.riku.fi/fi/rikosuhripaivystys/>. 24.11.2014.
- Sainio, A. 2013. Mitä on selkokieli? Teoksessa Sainio, A. (toim.) Viesti perille. Selko-opas kunnille. Helsinki: KAKS - Kunnallisan kehittämissäätiö, 13–19.
- Sainio, A. & Rajala P. 2002. Ohjeita selkokirjoittajalle. Teoksessa Virtanen, H. (toim.) Selko-opas. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 23–32.
- Salokoski, T. & Mustonen, A. 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin – katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -sääntelyn käytäntöihin. Helsinki: Mediakasvatusseura. Julkaisuja 2007:2.
<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>. 4.11.2014.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäyte-työhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72.
- Selkokeskus. 2014a. Määritelmä.
<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma/>. 3.11.2014.
- Selkokeskus. 2014b. Selkologo.
<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/selkologo/>. 3.11.2014.
- Selkokeskus. 2014c. Selkologon myöntäminen.
<http://papunet.net/selkokeskus/selkokeskus/selkokeskuksen-palvelut/selkologon-myontaminen/>. 15.12.2014.
- Selkokeskus. 2014d. Tekstien kommentointipalvelu.
<http://papunet.net/selkokeskus/selkokeskus/selkokeskuksen-palvelut/tekstien-komentointipalvelu/>. 15.12.2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Stakes & Mediamuffinsi-hanke. 2008. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa.
http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/materiaalit/mediakasvatus_varhaiskasvatuksessa_verkkoversio.pdf. 3.11.2014.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL. 2014a. Vammaisiin ihmisiin kohdistuva väkivalta.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/ehkaiseva/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde/vammaisiin. 25.4.2014.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL. 2014b. Turvataitokasvatus.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/ehkaiseva/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/turvataitokasvatus. 4.11.2014.
- Thorslund, E. 2009. Nuoret, netti j@ mobiili. Kodin turvaopas. Hämeenlinna: Karisto.

- Tietotekniikan kehittämiskeskus ry TIEKE. 2012. Tietotekniikkarikos ja rangaistus.
<http://www.tieke.fi/display/Etusivu/2012/08/28/Tietotekniikkarikos+ja+rangaistus>. 25.4.2014.
- Tilastokeskus. 2013. Väestön tieto- ja viestintätekniiikan käyttö 2013.
http://www.stat.fi/til/sutivi/2013/sutivi_2013_2013-11-07_fi.pdf.
29.9.2014.
- Timon, A. 2013. Identiteettivarkauksien määrä kasvaa Suomessa. Riku. Rikosuhripäivystys, 14–15.
- Tuominen, S. 2013. Toiminnallisuutta nettikasvatukseen. Teoksessa Kupiainen, R., Kotilainen, S., Nikunen, K. & Suoninen, A. (toim.) Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Helsinki: Mediaskasvatusseuran julkaisuja 2013:1, 92–100.
- Valkama, S. & Lajunen, K. 2010. Turvataidoista tukea nuorille.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/35c160b0-6ecf-40c0-8908-d6c26dc05e14>. 4.11.2014.
- Valkonen, S. & Posa, T. 2013. Nettikiusaaminen on kaikkien asia. Riku. Rikosuhripäivystys, 18–19.
- Villka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Virtanen, H. 2012. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus Opike.
- Virtanen, H. 2014a. Tarve on lisääntynyt. Teoksessa Virtanen, H. (toim.) Selkokielen tarvearvio 2014. Helsinki: Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry, 18–20.
- Virtanen, H. 2014b. Selkokielen tarvearvio 2014. Teoksessa Virtanen, H. (toim.) Selkokielen tarvearvio 2014. Helsinki: Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry, 20.
- Virtanen, H. 2014c. Kuka tarvitsee selkokieltä? Teoksessa Virtanen, H. (toim.) Selkokielen tarvearvio 2014. Helsinki: Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry, 4–5.
- Vuorio, J. 2013. Nettipoliisi estää rikokset läsnäolollaan. Riku. Rikosuhripäivystys, 10–11.

Asiantuntijahaastattelun kysymykset

1. Mistä rikoksen muodosta olisi hyvä tehdä opas kehitysvammaisille henkilöille?
2. Mitä rikoksen muotoa on eniten havaittavissa kehitysvammaisten henkilöiden parissa?
3. Minkä rikoksen muodon opas on hyödyllisin käytännön työkentällä?

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSiantosopimus

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Rikosuhripäivystys Itä-Suomen aluetoimisto
Toimeksiantajan edustaja:	Itä-Suomen aluejohtaja Jaana Rossinen
Osoite:	Siltakatu 14 B 26, 80100 Joensuu
Puhelinnumero:	040 5070 795
Sähköposti:	jaana.rossinen@riku.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1001244 Terhi Pöllänen
Puhelinnumero:	050 41 26277
Sähköposti:	terhi.pollanen@edu.karelia.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Selkokielen opas nettirikollisuudesta ja turvataidoista
Toteutusmuoto	Toiminnallinen opinnäytetyö
Aikataulu	Opinnäytetyö valmis joulukuussa 2014
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	Toimeksiantaja vastaa oppaan kustannuksista.

Toimeksiantajan sitoumukset	
Mukana opinnäytetyöprosessissa sekä opinnäytetyön tuloksista tiedottaminen organisaatiossa valtakunnallisesti.	

Opiskelijan sitoumukset	
Opiskelija sitoutuu tekemään toimeksiantajalle selkokielen oppaan nettirikollisuudesta ja turvataidoista. Opiskelija opinnäytetyön valmistuttua luovuttaa oppaan toimeksiantajan käyttöön.	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Terttu Moilanen Riitta Räsänen

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys Joensuu 23.5.2014	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Terhi Pöllänen</i> Terhi Pöllänen
Päiväys Joensuu 23.5.2014	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Jaana Rossinen</i> Jaana Rossinen
Päiväys Joensuu 26.5.2014	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Terttu Moilanen</i> Terttu Moilanen

Kesäkuu 2014

Suostumus

Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelija Terhi Pöllänen tekee sosionomiopintojen toiminnallisena opinnäytetyönä selkokielistä opasta nettirikollisuudesta ja turvataidoista. Haastattelujen avulla kerätään tietoa opinnäytetyönä valmistuvaan oppaaseen. Haastattelun materiaalia käytetään ainoastaan oppaaseen eikä haastateltavan tietoja tule esille oppaassa taikka opinnäytetyön raportissa. Oppaan valmistumisen jälkeen haastattelumateriaali hävitetään asianmukaisesti.

Suostun osallistumaan opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun.

Aika ja paikka

Haastateltava

nimenselvennys

Teemahaastattelun kysymykset

Teema 1: Nettirikollisuus

Oletko huomannut internetiin liittyviä rikoksia työssäsi?

Minkälaisia nämä rikokset ovat? Onko tyypillistä rikosta/rikoksia?

Kuinka paljon näitä rikoksia on? Kuinka usein niitä tulee esille?

Ketkä ovat rikosten kohderyhmänä? Onko kehitysvammaisia ollut uhrina?

Kuinka ihmiset kertovat näistä rikoksista?

Mitkä nettirikollisuuden muodot oppaassa olisi hyvä olla?

Miten nettirikollisuudesta oppaassa pitäisi kertoa?

Teema 2: Turvataidot

Mitkä turvataidot ihmisten pitäisi tietää internetissä liikkeessaan?

Miten turvataidoista pitäisi ihmisille kertoa?

Mitkä ovat ne keskeisimmät turvataidot, jotka oppaassa olisi hyvä olla?

Teema 3: Opas

Minkälainen on hyvä opas?

Miten asiat pitäisi kertoa oppaassa?

Mitä asioita oppaassa tulisi olla?

Mitkä asiat ovat kaikista olennaisimpia, jotka opasta lukevan tulisi saada tietää?

JOENSUUN KAUPUNKI	Viranhaltijapäätös	1
Sosiaali- ja terveyskeskus Sosiaalipalvelujen johtaja	6.10.2014 § 30	189/00.01.03/2013
Hakija/asianosainen	Pöllänen Terhi	
Asia	Tutkimuslupa / Karelia ammattikorkeakoulu	
Päätöksen perustelut	<p>Karelia ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opiskelija Terhi Pöllänen hakee tutkimuslupaa opinnäytetyöhönsä, aiheena Turvallisesti netissä. Selkokielineen opas nettirikollisuudesta ja turvataidoista. Tutkimuksen kohdejoukkona on asumisyksikkö Reimarin asukkaat. Aineiston keruumenetelmänä on suullinen haastattelu.</p> <p>Kerätty aineisto on ainoastaan hakijoiden käytössä. Tutkimuksessa on huolehdittava tietojen asianmukaisesta salassapidosta ja ettei vastauksista ole yksilöitävissä henkilöitä.</p>	
Päätös	<p>Myönnän tutkimusluvan Terhi Pölläselle opinnäytetyöhön, aiheena Turvallisesti netissä. Selkokielineen opas nettirikollisuudesta ja turvataidoista. Suunnitelma on liitteenä.</p> <p>Opinnäytetyö pyydetään sosiaalipalvelujen käyttöön.</p>	
Toimivallan perusteet	<p>Hallintosääntö 46 § ja 2 § Sosiaali- ja terveysjohtajan delegointipäätös 22.9.2014 § 36</p>	
Nähtävänäpito	<p>Päätös asetetaan yleisesti nähtäväksi sosiaali- ja terveyskeskuksessa ennakoita ilmoitettuna aikana 10.10.2014</p>	
Allekirjoitus	Vs. Sosiaalipalvelujen johtaja	 Tuuli Ollila
Tiedoksianto	<p>Päätöksen olen tänään antanut tiedoksi : STLTK, Tarja Hallikainen, Jukka Parkkinen</p> <p>Päiväys: 9.10.2014</p> <p>Toimistos sihteeri Helena Venäläinen</p> <p>Lisätietoja: sosiaalipalvelujen johtaja Leena Korhonen p. 050 566 1633</p>	

Lokakuu 2014

Saatekirje edunvalvojalle

Olen Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelija ja teen sosionomiopintojen toiminnallisena opinnäytetyönä selkokielistä opasta nettirikollisuudesta ja turvataidoista. Opinnäytetyöni toimeksiantajana on Rikosuhripäivystys, jonka internetsivuille valmis opas tulee kaikkien luettavaksi ja tulostettavaksi. Opas on suunniteltu ensisijaisesti kehitysvammaisille ihmisille, mutta siitä hyötyy myös muut selkoikieltä tarvitsevat ryhmät. Oppaan sisältö on laadittu kesällä 2014 tekemieni teemahaastattelujen perusteella.

Ennen oppaan valmistumista, on tärkeää saada oppaan käyttäjäryhmältä tietoa oppaasta. Tätä varten asumisyksikkö Reimarissa järjestetään keskiviikkona 29.10.2014 tilaisuus, jossa testaan opasta. Vaikka tilaisuuteen osallistuminen on vapaaehtoista, tarvitsen asukkaalta/asukkaan edunvalvojalta suostumuksen tilaisuuteen osallistumisesta. Tilaisuudessa asukkaat saavat kertoa mielipiteitään oppaasta ja mahdollisista muutoskohteista. Tilaisuudessa tullutta tietoa käytän ainoastaan oppaaseen eikä osallistujien tietoja tule esille oppaassa taikka opinnäytetyön raportissa. Oppaan valmistumisen jälkeen tilaisuuden materiaali hävitetään asianmukaisesti.

Palauttakaa suostumuslomake asumisyksikkö Reimariin viimeistään tiistaina 28.10.2014.

Jos teillä on kysyttävää toiminnastani tai työstäni, vastaan mielelläni kysymyksiinne.

Ystävällisin terveisin

Terhi Pöllänen
terhi.pollanen@edu.karelia.fi
puh. 050 - 4126277

Lokakuu 2014

Suostumus

Karelia-ammattikorkeakoulun opiskelija Terhi Pöllänen tekee sosionomiopintojen toiminnallisena opinnäytetyönä selkokielistä opasta nettirikollisuudesta ja turvataidoista. Asumisyksikkö Reimarissa järjestetään keskiviikkona 29.10.2014 tilaisuus, jossa testataan opasta. Tilaisuudessa kysytään asukkaiden mielipiteitä oppaasta ja mahdollisista muutoskohteista. Tilaisuudessa tullutta tietoa käytetään ainoastaan oppaaseen eikä osallistujien tietoja tule esille oppaassa taikka opinnäytetyön raportissa. Oppaan valmistumisen jälkeen tilaisuuden materiaali hävitetään asianmukaisesti.

Suostun, että

---

asukkaan nimi

saa osallistua oppaan testaustilaisuuteen Reimarissa keskiviikkona 29.10.2014.

Aika ja paikka

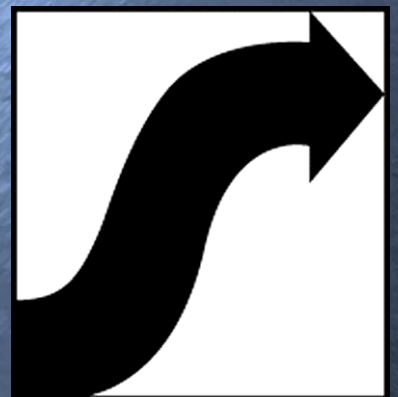
Edunvalvoja

nimenselvennys

TURVALLISESTI NETISSÄ

**Tietoa
nettirikollisuudesta ja
turvataidoista selkokielellä**

Sisällys

■	Saatesanat	5
■	Nettirikollisuus	7
■	Nettikiusaaminen.....	8
■	Uhkaukset.....	10
■	Viharikokset.....	12
■	Seksuaalirikokset.....	14
■	Identiteettivarkaudet.....	16
■	Petokset	18
■	Turvataidot	21
■	1. Henkilötietojen käyttö.....	22
■	2. Kuvat.....	23
■	3. Tietojen pysyvyys.....	24
■	4. Salasana.....	25
■	5. Älä luota vieraisiin	26
■	6. Kaikki mitä luet tai näet, ei ole totta.....	27
■	7. Ostokset.....	28
■	8. Kerro aikuiselle.....	29
■	9. Hyvät käytöstavat.....	30
■	10. Oman tietokoneen turvallisuus.....	31
■	Toimintaohjeet	32
■	Yhteystiedot	36

Turvallisesti netissä -opas

Tämä selkokielineen opas on tarkoitettu sinulle,
joka haluat tietää mitä vaaroja voit kohdata internetiä käyttäessäsi.

Oppaassa vaarat on merkitty punaisella värillä.

Oppaassa on myös ohjeita internetin turvallisesta käytöstä.

Näiden ohjeiden avulla voit välttää tilanteita,
jotka ovat vahingollisia sinulle.

Oppaassa ohjeet on merkitty vihreällä värillä.

Oppaassa on kerrottu miten voit toimia tilanteissa,
kun olet kohdannut ikäviä ja yllättäviä asioita internetissä.

Toimintaohjeet on merkitty oppaaseen keltaisella värillä.

Oppaan lopussa on myös eri auttajatahojen nettiosoitteita,
joista voit saada tukea ja apua.

Kuka tahansa voi joutua rikoksen uhriksi internetissä.

Sitä ei tarvitse hävetä,

vaan kerro tapahtuneesta luotettavalle aikuiselle.

Asiaan on saatavissa tukea ja apua.

Voit myös jutella luotettavan aikuisen kanssa,

jos olet huolissasi läheisestäsi kuten ystävästäsi.

Nettirikollisuus

Internetin käyttäminen on helppoa.

Kuka tahansa voi lisätä internetiin tekstiä, kuvia tai videoita.

Muista, että jokaisella netinkäyttäjällä on oikeus yksityisyyteen ja loukkaamattomuuteen.

Se tarkoittaa, että hänestä ei saa kertoa tietoa, joka loukkaa tai vahingoittaa tai on valheellista.

Internetin käyttöä säätelee Suomen laki.

Lakien tarkoituksena on, että internetiä voi käyttää turvallisesti.

Internetissä ovat yleensä laittomia samat asiat kuin muuallakin elämässä.

Voit kuitenkin joutua rikoksen uhriksi internetissä.

Internetissä rikoksia tapahtuu enemmän kuin aikaisemmin.

Internetin suurimmat ongelmat ovat nettikiusaaminen, seksuaalirikokset ja petokset.

Internetissä tehdyistä rikoksista voi saada tuomion.

Tuomio voi olla sakko tai vankeusrangaistus.

Rikoksesta voi joutua maksamaan myös vahingonkorvauksia.

Nettikiusaaminen

Internetissä kiusaaminen ei rajoitu tiettyyn paikkaan, vaan voit joutua kiusatuksi kaikissa internetin palveluissa.

Internetin palveluita ovat esimerkiksi Facebook, keskusteluryhmät, pikaviestipalvelut ja kuvapalvelut.

Jokainen internetin käyttäjä voi joutua kiusatuksi, sillä internetissä kiusataan nuoria, lapsia ja aikuisia.

Aina kiusaamiseen ei tarvita syytä.

Internetissä toista ihmistä voi kiusata myös nimimerkin kautta, jolloin kiusaajan nimi ei näy.

Nettikiusaamista on:

- nimittely ja haukkuminen
- vähättely
- uhkailu
- seksuaalisesti häiritsevät kommentit
- juorujen kertominen, jotka eivät ole totta
- nettiryhmästä eristäminen
- viha- ja haukkumisryhmien perustaminen
- asiattomien videoiden ja kuvien julkaiseminen internetissä
- identiteettivarkaudet.

Identiteettivarkaudessa rikoksentekijä kopioi toisen ihmisen henkilötiedot itselleen.

Henkilötietoja ovat esimerkiksi nimi, osoite, syntymäaika ja puhelinnumero

Henkilötietoja käytetään rikoksen tekemiseen tai kiusaamiseen.

Nettikiusaaminen on väärin ja vakava asia. Kiusaaminen on pysyvää, sillä internetiin laitettuja tekstejä, kuvia ja videoita ei saa koskaan pois. Nettikiusaaminen on myös julkista, koska toiset internetin käyttäjät näkevät kiusaamisen.

Nettikiusaamiseen voi puuttua esimerkiksi internetin palvelun ylläpitäjä tai nettipoliisi. Kerro aina luotettavalle aikuiselle, jos sinua kiusataan internetissä. Internetin eri palveluiden ylläpitäjät pitävät nettikiusaamista vakavana asiana.

Nettikiusaaminen voi olla rikos. Rikosnimekkeenä on yleensä joko kunnianloukkaus tai laitton uhkaus. Nettikiusaamisesta voi saada rangaistuksen. Rangaistuksena voi olla vankeus tai sakko.

Uhkaukset

Uhkauksessa on kyse siitä, että toinen uhkaa toista ihmistä rikoksella.

Uhkauksessa rikos kohdistuu henkilön omaan turvallisuuteen tai hänen omaisuutensa.

Uhkauksia ovat monet erilaiset tilanteet.

Uhkauksia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa henkilö uhataan

- pahoinpidellä
- raiskata
- tappaa
- polttaa hänen asuntonsa.

Uhkauksen kohteena voi olla uhatun lisäksi myös uhatun lapsi, puoliso tai muu läheinen ihminen.

Uhkaus saa uhatun henkilön pelkäämään. Uhatulle henkilölle pelkääminen on todellista ja uhkaaja on tosissaan.

Uhkauksen voi kertoa uhkaaja itse tai toinen henkilö. Uhkaaja on esimerkiksi pyytänyt ystäväänsä kertomaan uhkauksen uhatulle henkilölle.

Internetissä uhkaus voi olla
esimerkiksi viestinä, kuvana tai videona.

Internetissä uhkauksen vakavuutta on vaikea arvioida,
koska uhkauksessa ei ole ilmeitä, eleitä tai äänensävyjä.

Toisen ihmisen uhkaaminen on rikos.

Ilmoita aina luotettavalle aikuiselle, jos sinua on uhattu.

Uhkaamisesta voi saada rangaistuksen.

Rangaistus voi olla sakko tai vankeutta.

Viharikokset

Viharikoksen kohteena voi olla henkilö tai ryhmä.

Rikoksen syynä voivat olla rikoksen tekijän ennakkoluulot tai vihamielisyys uhria kohtaan.

Rikoksen tekijän ennakkoluulot tai vihamielisyys voivat kohdistua esimerkiksi uhrin:

- vammaisuuteen
- uskontoon
- ihonväriin
- seksuaaliseen suuntautumiseen
- kansalaisuuteen.

Viharikokset kohdistuvat yleisimmin uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan.

Näitä rikoksia sanotaan myös rasistisiksi rikoksiksi.

Kaikista viharikoksista vain pieni osa tapahtuu internetissä.

Internetissä yleisin viharikosten tapahtumapaikka on Facebook.

Internetissä viharikos voi olla esimerkiksi viestinä, kuvana tai videona.

Muista, että voit arvostella ja antaa palautetta asioista internetissä.

Tee se kuitenkin asiallisesti ja tosiasioden pohjalta.

Älä loukkaa ketään tai

yleistä asiaa koskemaan koko ryhmää.

Jos olet joutunut internetissä vihapuheen kohteeksi, ilmoita siitä aina poliisille.

Voit ilmoittaa poliisille myös internetissä olevan viestin, kuvan tai videon, jossa esimerkiksi

- ryhmän syrjiminen hyväksytään tai sitä toivotaan
- ryhmään kohdistuva väkivalta hyväksytään tai sitä toivotaan
- ryhmän jäseniä verrataan esimerkiksi eläimiin
- ryhmän väitetään perättömästi syyllistyneen rikoksiin.

Viharikosten rikosnimikkeinä ovat kiihottaminen kansanryhmää kohtaan, kunnianloukkaus tai laiton uhkaus.

Seksuaalirikokset

Internetissä voit joutua seksuaalirikoksen uhriksi.

Internetissä tapahtuvat seksuaalirikokset ovat vakava asia.

Seksuaalirikosten uhreina voi olla tyttöjä ja poikia, lapsia ja aikuisia.

Alle 18-vuotiaiden ihmisten kohdalla internetissä tapahtuvia seksuaalirikoksia ovat:

- viestien lähettäminen, joissa puhutaan seksiin liittyvistä asioista
- kuvien ja videoiden lähettäminen, jotka sisältävät alastomia sukupuolielimiä tai rintoja
- alasti esiintyminen reaaliaikaisesti toiselle ihmiselle webkameranyhteyden kautta.

Voit joutua seksuaalirikoksen uhriksi kaikissa palveluissa, joita käytät internetissä.

Ole erityisen varovainen, kun lähetät viestejä kahden kesken palvelussa tai pidät yhteyttä webkameran kautta.

Älä lähetä itsestäsi alastomia kuvia tai esiinny alasti webkameran välityksellä.
Älä suostu, vaikka sinulle luvattaisiin rahaa, vaatteita tai tavaroita palkkioksi.

Ole varovainen, jos tapaat internetkaverisi.
Hän voi haluta tapaamiselta eri asioita kuin sinä.
Internetkaverisi voi haluta harrastaa seksiä kanssasi.

Sinun ei pidä hyväksyä seksuaalista häirintää internetissä.
Kerro aina luotettavalle aikuiselle, jos olet saanut viestejä, joissa puhutaan seksiin liittyvistä asioista.
Älä häpeä asiaa.

Viestien lähettäjä on vastuussa viesteistä, jotka on lähettänyt.

On tärkeää, että poliisille ilmoitetaan kaikki alle 18-vuotiaan ihmisen saamat viestit, joissa puhutaan seksiin liittyvistä asioista.
Älä kerro viestien tai kuvien lähettäjälle, että olet kertonut asiasta poliisille.

Identiteettivarkaudet

Identiteettivarkaudessa rikoksentekijä kopioi toisen ihmisen henkilötiedot itselleen.

Henkilötietoja ovat esimerkiksi nimi, osoite, syntymäaika ja puhelinnumero.

Henkilötietoja käytetään rikoksen tekemiseen tai kiusaamiseen.

Identiteettivarkauden muotoja ovat toisena henkilönä esiintyminen ja taloudellisen hyödyn saavuttaminen.

Identiteettivarkauksissa taloudellisen hyödyn tapoja ovat:

- pikavippien ottaminen
- tavaran ostaminen
- puhelinliittymien avaaminen
- rahan lainaaminen pankista.

Rikoksen uhrille taloudellisen vahingon suuruus voi olla iso summa.

Identiteettivarkauksissa toisena ihmisenä esiintymisen tapoja ovat:

- valeprofiilien luominen sosiaaliseen mediaan
- valeprofiilin avulla asiaton kommentointi toisista ihmisistä
- seuranhakuilmoitukset toisen henkilön nimissä
- myynti-ilmoitukset toisen henkilön nimissä.

Valeprofiili tarkoittaa, että joku toinen henkilö on tehnyt sinusta ilman lupaa profiilin ja esiintyy sinuna.

Poliisi ei yleensä pysty poistamaan valeprofiilia.

Jos huomaat, että itsestäsi on tehty valeprofiili, ota yhteyttä palvelun ylläpitäjään.

Myös julkisuudessa olevista henkilöistä on tehty valeprofiileja.

Tällä hetkellä toisena henkilönä esiintyminen ei ole rikos.

Et voi kuitenkaan tehdä rikoksia, jos esiinnyt toisena henkilönä.

Vuoden 2015 aikana Suomessa on tulossa voimaan laki, joka tekee identiteettivarkaudet rikokseksi.

Petokset

Internetissä sinua voidaan huijata monella eri tavalla.

Kaikkia huijausyrityksiä ei ole helppo havaita, koska ne on tehty hyvin.

Huijausten tavoitteena on saada rahasi.

Huijauksessa maksat esimerkiksi ostamastasi tuotteesta, mutta et saa tuotetta koskaan itsellesi.

Lisäksi et saa enää yhteyttä tuotteen myyjään.

Internetissä huijauksen tapoja ovat:

- huijausviestit
- henkilökohtaisten tietojen pyytäminen sähköpostilla
- kirpputori-ilmoitukset, joissa myydään tavaroita, joita ei ole olemassa tai ne ovat varastettuja.
- vuokrailmoitukset asunnosta tai mökistä, jotka eivät ole vuokrattavana.
- myynti-ilmoitukset, joissa myydään tavaroita, joita ei ole olemassa tai ne ovat varastettuja.
- verkkokaupat, joissa myydään tavaroita, joita ei ole olemassa tai ne ovat väärennöksiä.
- Nettirakkaushuijaukset, joissa et yleensä tapaa seurustelukumppaniasi.

Ole varovainen, kun ihastut tai rakastut internetissä toiseen henkilöön.

Seurustelukumppanisi voi olla huijari.

Hän voi haluta rahasi.

Seurustelukumppanisi voi pyytää sinulta esimerkiksi rahaa:

- matkajärjestelyihin
- viisumikuluihin
- sairastelukuluihin
- viranomaismaksuihin.

Kun olet antanut rahat seurustelukumppanillesi, saat ehkä uusia rahapyyntöjä.

Ole tarkkana!

Voit tulla huijatuksi tavaran ostajana ja myyjänä.

Ole varovainen, että et osta tavaroita, joita ei ole olemassa tai varastettuja tavaroita.

Jos ostamasi tavara on varastettu, voit joutua palauttamaan tavaran takaisin sen oikealle omistajalle.

Huijausviestissä sinulle voidaan kertoa erinomaisesta liikeideasta, lottovoitosta, arpajaisvoitosta tai perinnöstä.

Sähköpostiviestissä sinua pyydetään antamaan salassa pidettäviä tietoja itsestäsi.

Näitä tietoja ovat käyttäjätiedot, henkilötiedot, luottokorttitiedot ja pankkikorttitiedot.

Muista, että pankit, viranomaiset tai muut luotettavat tahot eivät koskaan pyydä sähköpostilla henkilökohtaisia tietoja.

Huijauksen kohteeksi joutumista ei pidä hävetä.

Huijatuksi voi joutua jokainen ihminen.

Ilmoita poliisille, jos sinua on huijattu internetissä ja olet menettänyt rahaa.

Turvataidot

Voit löytää internetistä sivuja, joiden sisältö ihmetyttää sinua.

Internetissä voit myös joutua tilanteisiin, joissa et tiedä mitä pitäisi tehdä.

Sinua voidaan myös pyytää rikkomaan lakia ja tekemään rikoksia.

Turvataidot auttavat sinua näissä tilanteissa.

Turvataitojen avulla:

- opit käyttämään turvallisesti internetiä
- opit tunnistamaan rajat, joita kukaan ei saa ylittää
- osaat puolustaa itseäsi internetissä
- osaat kieltäytyä ja sanoa ei
- osaat lähteä pois tilanteesta, joka on uhkaava
- tiedät kuinka pyydät apua
- opit kertomaan asiasta luotettavalle aikuiselle
- osaat kertoa oman mielipiteesi

Kun olet oppinut turvataitoja, olet internetin käyttäjänä varmempi ja itseluottamuksesi on kasvanut.

Muista noudattaa turvataitoja.

Silloin internet on sinulle mukava, turvallinen ja viihtyisä paikka.

1. Henkilötietojen käyttö

Henkilötietoja ovat esimerkiksi nimesi, osoitteesi, puhelinnumerosi, syntymäaikasi ja sähköpostiosoitteesi.

Henkilötietoja on myös kuva, josta sinut voi tunnistaa.

Huolehdi hyvin henkilötiedoistasi.

Mieti aina tarkkaan, kenelle annat henkilötietojasi.

Joku voi käyttää niitä väärin.

Ole tarkka kuka kysyy henkilötietojasi.

Internetissä on helppo valehdella nimi, ikä ja sukupuoli.

Älä kerro kaikille henkilötietojasi internetissä.

Henkilötietoja ei tarvitse antaa, jos et tiedä mihin niitä käytetään.

Sinun ei tarvitse antaa kaikkia henkilötietojasi palveluihin, joita käytät internetissä.

Anna vain ne henkilötiedot, jotka ovat pakollisia.

Internetissä pakolliset henkilötiedot on yleensä merkitty punaisella tähdellä.

Henkilötietoja voi yhdistää internetin eri lähteistä.

Nimesi avulla on helppo saada selville puhelinnumerosi ja osoitteesi.

2. Kuvat

Mieti tarkkaan minkälaisia kuvia laitat itsestäsi internetiin.

Ne kertovat sinusta paljon.

Ole erityisen varovainen kun julkaiset kuvia,
joissa olet alasti tai
vähissä vaatteissa.

Älä julkaise toisista ihmisistä kuvia ilman heidän lupaansa.

Sinä saat itse päättää mitä kuvia julkaiset internetissä.

Mieti, kuinka paljon laitat itsestäsi kuvia internetiin.

Älä julkaise itsestäsi kuvaa, jos olet epävarma.

Kuvasi voivat nähdä kaikki internetin käyttäjät.

Voit saada yhteydenottoja, jotka eivät ole mukavia.

Lähetä kavereillesi ja seurustelukumppanillesi kuvia,
jotka voit näyttää myös vanhemmillesi.

Internetissä julkaisemasi kuvat voivat vaikuttaa elämääsi pitkän aikaa.

Muista, että julkaistuja kuvia, ei saa koskaan pois internetistä.

Kuvasi voi olla internetissä

vaikka poistat kuvan tietokoneeltasi ja palvelun sivuilta.

Toinen käyttäjä on voinut kopioida kuvan omalle koneelleen.

Hän voi levittää kuvaasi internetissä.

Kuvasi on voinut myös tallentua hakukoneen muistiin.

3. Tietojen pysyvyys

Mieti ennen kuin laitat internetiin tekstiä, kuvia tai videoita.

Muista, että julkaistua tekstiä, kuvaa tai videota ei saa koskaan pois internetistä.

Kuvasi voi olla internetissä vaikka poistat kuvan tietokoneeltasi ja palvelun sivuilta.

Toinen käyttäjä on voinut kopioida kuvan omalle koneelleen.

Hän voi levittää kuvaasi internetissä.

Kuvasi on voinut myös tallentua hakukoneen muistiin.

Ole varovainen, kun julkaiset internetissä henkilökohtaisia tietoja.

Internetissä julkaisemasi henkilökohtaiset tiedot voivat vaikuttaa elämääsi pitkän aikaa.

Laita internetiin materiaalia, jonka voit näyttää kaikille ihmisille.

4. Salasana

Internetissä käytetään salasanoja.

Salasana on henkilökohtainen.

Älä anna sitä ulkopuolisille.

Salasanaa ei tarvitse kertoa edes ystävälleen.

Käytä eri palveluissa eri salasanoja.

Jos yksi salasanostasi paljastuu,

ei rikollinen pääse kirjautumaan

kaikkiin käyttämiisi palveluihin.

Muista kirjautua ulos palvelusta,

kun et käytä sitä.

Keksi sellainen salasana, jonka muistat helposti.

Älä käytä salasanana sinuun liittyviä sanoja.

Näitä sanoja ovat esimerkiksi lemmikkieläimesi tai läheistesi nimet,

kotiosoitteesi tai puhelinnumerosi.

Hyvässä salasanassa on kirjaimia ja numeroita.

Kirjoita osa salasanan kirjaimista isolla alkukirjaimella.

Säilytä salasanasi turvallisesti.

Salasanaa ei pidä kirjoittaa paperille ylös.

Älä tallenna salasanaa internetissä, vaikka nettiselain sitä pyytää.

Jos kuitenkin haluat kirjoittaa salasanan ylös,

älä pidä sitä tietokoneesi vieressä.

5. Älä luota vieraisiin

Et aina tunne ihmisiä, joihin tutustut internetissä.
Internetissä voi valehdella ja huijata toisia ihmisiä.
Internetissä on helppo valehdella nimi, ikä ja sukupuoli.
Myös valokuva voi olla väärä.

Ole internetissä yhteydessä vain luotettavien ihmisten kanssa.
Internetissä luotettavia ovat ihmiset,
jotka sinä tai läheisesi tuntevat jo aikaisemmin.
Ota internetystäväksesi ihminen, jonka olet tavannut oikeasti.

Usko itseäsi, jos epäilet internetystävääsi.
Internetystäväsi ei saa painostaa, pakottaa tai kiristää sinua.
Sinun ei ole pakko katsoa, kuunnella tai tehdä asioita,
jotka saavat sinut pelkäämään.
Lopeta keskustelu, jos se on asiaton tai kummallinen.

Jos haluat tavata uuden nettiystäväsi:

- kerro tapaamisesta luotettavalle aikuiselle
- sovi tapaaminen julkiselle paikalle
- ota ensimmäiseen tapaamiseen mukaan joku luotettava henkilö
- ota tapaamiseen mukaan kännykkä
- poistu paikalta heti, jos tapaamistilanne on epäilyttävä

6. Kaikki mitä luet tai näet, ei ole totta

Älä usko kaikkea, mitä internetissä kerrotaan.

Kaikkea internetissä olevaa tietoa ei pystytä tarkistamaan.

Internetissä on paljon tietoa, joka on totta.

Internetissä on myös tietoa, joka on valetta.

Arvioi aina, onko internetsivu luotettava.

Internetissä oikean ja väärän tiedon erottaminen voi olla vaikeaa.

Mieti, onko internetsivuilla oleva tieto

- faktaa eli totta
- jonkun henkilön mielipide asiasta
- yrityksen mainos.

Internetissä luotettavia sivuja ovat esimerkiksi viralliset sivustot.

Virallisia sivustoja ovat muun muassa

- kuntien ja kaupunkien sivut
- poliisin sivut
- sanomalehtien sivut
- järjestöjen sivut.

7. Ostokset

Internetistä voit ostaa tuotteita.

Tee ostoksia vain luotettavissa ja tutuissa verkkokaupoissa.

Luota omaan harkintaasi ja huomioihisi.

Älä hätiköi!

Kun ostat yksityiseltä henkilöltä,

- keskustele myyjän kanssa tuotteesta
- pyydä kuvia tuotteesta
- sovi, että teette kaupat kasvotusten
- tarkista tuotteen kunto
- älä maksa tuotetta etukäteen.

Muista, että internetissä on tarjouksia, jotka eivät ole totta.

Tällöin tarjouksissa on lupaus, joka on liian hyvä.

Tuotteen hinta voi olla selkeästi halvempi kuin kaupassa tai verkkokaupassa.

Sinua voidaan painostaa tekemään heti ostopäätös.

Lue tarkkaan tuotteen tilausehdot.

Tulosta tai tallenna aina tilauksesi.

Älä anna pankkitili- tai luottokorttitietojasi tuntemattomille.

Varmista, että vastaanottaja on luotettava ja maksaminen turvallista.

Internetissä maksaminen on turvallista,

kun osoiterivillä on lukon kuva tai https-merkintä.

8. Kerro aikuiselle

Internetissä voit kohdata ikäviä ja yllättäviä tilanteita.

Nämä tilanteet voivat tuntua sinusta epätodellisilta.

Ne voivat saada sinut tuntemaan myös pelkoa ja hämmennystä.

Älä jää miettimään asioita yksin.

Kerro kokemuksistasi luotettavalle aikuiselle.

Aikuisen kanssa yhdessä voit ilmoittaa asiasta sivuston ylläpitäjälle.

Sivuston ylläpitäjä ei kerro ilmoituksen tekijää.

Ilmoituksen jälkeen ylläpito tutkii asian.

Sääntöjen rikkoja saa rangaistuksen.

Rangaistuksena voi olla huomautus, määräaikainen käyttökielto tai erottaminen.

Kerro rohkeasti luotettavalle aikuiselle

internetissä kohtaamistasi ongelmista!

Ongelmat voi selvittää ja ratkaista.

Voit myös jutella luotettavan aikuisen kanssa, jos olet huolissasi läheisestäsi kuten ystävästäsi.

9. Hyvät käytöstavat

Internetissä on samat käytössäännöt kuin muuallakin elämässä.

Muista, että internetin käyttäjät ovat oikeita ihmisiä.

Heillä on tunteet.

Muista hyvät käytöstavat.

Ole kohtelias ja ystävällinen.

Mieti, miten kerrot asiasi internetissä.

Et näe toisten internetin käyttäjien tunteita tai kasvonilmeitä.

Et myöskään kuule heidän äänensävyä.

Älä loukkaa toisia käyttäjiä.

Mieti, miten käyttäydyt internetissä.

Kerro internetissä vain asioita, jotka tiedät olevan totta.

Voit vaikuttaa omalla toiminnallasi toisten ihmisten käytökseen.

Netissä on kiva olla, kun kaikki noudattavat yhteisiä sääntöjä.

10. Oman tietokoneen turvallisuus

Tietokoneessasi täytyy olla virustorjuntaohjelma.

Se estää viruksia tarttumasta tietokoneeseesi.

Tietokoneessasi, jossa on internetyhteys,
täytyy myös olla palomuuriohjelma.

Palomuri suojelee tietokonettasi internetin vaaroilta.

Pidä tietokoneesi tietoturva ajan tasalla.

Muista päivittää virustorjuntaohjelma ja palomuuriohjelma.

Siirry aina internetsivuille kirjoittamalla www –osoite.

Ole huolellinen, kun kirjoitat www -osoitteen.

Kirjoitusvirhe voi avata sinulle väärennetyt sivut.

Käytä hakukoneita, jos et tiedä www-osoitetta.

Hakukoneita on esimerkiksi Google ja Bing.

Älä käytä mainoslinkkejä.

Älä aukaise sähköpostiviestejä,

jotka ovat tulleet sinulle tuntemattomilta lähettäjiä.

Sähköpostiviestien liitetiedostoissa voi olla viruksia.

Älä klikkaa internetin epäilyttäviä linkkejä.

Toimintaohjeet

Internetissä voit kohdata ikäviä ja yllättäviä tilanteita.

Nämä tilanteet voivat tuntua sinusta epätodellisilta.

Ne voivat saada sinut tuntemaan myös pelkoa ja hämmennystä.

Älä jää miettimään asioita yksin.

Kerro kokemuksistasi luotettavalle aikuiselle.

Muista turvaohjeet, kun kohtaats hankaluuksia netissä.

Turvaohjeet ovat:

1. Sano EI joka kerta häiritseville viesteille,
loukkaaville kuville ja videoille
sekä kokemillesi nettikiusaamiselle.
2. Poistu aina internetsivuilta,
joissa olet kohdannut häiritseviä viestejä,
loukkaavia kuvia, videoita tai nettikiusaamista.
3. Kerro luotettavalle aikuiselle internetissä kohtaamastasi
häiritsevistä viesteistä, loukkaavista kuvista ja videoista
sekä kokemastasi nettikiusaamisesta.

Internetistä löydät tietoa ja ihmisiä, joiden kanssa voit jutella asiasta.

Heille ei tarvitse kertoa nimeään.

Internetissä on palveluita, joissa voit kertoa näkemästäsi
asiattomista teksteistä, kuvista ja videoista
sekä havaitsemistasi rikoksista.

Nämä palvelut ovat Pelastakaa lapset ry:n nettivihje ja
poliisin nettivinkki.

Tallenna häiritsevät viestit, loukkaavat kuvat tai kokemasi nettikiusaaminen.

Ne auttavat asian selvittämisessä.

Voit tallentaa ne ottamalla kuvakaappauksen tietokoneen näytöstä.

Kuvakaappaus on tietokoneen tallentama kuva tietokoneen näytöltä.

Voit ottaa kuvan myös kameralla.

Kuvissa olisi hyvä näkyä päivämäärät ja kellonajat.

Jos olet joutunut rikoksen uhriksi,

ota poliisiin yhteyttä mahdollisimman nopeasti.

Voit kertoa poliisille myös tilanteista,

joissa epäilet joutuneesi rikoksen uhriksi.

Suomessa poliisi selvittää onko rikos tapahtunut.

Se on poliisin työtä.

Voit tehdä ilmoituksen rikoksesta poliisilaitoksella tai internetissä.

Myös toinen henkilö voi tehdä ilmoituksen rikoksesta puolestasi.

Sinun ei tarvitse mennä yksin poliisilaitokselle.

Voit ottaa mukaan tukihenkilön.

Tukihenkilö on ihminen, joka auttaa ja tukee uhria.

Tukihenkilö voi olla sinulle läheinen aikuinen tai

Rikosuhripäivystyksen tukihenkilö.

Internetissä ilmoituksen rikoksesta voit tehdä

poliisien sivuilla www.poliisi.fi.

Tarvitset pankkitunnukset, jotta voit tehdä ilmoituksen rikoksesta.

Voit ottaa yhteyttä myös nettipoliisiin.

Nettipoliisin yhteystiedot ovat sivuilla www.poliisi.fi/nettipoliisi

Poliisi

Poliisi auttaa ja neuvoo ihmisiä.

Poliisi myös katsoo, että ihmiset eivät riko lakia.

Poliisi on puolueeton.

Puolueeton tarkoittaa, että poliisi on tasapuolinen ja toimii lain perusteella, ei oman mielipiteensä perusteella.

Poliisi on työssään rauhallinen ja asiallinen.

Poliisin palvelut eivät normaalisti maksa mitään.

Ota rohkeasti yhteyttä poliisiin.

Poliisiin voit ottaa yhteyttä,
soittamalla yleiseen hätänumeroon 112,
käymällä poliisiasemalla tai
internetin kautta.

Poliisi on vaitiolovelvollinen.

Se tarkoittaa, että poliisit eivät saa kertoa muille ihmisille asioita, joista olet puhunut.

Poliisit eivät saa kertoa kertomistasi asioista perheenjäsenille, jos et anna siihen lupaa.

Jokainen ihminen voi tehdä poliisille ilmoituksen rikoksesta.

Poliisi ottaa vastaan jokaisen ilmoituksen rikoksesta.

Poliisi selvittää mahdollisimman nopeasti ja tarkasti, mitä on tapahtunut.

Rikosuhripäivystys

Rikosuhripäivystys on paikka, jossa uhri saa apua ja tukea.

Uhri on ihminen, joka on joutunut rikoksen kohteeksi.

Rikosuhripäivystys auttaa myös uhrin läheisiä ja todistajia.

Todistaja on ihminen, joka on nähnyt rikoksen.

Rikosuhripäivystys on ilmainen.

Rikosuhripäivystyksessä ei tarvitse kertoa nimeään.

Rikosuhripäivystyksen työntekijät ovat vaitiolovelvollisia.

Se tarkoittaa, että työntekijät eivät saa kertoa muille ihmisille asioita, joista olet puhunut.

Työntekijät eivät saa painostaa sinua mihinkään, jos sinä et halua.

Jos tarvitset lisää apua, työntekijä kertoo sinulle, mistä voit saada apua.

Rikosuhripäivystyksellä on valtakunnallinen auttava puhelin.

Auttava puhelin tarkoittaa, että voit soittaa ja saada apua päivystyksen työntekijöiltä.

He ovat koulutettuja tehtävään.

Rikosuhripäivystyksen työntekijät auttavat myös internetissä.

Palvelut löydät Rikosuhripäivystyksen internetsivuilta.

Rikosuhripäivystyksellä on tukihenkilöitä rikoksen uhreille.

Tukihenkilö on ihminen, joka auttaa ja tukee uhria.

Tukihenkilön kanssa voi myös puhua asioista.

Tukihenkilö voi auttaa rikosilmoituksen teossa.

Hän voi olla mukana oikeudenkäynnissä.

Tukihenkilön saa yleensä omalta paikkakunnalta.

Yhteystiedot

Alla on valtakunnallisia nettiosoitteita, joista saat lisätietoa.

Tietoa ja oppaita selkokielellä:

- Asiaa kiusaamisesta
  - http://papunet.net/_pelit/_tarinat/kuvakirja/lue/Kiusaaminen
- Mikä on rikos ja mitä siitä seuraa
  - http://papunet.net/_pelit/_tarinat/kuvakirja/lue/rikos_ ja_ seuraamus
- Jos joudut rikoksen uhriksi
  - <http://papunet.net/selko/jos-joudut-rikoksen-uhriksi/>
- Jos joudut rikoksen uhriksi –opas
  - <http://www.oikeus.fi/ss/index/josjoudutrikoksenuhriksi.html>

- Yleinen hätänumero 112

- Poliisi
  - www.poliisi.fi
  - poliisit sosiaalisessa mediassa
    - www.poliisi.fi/virtuaalinenlahipoliisi
  - nettipoliisi
    - www.poliisi.fi/nettipoliisi
  - nettivinkki
    - <https://www.poliisi.fi/nettivinkki>

- Rikosuhrapäivystys
  - www.riku.fi
  - auttava puhelin 0203 16116
  - verkkoauttamispalvelu
    - www.rikunet.fi
  - chat -palvelu
    - <http://nuoret.riku.fi/>
  - juristin puhelinneuvonta 0203 16117
  - Rikosprosessitietoa nuorille rikoksen uhreille -opas
    - <http://www.riku.fi/binary/file/-/id/103/fid/1396/>
- Suomen Mielenterveysseura
  - <http://www.mielenterveysseura.fi/>
  - valtakunnallinen kriisipuhelin 01019 5202
  - verkossa toimiva kriisikeskus
    - www.tukinet.net
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto
  - Lasten ja nuorten netti
    - <http://www.mll.fi/nuortennetti/>
  - Lasten ja nuorten auttava puhelin 116 111
- Pelastakaa Lapset ry
  - Nettivihje. Netissä leviävän laittoman aineiston tai toiminnan ilmoittaminen.
    - <http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lasten-suojelu-digitaalisessa-me/nettivihje/laheta-vihje/>

